

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Πτυχιακή εργασία:

**Η συμβολή των πολιτισμικών μνημείων-σημείων
στην οικονομική-τουριστική ανάπτυξη- Ανάλυση
συγκεκριμένων περιπτώσεων στην ελληνική
επικράτεια**

Σπουδάστριες:

Αρχοντίδη-Μπουγιουκλή Νικολέττα

Τριποδένδρη Ελένη

Επιβλέπων: Βάσιος Ηλίας

Πάτρα 2017

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία αναλύεται το θέμα της συμβολής των πολιτιστικών μνημείων στην οικονομική και τουριστική ανάπτυξη. Αρχικά, γίνεται μια εισαγωγή στη έννοια της τουριστικής ανάπτυξης, όπου και περιγράφεται η οικονομική και αναπτυξιακή διάσταση του τουρισμού και γίνεται μια αναφορά στη πολιτιστική ανάπτυξη. Στην συνέχεια, περιγράφεται ο πολιτιστικός τουρισμός ως έννοια, και προσδιορίζεται ποιοι είναι οι πολιτιστικοί τουρίστες, τα είδη του πολιτιστικού τουρισμού και αναφέρεται η κατάσταση που επικρατεί σχετικά με τον πολιτιστικό τουρισμό στην Ελλάδα. Έπειτα, γίνεται μια ανάλυση καλών πρακτικών πάνω στην τουριστική και πολιτισμική αξιοποίηση πολιτισμικών πόρων τόσο από χώρες του εξωτερικού όσο και από ελληνικές εμπειρίες. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα κυριότερα μουσεία και αρχαιολογικοί χώροι της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, γίνεται μια παράθεση στατιστικών στοιχείων που αφορούν τον αριθμό των επισκεπτών και προτείνονται κάποια πράγματα για την περαιτέρω αξιοποίηση των μνημείων.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ολοκληρώνοντας την παρούσα πτυχιακή εργασία, θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ειλικρινείς μας ευχαριστίες σε όσους βοήθησαν τόσο στα πλαίσια της παρούσας πτυχιακής εργασίας, όσο και κατά τη διάρκεια των σπουδών μας. Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε πρώτα από όλους τον καθηγητή κ. Βάσιο Ηλία για την ανάθεση και την επίβλεψη της πτυχιακής μας εργασίας καθώς και για την άψογη συνεργασία και καθοδήγηση του σε όλη τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής της εργασίας.

Θα θέλαμε επίσης, να ευχαριστήσουμε τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, καθώς και όλους τους διδάσκοντες του τμήματός μας, για τις γνώσεις που μας παρείχαν όλα αυτά τα χρόνια.

Τέλος, επειδή με την εργασία αυτή ολοκληρώνονται και οι σπουδές μας ως προπτυχιακές φοιτήτριες, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις οικογένειες μας για την αμέριστη στήριξη που μας παρείχαν όλα αυτά τα χρόνια.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	1
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	2
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εισαγωγή	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ελληνική οικονομία, πολιτισμός και τουρισμός.....	9
2.1 Τουριστική ανάπτυξη.....	9
2.1.1 Ορισμός του τουρισμού	9
2.1.2 Μορφές και είδη τουρισμού.....	12
2.1.3 Η ανάπτυξη του τουρισμού.....	15
2.1.4 Χαρακτηριστικά του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος.....	17
2.1.5 Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.....	19
2.2 Η οικονομική και αναπτυξιακή διάσταση του τουρισμού	21
2.2.1 Ο ρόλος του τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη	24
2.3 Πολιτιστική ανάπτυξη.....	27
2.3.1 Πολιτιστικοί πόροι.....	27
2.3.2 Η σχέση του πολιτισμού με τον τουρισμό	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Πολιτιστικός Τουρισμός.....	32
3.1 Εισαγωγή – έννοια του πολιτιστικού τουρισμού	32
3.2 Οι πολιτιστικοί τουρίστες	34
3.3 Είδη πολιτιστικού τουρισμού.....	38
3.3.1 Θρησκευτικός τουρισμός.....	38
3.3.2 Πολιτιστικός τουρισμός κληρονομιάς	41
3.3.3 Πολιτιστικά δίκτυα	42
3.3.4 Τουρισμός εκδηλώσεων και φεστιβάλ.....	44
3.3.5 Τουρισμός πόλεων	46
3.3.6 Εθνοτικός τουρισμός.....	47
3.3.7 Δημιουργικός τουρισμός.....	48
3.4 Η συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη.....	50
3.5 Ο πολιτιστικός τουρισμός στην Ελλάδα	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Μελέτη περίπτωσης σημείων-μνημείων από την Ευρώπη και την Ελλάδα ..	60
4.1 Η Ευρωπαϊκή εμπειρία.....	60
4.1.1 Η περίπτωση του Bilbao	60
4.1.2 Η περίπτωση του Bordeaux	61
4.1.3 Η περίπτωση των Midi-Pyrenees.....	62

4.2	Η Ελληνική εμπειρία.....	63
4.2.1	Η περίπτωση της Πάτμου	64
4.2.2	Η περίπτωση της Κέρκυρας	64
4.2.3	Η περίπτωση των Μυκηνών-Τίρυνθας	66
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Τα Μνημεία-Μουσεία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας	69
5.1	Γενικά.....	69
5.2	Μνημεία-Μουσεία	69
5.3	Αρχαιολογικά μνημεία – Π.Ε. Ηλείας	74
5.4	Η Αρχαία Ολυμπία ως χώρος παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.....	75
5.5	Η συμβολή της Αρχαίας Ολυμπίας στην ανάπτυξη της περιοχής	76
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	79
6.1	Συμπεράσματα	79
6.2	Προτάσεις τουριστικής-πολιτιστικής ανάπτυξης.....	82
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	83

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Κυριότερες μορφές πολιτιστικών πόρων	28
Πίνακας 2: Μουσεία στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	69
Πίνακας 3: Αρχαιολογικοί χώροι στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.....	69
Πίνακας 4: Επισκέπτες Μουσείων Α' τρίμηνο 2014.....	70
Πίνακας 5: Επισκέπτες Μουσείων Β' τρίμηνο 2014.....	70
Πίνακας 6: Επισκέπτες Μουσείων Γ' τρίμηνο 2014.....	70
Πίνακας 7: Επισκέπτες Μουσείων Δ' τρίμηνο 2014.....	71
Πίνακας 8: Επισκέπτες Αρχαιολογικών Χώρων Α' τρίμηνο 2014.....	71
Πίνακας 9: Επισκέπτες Αρχαιολογικών Χώρων Β' τρίμηνο 2014.....	72
Πίνακας 10:Επισκέπτες Αρχαιολογικών Χώρων Γ' τρίμηνο 2014.....	72
Πίνακας 11: Επισκέπτες Αρχαιολογικών Χώρων Δ' τρίμηνο 2014.....	73
Πίνακας 12: Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας: Επισκέπτες σε Μουσεία/Αρχαιολογικούς χώρους.....	74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εισαγωγή

Η πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου περιλαμβάνει ιστορικά μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και γενικότερα πολιτιστικά κληροδοτήματα τα οποία εμπεριέχουν στοιχεία από το παρελθόν και την κουλτούρα του εκάστοτε πολιτισμού. Επίσης, στην πολιτιστική κληρονομιά εμπεριέχονται το δομημένο περιβάλλον (κτίρια αρχιτεκτονικού ή ιστορικού ενδιαφέροντος, παραδοσιακοί οικισμοί κ.α.) καθώς και στοιχεία του σύγχρονου πολιτισμού των κοινωνιών που ζουν στους τουριστικούς προορισμούς (όπως για παράδειγμα φεστιβάλ, εικαστικές και παραστατικές τέχνες, λαϊκός πολιτισμός). Όλα αυτά αποτελούν αδιαμφισβήτητα μια πολύ σημαντική συνιστώσα της τουριστικής βιομηχανίας, η οποία ανήκει σε ένα συγκροτημένο πλέγμα τουριστικών υπηρεσιών μαζί με τις άλλες μορφές τουρισμού όπως τον θρησκευτικό, τον γαστριμαργικό, τον εκπαιδευτικό, τον συνεδριακό, τον τουρισμό πόλης και τον οικοτουρισμό. Ο τουρισμός και ο πολιτισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι σε παγκόσμιο αλλά και σε τοπικό επίπεδο, αυτό αποδεικνύεται από τον 17^ο αιώνα, όπου εμφανίστηκε και η έννοια «τουρισμός», η οποία έλκει τις απαρχές της από τον όρο « Grand Tour» (Μεγάλη Περιοδεία), που ξεκίνησε από την Βρετανία εκείνη την εποχή. Πρόκειται για τα ταξίδια που έκαναν οι Εγγλέζοι αριστοκράτες στα πολιτιστικά αξιοθέατα κυρίως της Γαλλίας και της Ιταλίας, τα οποία, τις περισσότερες φορές είχαν εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Οι αριθμοί αυτού του είδους των τουριστών αυξήθηκαν σημαντικά και όπως αποδεικνύεται από μαρτυρίες ξένων περιηγητών του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, η Ελλάδα, από τότε υπήρξε ένας σημαντικός προορισμός αυτού του είδους τουρισμού. (Κωστάκης, 2003)

Από την εποχή εκείνη, ακολουθώντας τη συνεχή ανάπτυξη του τουρισμού τον 20^ο αιώνα και ιδιαίτερα την αλματώδη εξέλιξη του κατά τις δεκαετίες μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ο πολιτιστικός τουρισμός συνέχισε να αναπτύσσεται σε ένα διαρκώς ανταγωνιστικότερο περιβάλλον. Κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα σημειώθηκε μία άνευ προηγουμένου αύξηση τόσο στην ποικιλία όσο και στη διαθεσιμότητα των πολιτιστικών αγαθών που ήταν διαθέσιμα στο ευρύ καταναλωτικό κοινό. Σήμερα ένας ολοένα αυξανόμενος αριθμός πόλεων ή ολόκληρων περιοχών βασίζει μέρος ή ακόμα και ολόκληρη την τουριστική τους ανάπτυξη στον πολιτιστικό τουρισμό και στην προώθηση της πολιτικής τους κληρονομιάς. Οι εποχές κατά τις

οποίες ο πολιτιστικός τουρισμός αντιπροσώπευε κάποια μορφή εναλλακτικού τουρισμού ανήκουν πλέον στο παρελθόν. (Κωστάκης, 2003)

Στην Ευρωπαϊκό χώρο, την τελευταία πενήνταετία ο πολιτιστικός τουρισμός αναμφίβολα κατέχει εξέχουσα θέση, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος γενικότερα, ενώ ενισχύει ταυτόχρονα την ποιοτική διαφοροποίηση μεταξύ των τουριστικών προορισμών. Ακολουθώντας αυτή τη τάση πλήθος πόλεων και ευρύτερων περιοχών στρέφεται στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού, ο οποίος συνδέεται με την αύξηση της αξίας του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος. Παρόλο που ο πολιτιστικός τουρισμός έχει καταστεί εδώ και κάποιες δεκαετίες οργανικό μέρος μιας παγκόσμιας αγοράς, η οποία μεγαλώνει με εντυπωσιακά γρήγορους ρυθμούς, δεν υπάρχει πλήρη κατανόηση της έννοιας του και εις βάθος πληροφόρηση για την πολιτιστική τουριστική αγορά. (Richards G. , 2004)

Οι πολιτιστικοί φορείς και οι πολιτιστικές επιχειρήσεις αποτελούν απαραίτητα συστατικά για την ενίσχυση της κοινωνίας της γνώσης αλλά και για την οικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη. Τα βασικά οφέλη σε κοινωνικό επίπεδο είναι η ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και η αφομοίωση διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, η ανάπτυξη πολιτιστικής πολυμορφίας, η ενίσχυση της δημιουργικότητας και της καινοτομίας αλλά και η ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας. Σε οικονομικό επίπεδο, τα τελευταία χρόνια είναι σαφές ότι οι πολιτιστικές βιομηχανίες έχουν θετική επίπτωση στην ενίσχυση του ΑΕΠ, καθώς και στην αύξηση της απασχόλησης. Ταυτόχρονα βελτιώνουν το ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα της χώρας συμβάλλοντας στην αναγέννηση και το branding δημιουργικών πόλεων αλλά και στην προσέλκυση επιχειρήσεων και επενδύσεων. (UNESCO, 2006)

Η πολιτιστική κληρονομία της Ελλάδας διαθέτει εξέχουσα θέση σε ολόκληρο τον κόσμο και εμπεριέχει πλήθος αρχαιολογικών χώρων, μνημείων και μουσείων που καλύπτουν το εύρος όλης της επικράτειας. Παράλληλα, εν αντιθέσει με άλλους εξίσου αρχαίους πολιτισμούς ο ελληνικός πολιτισμός είναι σε μεγάλο βαθμό κτήμα των λαών της Ευρώπης και της Βορείου Αμερικής, καθώς και άλλων λαών ανά την υφήλιο. Για παράδειγμα, ο μέσος Ευρωπαίος ή ο μέσος Αμερικανός είναι περισσότερο εξοικειωμένος με την αρχαία ελληνική μυθολογία ή με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό γενικότερα, σε σχέση με άλλους πολιτισμών λαών της

Μεσογείου ή της Άπω ανατολής. Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός και η αρχαία ελληνική ιστορία έχουν καθορίσει σε σημαντικό βαθμό τον πολιτισμό του Δυτικού κόσμου, με αποτέλεσμα ακόμα και οι γλώσσες που ομιλούνται σε πολλές χώρες να χρησιμοποιούν πλήθος ελληνικών λέξεων, μυθολογικών και ιστορικών ονομάτων.

Εξαιτίας της ιστορίας της η Ελλάδα διαθέτει ένα είδος «πολιτιστικού μονοπωλίου», το οποίο μπορεί να εκμεταλλευτεί τουριστικά, πολιτικά και πολιτιστικά. Κάθε προσπάθεια ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και άμεσες θετικές οικονομικές συνέπειες στην γενικότερη ανάπτυξη του τουρισμού αλλά και της χώρας συνολικά. Σημαντικότερες και πολύ αξιόλογες προσπάθειες γίνονται για την τουριστική αξιοποίηση των αρχαιολογικών χώρων, των μουσείων και γενικότερα των πολιτισμικών μνημείων προκειμένου να αναβαθμιστούν και να γίνουν ακόμα πιο ελκυστικοί στους επισκέπτες που προέρχονται από όλο τον κόσμο. (Καφούρος, 2015)

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία γίνεται μια προσπάθεια περιγραφής της συμβολής των πολιτιστικών μνημείων στην οικονομική και τουριστική ανάπτυξη. Αρχικά, αναλύεται η συσχέτιση πολιτισμού και τουρισμού μεταξύ τους αλλά και με την οικονομία. Στην συνέχεια, περιγράφεται και αναλύεται με κάθε λεπτομέρεια ο πολιτιστικός τουρισμός και του οι εκφάνσεις του πολιτιστικού προϊόντος. Επιπλέον, παρουσιάζονται μελέτες περίπτωσης σημείων-μνημείων στον Ελλαδικό χώρο αλλά και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος καθώς και η συσχέτιση τους με την τουριστική ανάπτυξη. Τέλος, παρουσιάζονται προτάσεις και συμπεράσματα που αφορούν μια προσπάθεια «κεφαλαιοποίησης» του πολιτιστικού προϊόντος και του οικονομικού αποτυπώματος στην Ελληνική οικονομία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ελληνική οικονομία, πολιτισμός και τουρισμός

2.1 Τουριστική ανάπτυξη

2.1.1 Ορισμός του τουρισμού

Ο τουρισμός αποτελεί ένα σύγχρονο κοινωνικό-οικονομικό φαινόμενο το οποίο γνώρισε συνεχή και ραγδαία ανάπτυξη και διαφοροποίηση ιδιαίτερα κατά την μεταπολεμική περίοδο και αναδείχθηκε σε έναν από τους ταχύτατα αναπτυσσόμενους και δυναμικούς κλάδους της παγκόσμιας οικονομίας. Διάφοροι έγκριτοι οικονομολόγοι και αναλυτές έχουν διατυπώσει ορισμούς, με στόχο να προσεγγίσουν την έννοια και το φαινόμενο του τουρισμού. Οι ορισμοί αυτοί συγκλίνουν με κάποιες διαφοροποιήσεις και περιγράφουν τις διάφορες πτυχές που παρουσιάζει ο τουρισμός. (Βαρβαρέσος, 2008)

Από το 1942, οι Ελβετοί καθηγητές Hunziker και Krapf προσέγγισαν την έννοια του τουρισμού με τον ακόλουθο τρόπο: Ο τουρισμός αποτελεί την πραγματοποίηση μιας σύντομης χρονικής διάρκειας διακοπών που μέσα απ' αυτή την εμπειρία αποκομίζεται ένα σύνολο σχέσεων και φαινομένων από τους τουρίστες και δεν καθορίζεται από την άσκηση κάποιας δραστηριότητας από τους ίδιους ώστε να ανταμειφτούν με ένα αντίστοιχο χρηματικό ποσό. Στον ορισμό αυτό γίνεται η υπόθεση ότι ο τουρισμός πρέπει απαραίτητα να περιλαμβάνει τόσο το ταξίδι όσο και τη διαμονή, οπότε αποκλείει τελείως τις ημερήσιες περιηγήσεις, δηλαδή τις εκδρομές. Επιπλέον ο ορισμός δεν περικλείει αναφορές στα επαγγελματικά ταξίδια που πραγματοποιούνται εκείνη την εποχή και αποσκοπούν στην οικονομική ανάπτυξη. (Λαγός, 2005)

Στο Διεθνές Λεξικό Τουρισμού (1953), που εκδόθηκε από τη Διεθνή Ακαδημία του Τουρισμού, η έννοια του τουρισμού χρησιμοποιείται στα ταξίδια αναψυχής και σχετίζεται με το σύνολο των ενεργειών που απαιτούνται προκειμένου να ταξιδέψει κάποιος τουρίστας, με στόχο να ικανοποιηθούν οι επιθυμίες του. Ο Kaspar (1976) υιοθετεί τον επεξεργασμένο ορισμό του AIEST (Association Internationale d' Experts Scientifiques de Tourisme) σύμφωνα με τον οποίο « με την έννοια του τουρισμού

προσδιορίζεται η σύνδεση των παραγόντων που σχετίζονται με το ταξίδι που πραγματοποιεί ο τουρίστας εκτός της χώρας ή της πόλης διαμονής και εργασίας του». Σύμφωνα με τον Jafari (1977) ο τουρισμός « αφορά την ανάλυση των τουριστών καθώς και των πιθανών υπηρεσιών που αυτοί θα λάβουν κατά την διάρκεια του ταξιδιού τους, ενώ μελετάται ο οικονομικός, κοινωνικοπολιτικός αντίκτυπος και οι επιδράσεις στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής που υποδέχονται τους τουρίστες».

Ο οργανισμός AIEST εξέτασε εκ νέου το ζήτημα στο διεθνές συνέδριο στο Κάρντιφ το 1981, το οποίο διατύπωσε εκ νέου ως εξής: « Με τον όρο τουρισμό εννοούμε όλους τους παράγοντες καθώς και τις επιδράσεις τους που σχετίζονται με τους ανθρώπους που ταξιδεύουν και περνούν από διάφορες περιοχές, για λόγους παραθέρησης, για επαγγελματικές υποχρεώσεις ή για επιμορφωτικούς σκοπούς.

Οι Mill και Morrison (1991) ορίζουν τον τουρισμό ως εξής: « Ο τουρισμός είναι μια δραστηριότητα που λαμβάνει χώρα όταν ταξιδεύει κάποιος και εμπεριέχει τις δράσεις που άπτονται της προετοιμασίας και υλοποίησης του ταξιδιού, καθώς επίσης την διαμονή και την επιστροφή του ταξιδιώτη. Επιπλέον, στην έννοια του τουρισμού ενσωματώνεται και οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται όσο το ταξίδι είναι σε εξέλιξη, όπως είναι τα ψώνια, οι γνωριμίες με ντόπιους κατοίκους καθώς και πιθανές επιπτώσεις που προκύπτουν από το ταξίδι»

Το 1991 στην Ottawa του Καναδά το Διεθνές Συνέδριο Στατιστικής για τα Ταξίδια και τον Τουρισμό, πρότεινε τον ακόλουθο ορισμό: «Στην έννοια τουρισμός εμπεριέχονται ενέργειες και δράσεις που πραγματοποιεί ένα άτομο που ταξιδεύει είτε στον ελεύθερο χρόνο του είτε στα πλαίσια της επαγγελματικής του δραστηριότητας και το ταξίδι αυτό λαμβάνει χώρα για διάστημα μικρότερο του ενός έτους». Στον ορισμό αυτό εισάγεται η έννοια του συνήθους περιβάλλοντος που αποκλείει καθημερινές δραστηριότητες όπως για παράδειγμα τα ψώνια. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO 1993) ο τουρισμός σχετίζεται με δραστηριότητες των ταξιδιωτών που ταξιδεύουν για να ικανοποιήσουν ανάγκες ξεκούρασης και αναψυχής, για επαγγελματικό ή άλλο σκοπό, προϋπόθεση είναι να μείνουν λιγότερο από ένα έτος σε τόπο διαφορετικό από την μόνιμη κατοικίας τους.

Έχοντας λάβει υπόψη τα κοινά στοιχεία των διάφορων ορισμών που έχουν προταθεί κατά καιρούς ο Λαγός (2005) προσδιορίζει τον τουρισμό ως ένα σύνθετο και πολύπλοκο οικονομικό και φυσικό φαινόμενο, το οποίο εξελίσσεται όταν

ταξιδεύουν τα άτομα για να ικανοποιήσουν δικές τους ψυχικές και πνευματικές ανάγκες, σε έναν τόπο διαφορετικό από αυτό του τόπου παραμονής, ενώ στον τόπο που τους φιλοξενεί αναπτύσσουν ποικίλες δραστηριότητες, όπως είναι ψυχαγωγικές, επαγγελματικές, αθλητικές κλπ. (Βαρβαρέσος, 2008)

Ο Δ. Μυλωνόπουλος (2011) προσδιόρισε την έννοια του τουρισμού ως την προσωρινή διαμονή σε έναν τόπο διαφορετικό από τον τόπο της μόνιμης διαμονής του ατόμου, μετακίνηση η οποία πραγματοποιείται λόγω διάφορων κινήτρων και λόγων. Χαρακτηριστικά, ως πρώτο λόγο αριθμεί την εργασία. Πολλοί τουρίστες επισκέπτονται άλλες περιοχές προκειμένου να αναπτύξουν εμπορικές δραστηριότητες, να εξελίξουν ή να εκπαιδευτούν περαιτέρω επί του επαγγέλματός τους. Με βάση το παραπάνω κίνητρο, κατηγοριοποιήθηκε ο συνεδριακός τουρισμός για άτομα που παρακολουθούν συνέδρια και τις διάφορες εξελίξεις στον επαγγελματικό τους τομέα. Άλλοι λόγοι που ωθούν τα άτομα να επισκέπτονται έναν τόπο διαφορετικό από τον δικό τους είναι τα θρησκευτικά, τα φιλικά, τα οικογενειακά ή τα ιατρικά κίνητρα. Οι προαναφερόμενοι λόγοι συνιστούν διαχρονικό ερέθισμα επιλογής ταξιδιού. Τέλος, ένας άλλος λόγος που αλλάζει κάποιος τον τόπο διαμονής του βραχυπρόθεσμα, είναι η ανάπαυλα, δηλαδή οι διακοπές ψυχαγωγίας και αποτελούν την πλέον σύγχρονη περίπτωση επιλογής ταξιδιού. Σήμερα, αποτελεί δε, το πλέον σύνηθες φαινόμενο πολλοί άνθρωποι να επιλέγουν ένα προορισμό με σκοπό αποκλειστικά την ξεκούραση, μέσω μιας αγχολυτικής διαμονής. (Μυλωνόπουλος & Μοίρα, 2011)

Συνοψίζοντας, προκύπτει από τα όσα έχουν ειπωθεί παραπάνω ότι ο τουρισμός αποτελεί μια δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου, που περιλαμβάνει μια σειρά από διαδικασίες και δραστηριότητες οι οποίες αλληλοεξαρτώνται και είναι οι παρακάτω:

- Οι διαδικασίες της παραγωγής, διαμονής και κατανάλωσης.
- Οι διαδικασίες της αλληλεπίδρασης, επικοινωνίας, ανταλλαγών μεταξύ διαφόρων κοινωνικών ομάδων, διαφορετικών πολιτιστικών χαρακτηριστικών.
- Οι διαδικασίες της χρήσης και δημιουργίας φυσικών και ανθρωπογενών πόρων. (Κομίλης Π. Ε., 2001)

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών υπήρξαν πολλές προσεγγίσεις για να αποδοθεί η έννοια του φαινομένου του τουρισμού και παρά τις διαφορές των

ορισμών που προτάθηκαν, όλοι συμφωνούν ότι οι έννοιες ταξίδι και τουρισμός περιλαμβάνουν:

- Τις τουριστικές ανάγκες και τα κίνητρα.
- Τη συμπεριφορά και τους περιορισμούς στην τουριστική επιλογή.
- Την πραγματοποίηση ταξιδιών μακριά από την περιοχή κατοικίας.
- Τις αμφίδρομες σχέσεις στην αγορά ανάμεσα στους τουρίστες και τους προμηθευτές των προϊόντων για την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών.
- Τον αντίκτυπο στους τουρίστες, τους ξενοδόχους, τις οικονομίες και το περιβάλλον. (Bull, 2002)

2.1.2 Μορφές και είδη τουρισμού

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια τάση κατηγοριοποίησης του τουρισμού με βάση κάποια κριτήρια. Εδώ και πολλά χρόνια οι μετακινήσεις των ανθρώπων γίνονται για διαφορετικούς λόγους και με διαφορετικά κίνητρα (για παράδειγμα εκπαιδευτικά, θρησκευτικά, αθλητικά, εξερευνητικά κλπ.) Μία κατηγοριοποίηση μπορεί να γίνει με βάση τα κίνητρα μετακίνησης, μια άλλη με βάση την προέλευση, τον προορισμό, τα μέσα μεταφοράς κ.α. Επομένως, με βάση ορισμένα κριτήρια προκύπτουν κάποια είδη και μορφές τουρισμού. (Κοκώσης & Τσάρτας, 2001)

Ειδικότερα με βάση:

Ø Τον τόπο προορισμού των τουριστών γίνεται η ακόλουθη διάκριση: Εσωτερικός ή εγχώριος τουρισμός και εξωτερικός τουρισμός. Όταν οι τουρίστες ημεδαποί ή αλλοδαποί εγκατεστημένοι στη χώρα, έχουν σαν προορισμό τους μέρη που βρίσκονται στο εσωτερικό της, τότε έχουμε εσωτερικό τουρισμό. Όταν ο προορισμός είναι μέρη που βρίσκονται σε άλλες χώρες, εκτός της χώρας από την οποία προέρχονται οι τουρίστες, τότε έχουμε εξωτερικό τουρισμό.

Ø Το είδος του τόπου προορισμού: Για παράδειγμα παραθαλάσσιο, παραλίμνιο, ορεινό, αστικό τουρισμό, τουρισμό υπαίθρου κ.α.

Ø Την προέλευση των τουριστών: Γίνεται διάκριση σε εγχώριο τουρισμό, όταν οι κάτοικοι μιας χώρας ταξιδεύουν στο εσωτερικό της. Σε προς τα έξω τουρισμό (εισερχόμενο) όταν οι κάτοικοι άλλης χώρας επισκέπτονται αυτή τη χώρα. Τέλος, σε

προς τα έξω τουρισμό (εξερχόμενο), όταν οι κάτοικοι της συγκεκριμένης χώρας επισκέπτονται κάποια άλλη.

Ø Τη χρονική διάρκεια της τουριστικής περιόδου: Όταν μια χώρα δέχεται τουρίστες κατά τη διάρκεια όλου του χρόνου, τότε ο τουρισμός της αποκαλείται διαρκής, ενώ όταν η τουριστική κίνηση περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη περίοδο, τότε ο τουρισμός ονομάζεται εποχικός. Αντίστοιχα γίνεται αναφορά σε θερινό και χειμερινό τουρισμό. Όταν παρατηρούνται διακυμάνσεις στην τουριστική κίνηση κατά τη διάρκεια του έτους, γίνεται αναφορά σε τουριστική αιχμή, χαμηλή τουριστική περίοδο και νεκρή τουριστική περίοδο.

Ø Το μέσο μεταφοράς: Η μετακίνηση μπορεί να γίνεται από την ξηρά (σιδηρόδρομος, λεωφορείο, αυτοκίνητο, τρένο, μοτοσυκλέτα, περπάτημα) και αναφερόμαστε σε οδικό, σιδηροδρομικό, περιπατητικό τουρισμό. Επιπλέον, από τη θάλασσα (κρουαζιέρα, σκάφη αναψυχής) ακτοπλοϊκό τουρισμό, και από τον αέρα (αεροπλάνο) αεροπορικό τουρισμό.

Ø Το μέγεθος της ομάδας των ανθρώπων που μετακινούνται: Ο τουρισμός μπορεί να διακριθεί σε ατομικό, όταν ένα ή περισσότερα άτομα που συνδέονται μεταξύ τους αποφασίζουν να επισκεφτούν έναν προορισμό. Η επίσκεψη αυτή συνήθως οργανώνεται από τους ίδιους, εν αντιθέσει με τον ομαδικό τουρισμό, όπου το ταξίδι γίνεται ομαδικά και την οργάνωση την αναλαμβάνει κάποιο τουριστικό γραφείο.

Ø Το είδος καταλύματος: (ξενοδοχειακός, κατασκηνωτικός τουρισμός κ.α.).

Ø Τον τρόπο χρηματοδότησης: (κοινωνικός τουρισμός, τουρισμός απόρων).

Ø Τα κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά: (τουρισμός πολυτελείας, παραδοσιακός τουρισμός, κοινωνικός τουρισμός).

Ø Τα κίνητρα του τουρίστα: Τουρισμός ανάπαυσης και αναψυχής, όταν ο τουρισμός διακοπών ή αλλιώς εκδρομικός τουρισμός αποτελεί μια δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου του ατόμου που έχει ως σκοπό την ανάπαυση και την αναψυχή. Πρόκειται για το είδος του τουρισμού που καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μερίδιο της τουριστικής αγοράς. Όταν όμως το κίνητρο της μετακίνησης είναι διαφορετικό γίνεται αναφορά για εναλλακτικό τουρισμό, όπως τα παραδείγματα που ακολουθούν:

Αγροτουρισμός-τουρισμός υπαίθρου: Ο αγροτουρισμός είναι μια ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και δραστηριότητας σε αγροτικές περιοχές. Ο τουρίστας μπορεί να έρθει σε επαφή με τη φύση καθώς και να γνωρίσει την αγροτική

ζωή των κατοίκων, τις αγροτικές τους δραστηριότητες, τα τοπικά προϊόντα καθώς και την παραδοσιακή κουζίνα.

Οικοτουρισμός: Πρόκειται για εναλλακτική μορφή τουρισμού υπαίθρου που σχετίζεται με την φυσική ιστορία μιας περιοχής και συμπεριλαμβάνει και την τοπική κουλτούρα. Ο οικοτουρισμός συνδέεται με διάφορες μορφές τουριστικής δραστηριότητας στη φύση («τουρισμός φύσης» ή «φυσιολατρικός τουρισμός»). Πραγματοποιείται κυρίως σε περιοχές οικολογικού ενδιαφέροντος, όπως για παράδειγμα σε περιοχές θεσμοθετημένης περιβαλλοντικής προστασίας (π.χ. περιοχές Natura). Ο οικοτουρισμός εμπεριέχει δραστηριότητες που μπορεί να έχουν επιστημονικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα (π.χ. τουρισμός παρατήρησης οικοσυστημάτων σπάνιων ζώων).

Θρησκευτικός τουρισμός: Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού, που αφορά μια κατηγορία ατόμων που επισκέπτονται θρησκευτικούς τόπους που βρίσκονται είτε στη χώρα διαμονής τους είτε σε κάποια άλλη χώρα. Το ταξίδι γίνεται για λόγους λατρείας, για να πάρουν μέρος σε κάποιες θρησκευτικές εκδηλώσεις ή τελετές καθώς και για να γνωρίσουν το πολιτιστικό υπόβαθρο των θρησκευτικών ναών.

Αθλητικός τουρισμός: Ο αθλητικός τουρισμός περιλαμβάνει τον τουρισμό αθλητών και τον τουρισμό θεατών αθλητικών γεγονότων. Ο αθλητικός τουρισμός έχει ως κύριο κίνητρο την άσκηση ενός αθλήματος ή την παρακολούθηση κάποιου αθλητικού γεγονότος.

Οικονομικός τουρισμός: Πρόκειται για επαγγελματικό τουρισμό, συνεδριακό τουρισμό και εκθεσιακό τουρισμό. Η μορφή αυτή τουρισμού περιλαμβάνει την διοργάνωση συνεδρίων και διεθνών εκθέσεων σε περιοχές που ο επισκέπτης μπορεί να συνδυάσει τις επαγγελματικές του δραστηριότητες με άλλες δραστηριότητες (όπως πολιτιστικές, ψυχαγωγικές κτλ).

Πολιτιστικός τουρισμός: Σαν πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να χαρακτηριστεί η περιήγηση του ταξιδευτή-τουρίστα που σαν κεντρικό κίνητρο έχει την επίσκεψη των πολιτιστικών μνημείων και των χώρων πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου, όπως για παράδειγμα αρχαιολογικών χώρων, ιστορικών μνημείων, θρησκευτικών μνημείων, η ακόμα μνημείων του δομημένου περιβάλλοντος (οικιστικά σύνολα αρχιτεκτονικής αξίας, διατηρητέοι και παραδοσιακοί οικισμοί, ιστορικά κέντρα πόλεων, κλπ.) και των πολιτιστικών εκδηλώσεων ενός τόπου (μουσικής, χορού, θεάτρου, βιβλίου κλπ.) Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μια ιδανική μορφή

τουρισμού για όσους επιζητούν να ανακαλύψουν και να μάθουν την κουλτούρα και τον πολιτισμό διαφόρων περιοχών, να λάβουν ενεργά μέρος σε σεμινάρια και εργαστήρια μορφών πολιτιστικής δράσης, καθώς και γνώση της παραδοσιακής τέχνης ενός τόπου, όπως παράδειγμα βυζαντινή ζωγραφική, φωτογραφία, κεραμική, ψηφιδωτό, γλυπτά, τοιχογραφίες, μουσικά όργανα, κλπ.

Τουρισμός υγείας και ευεξίας: Με τον όρο τουρισμό υγείας ή εναλλακτικά θεραπευτικό τουρισμό, εννοούμε τον τύπο των διακοπών που σχετίζονται με την ανάπτυξη και την παροχή μιας μεγάλης γκάμας ιατρικών υπηρεσιών. Οι κύριες μορφές του τουρισμού υγείας μπορούν να διακριθούν: Στον «ιατρικό τουρισμό», που απευθύνεται σε τουρίστες-ασθενείς οι οποίοι συνήθως κάνουν χρήση εξειδικευμένων υπηρεσιών ιατρικής παρακολούθησης και θεραπείας, καθώς και στον «τουρισμό ευεξίας» που απευθύνεται σε τουρίστες που επιθυμούν να εμπλουτίσουν τις διακοπές τους με υπηρεσίες βελτίωσης ή διατήρησης της υγείας τους (SPA, θαλασσοθεραπεία, υδροθεραπεία κλπ.). Στην τελευταία κατηγορία συμπεριλαμβάνεται και ο παραδοσιακός «ιαματικός τουρισμός» (θερμαλισμός).

Εκτός των προαναφερθέντων μορφών τουρισμού, που αποτελούν τις βασικότερες κατηγορίες εναλλακτικών μορφών τουρισμού, υπάρχουν πάρα πολλά είδη, όπως για παράδειγμα Αρχιτεκτονικός, Αστικός (City breaks), Γαστρονομικός, Εκπαιδευτικός, Ερωτικός, Κοσμοπολίτικος τουρισμός, Γεωτουρισμός, Οινοτουρισμός, τουρισμός Καζίνων, Θανάτου ή αλλιώς Μαύρος τουρισμός κ.α. (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, 2015)

2.1.3 Η ανάπτυξη του τουρισμού

Οι πρώτοι ταξιδιώτες έκαναν την εμφάνιση τους τον 17^ο αιώνα και ταξίδευαν είτε για λόγους αναψυχής, είτε για λόγους απόκτησης γνώσης, είτε για λόγους εξασφάλισης των αναγκαίων εισοδημάτων, τα οποία θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν ένα καλύτερης ποιότητας επίπεδο διαβίωσης στους τόπους μόνιμης εγκατάστασής τους. Σε παρόμοια λογική, πραγματοποιήθηκαν και τα ταξίδια των νέων ευγενών, με την προσδοκία της εξέλιξης τους σε ηγεμόνες, καθώς και τα ταξίδια των ατόμων της αστικής τάξης που ήταν σε ανοδική τροχιά και τα οποία ονομάστηκαν εκείνα τα χρόνια ως «Grande Tours».

Στην διάρκεια του 18^{ου} αιώνα, τα ταξίδια είχαν περιηγητικό χαρακτήρα και οι ταξιδιώτες γνώριζαν άλλους τόπους και λαούς συνδυάζοντας το ταξίδι τους με περιπάτους, αναψυχή, γνωριμία με την αρχαιολογία καθώς και την ιστορία των τόπων προορισμού. Μεταξύ των ταξιδιωτών συναντά κανείς φημισμένους περιηγητές-πράκτορες των κρατών τους, που επιθυμούν να διευρύνουν την έκταση επιρροής τους, επεκτείνοντας τον ζωτικό τους χώρο.

Κατά τον 19^ο αιώνα, διαμορφώθηκαν νέες συνθήκες και τεχνικές που διευκόλυναν τις μετακινήσεις και τα ταξίδια των ατόμων και ομάδων, ανθρώπων για αναψυχή, με οργανωμένα σχέδια ταξιδιών, και τα οποία λύνουν τα προβλήματα μετακίνησης-μεταφοράς, καταλύματος και διαμονής, εστίασης, διατροφής και πληροφόρησης και στα οποία συμμετέχουν ταξιδιώτες-επισκέπτες, που προέρχονται από την κυρίαρχη αστική τάξη των αναπτυσσόμενων βιομηχανικά χωρών, αλλά και ταξιδιώτες –τυχοδιώκτες από τις ίδιες χώρες.

Στην Αγγλία ο Thomas Cook, κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του 19^{ου} αιώνα, διαμορφώνει μια νέα μορφή ταξιδιού, δημιουργώντας «Γραφείο Ταξιδιών», με σκοπό να καλύψει την συνεχή αύξηση της ζήτησης για τα ταξίδια αναψυχής, από τα μέλη της ανερχόμενης αστικής τάξης. Το 1911, διοργανώνεται το πρώτο ταξίδι στο βόρειο πόλο, και ταυτόχρονα κάνουν την εμφάνιση τους τα πρώτα ταξιδιωτικά γραφεία πώλησης εισιτηρίων, πάνω στα ατμόπλοια, τα οποία εξυπηρετούν και αγοραστές σιδηροδρόμων προς τα λιμάνια και αντίστροφα, με τελικούς προορισμούς ορεινούς, παραθαλάσσιους και άλλους τόπους αναψυχής ή λουτροθεραπείας. (Καραγιάννης & Έξαρχος, 2006)

Παρόλο που η ανάπτυξη της τουριστικής κίνησης έγινε με βραδύτερο ρυθμό στην Ελλάδα σε σχέση με άλλες τουριστικά αναπτυγμένες χώρες, λόγω ιστορικών και οικονομικών καταστάσεων, ο διεθνής τουρισμός αναπτύχθηκε με εξαιρετικά γρήγορους ρυθμούς. Ειδικότερα, στην Ελλάδα στις αρχές της δεκαετίας του 50 οι αφίξεις ήταν λιγότερες από 70 χιλιάδες, ενώ το 2016 οι διεθνείς αφίξεις, αεροπορικές, οδικές και επισκέπτες κρουαζιέρας έφτασαν τα 27,5 εκατομμύρια τουρίστες. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο εσωτερικός τουρισμός έχει συνεισφέρει σε μεγάλο βαθμό τόσο οικονομικά όσο και στο να μετριαστεί η εποχικότητα του διεθνούς τουρισμού.

Μεγάλο μέρος των τουριστών που επισκέπτονται την χώρα μας σε ετήσια βάση, προέρχονται από χώρες της Ευρώπης, με κυριότερες χώρες προέλευσης αυτών τη

Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Σημαντικός αριθμός από βαλκανικές χώρες και την Ρωσία επισκέπτονται τις περιοχές κυρίως της βόρειας Ελλάδας, ενώ ανοίγματα για την προσέλκυση τουριστών έχουν γίνει στην Τουρκία και σε χώρες της ανατολής, με προσέλκυση τουριστών ακόμα και από την Κίνα.

Τα τελευταία χρόνια, με την ραγδαία αύξηση των τουριστικών ρευμάτων, έγινε παράλληλα με μια εκτενής αναβάθμιση των υποδομών και έτσι κατασκευάστηκαν ή ανακαινίστηκαν πλήθος νέων λιμανιών, αεροδρομίων και κυρίως σχεδιάστηκε και ολοκληρώθηκε η κατασκευή του οδικού δικτύου. Η επιτυχημένη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων, προς δεκαετία και πλέον, συνέβαλε στη δημιουργία ενός κλίματος ασφάλειας που αποτελεί σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης του τουρισμού. Το ελληνικό τουριστικό προϊόν τα προηγούμενα χρόνια είχε στηριχθεί σχεδόν εξ ολοκλήρου στο τρίπτυχο ήλιος, θάλασσα και παραλία. Βέβαια τα τελευταία χρόνια γίνονται αξιόλογες προσπάθειες ανάδειξης των πλεονεκτημάτων εναλλακτικού τουρισμού, αλλά ακόμα απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες ενταγμένες σε έναν ευρύτερο σχεδιασμό. Ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό τουριστών που επισκέπτεται την χώρα μας, αποζητά κυρίως ξεκούραση και αναψυχή ταξιδεύοντας ως επί το πλείστον οργανωμένα και μαζικά. Τα σημαντικότερα προβλήματα που έχουν προκληθεί στην Ελλάδα από την ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού, σχετίζονται με την έντονη εποχικότητα στη ζήτηση τους θερινούς μήνες και τη συσσώρευση σε συγκεκριμένες περιοχές ανθρώπων που έχει ως συνέπεια αυξημένες επιπτώσεις προς το περιβάλλον. Βέβαια, στην Ελλάδα εξαιτίας του κατακερματισμού του γεωγραφικού χώρου, καθώς υπάρχει πλήθος νησιών που κατανέμονται σε όλο τον ελλαδικό θαλάσσιο χώρο και εξαιτίας του σχετικά μικρού αριθμού ξενοδοχειακών υποδομών πολλών κλινών, συνηθέστερες τουριστικές μονάδες είναι οι μικρού και μεσαίου μεγέθους, αμβλύνοντας έτσι τις επιπτώσεις ανάπτυξης του τουρισμού στο περιβάλλον. (Βενετσανοπούλου, 2006)

2.1.4 Χαρακτηριστικά του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος

Τα βασικά χαρακτηριστικά του τουριστικού προϊόντος μιας χώρας είναι τα ακόλουθα: (Λαγός, 2005)

Ø Τα θέλγητρα του τόπου προορισμού, που μπορεί να είναι φυσικά, όπως τοπία ή ακτές, κατασκευασμένα όπως ιστορικές πόλεις, πολιτιστικά όπως μουσεία ή θέατρα και κοινωνικά όπως για παράδειγμα ο τρόπος ζωής. Αξιοσημείωτο είναι ότι η Ελλάδα βρίσκεται στην 9^η θέση σε αριθμό μνημείων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς και στην 23^η θέση σε μνημεία παγκόσμιας φυσικής κληρονομιάς. Η Ελλάδα κατατάσσεται στους πιο δημοφιλείς πολιτιστικούς προορισμούς, καθώς μεγάλο πλήθος αρχαιολογικών χώρων, μοναστηριών και άλλων αξιοθέατων που προέρχονται από διάφορες ιστορικές εποχές βρίσκονται στη λίστα των μνημείων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. (World Economic Forum, 2009)

Ø Οι παροχές και οι ευκολίες του τόπου προορισμού, προκειμένου οι επισκέπτες να μπορούν να απολαύσουν τα θέλγητρα του. Οι υποδομές που υπάρχουν σε μια περιοχή όπως τα ξενοδοχεία, οι χώροι εστίασης, τα εμπορικά καταστήματα αλλά και τα μέσα μεταφοράς θεωρούνται διευκολύνσεις του τόπου προορισμού. Σύμφωνα με την αναφορά τουριστικής και ταξιδιωτικής ανταγωνιστικότητας (WEF), η χώρα μας βρίσκεται στην 3^η θέση επί συνόλου 140 χωρών για τις τουριστικές της υποδομές σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ τα τελευταία χρόνια έχει βελτιωθεί η βαθμολογία στον τομέα των μεταφορών και στον τομέα των ψηφιακών υποδομών.

Ø Η δυνατότητα προσέλευσης σε ένα τόπο, η οποία σχετίζεται με τον βαθμό ευκολίας που μπορεί να φτάσει ο τουρίστας στον προορισμό του καθώς και με το πόσο γρήγορα και οικονομικά μπορεί να γίνει αυτό. Επομένως, είναι θέμα συγκοινωνιακής υποδομής και συγκοινωνιακής τεχνολογίας. Τα τελευταία χρόνια, παρόλο που μορφολογικά το έδαφος της Ελλάδας δεν βοηθάει, το συγκοινωνιακό δίκτυο της χώρας έχει εκσυγχρονιστεί κυρίως το οδικό βοηθώντας στην ασφαλή και ταχεία μετακίνηση στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας. Επιπλέον, παρατηρείται βελτίωση των υποδομών εναέριων μεταφορών και η χώρα βρίσκεται στην 20^η θέση παγκοσμίως (WER 2013).

Ø Η εικόνα του τόπου προορισμού, που εκφράζει τις παραστάσεις που σχηματίζουν οι τουρίστες σχετικά με το τι θέλουν να δουν και να κάνουν στον προορισμό που θα επισκεφτούν. Η λήψη της τουριστικής απόφασης, εξαρτάται από τις εικονικές παραστάσεις που σχηματίζουν οι άνθρωποι στο μυαλό τους για διάφορους τουριστικούς προορισμούς, που όταν συσχετιστούν και αναλυθούν σε σχέση και με άλλους παράγοντες, συμβάλλουν στην επιλογή της καλύτερης απόφασης. Τα τελευταία χρόνια, αναδεικνύονται και άλλες πτυχές του ελληνικού

τουρισμού με αποτέλεσμα η εικόνα που υπήρχε χρόνια στο μυαλό των τουριστών και στηριζόταν στα 3s (sun,sea,sex) να φθίνει σιγά σιγά.

Ø Το τελικό κόστος των τουριστικών υπηρεσιών, δηλαδή πόσο θα κοστίσει το ταξίδι (μετακίνηση με ένα μέσο ή με συνδυασμό μέσων), η διαμονή καθώς και ποιο θα είναι το κόστος των όποιων δραστηριοτήτων αποφασίσει να κάνει ο τουρίστας στον τόπο προορισμού. Την τελευταία δεκαπενταετία που κατασκευάστηκε το νέο αεροδρόμιο της Αθήνας το κόστος μετακίνησης βαίνει μειούμενο καθώς έχει τάσεις ανάδειξης σε κόμβο για ταξίδια προς τη Μέση Ανατολή.

2.1.5 Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

Τα τελευταία τριάντα χρόνια γίνεται μια συστηματική προσπάθεια από διάφορους φορείς που σχετίζονται με τον τομέα του τουρισμού για την προώθηση ενός τουριστικού μοντέλου που θα στηρίζεται στην βιώσιμη και αειφόρο ανάπτυξη. Οι περιοχές-στόχοι όπου θα μπορούσε να αναπτυχθεί αυτό το είδος του τουρισμού είναι δύο: Πρώτον, οι περιοχές που έχουν υιοθετήσει ήδη το πρότυπο του οργανωμένου μαζικού τουρισμού και δεύτερον, οι περιοχές εκείνες που βρίσκονται στα αρχικά στάδια ανάπτυξης τους και μπορούν με τον κατάλληλο προγραμματισμό και τις κατάλληλες ενέργειες να μεταβούν σε ένα πιο βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης.

Ο όρος «βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη», αναφέρεται στην ανάπτυξη που έχει ως βάση το τρίπτυχο «οικονομική ανάπτυξη-κοινωνική συνοχή-περιβάλλον», δηλαδή στοχεύει μακροχρόνια και βραχυχρόνια στην οικονομική αποτελεσματικότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη και την περιβαλλοντική προστασία των περιοχών που αναπτύσσονται τουριστικά. (Κοκώσης & Τσάρτας, 2001)

Οι βασικότερες παράμετροι της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης είναι οι ακόλουθες:

Ø Η λήψη ευρύτερων αναπτυξιακών πρωτοβουλιών σε αγωγική συνεργασία με άλλους κλάδους της οικονομίας καθώς με την έρευνα και εκπαίδευση προκειμένου να μεγιστοποιηθεί το οικονομικό αποτέλεσμα με το ελάχιστον περιβαλλοντικό κόστος.

Ø Η διαμόρφωση του ειδικού θεσμικού πλαισίου, που θα έχει ως στόχο την προώθηση των διαδικασιών της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και την ενίσχυση της τοπικής συμμετοχής.

Ø Η προώθηση μέτρων και πολιτικών που θα συμβάλλουν στην προστασία και την ανάδειξη του τοπικού φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.

Ø Η χρήση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως βασικού άξονα της τουριστικής ανάπτυξης.

Έχουν διαπιστωθεί σημαντικές ελλείψεις στον σχεδιασμό και προγραμματισμό της τουριστικής ανάπτυξης, ακόμη και σε αναπτυγμένες χώρες, με αποτέλεσμα τα προγράμματα βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης να έχουν διαφορετικό βαθμό επιτυχίας. Σε κάποιες περιπτώσεις το υιοθετούμενο πρότυπο ανάπτυξης έχει λίγα μόνο χαρακτηριστικά της αειφορίας, ενώ σε άλλες περιπτώσεις περισσότερα. Η υιοθέτηση και προώθηση αυτού του προτύπου, από υπερεθνικούς και εθνικούς φορείς που συνδέονται με την τουριστική ανάπτυξη, αποτελεί μια ισχυρή ένδειξη, ότι ο αειφορικός τουρισμός επεκτείνεται δυναμικά στον διεθνή χώρο. Τη διαπίστωση αυτή ενισχύει η δυναμική τάση ανάπτυξης των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού που ενισχύουν και προβάλλουν τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Ειδικότερα:

Ø Οι ειδικές μορφές τουρισμού σχετίζονται με ένα ειδικό στόχο ή κίνητρο που παρέχουν στο τουρίστα. Μπορεί να είναι για παράδειγμα η διεξαγωγή ενός συνεδρίου ή μια επίσκεψη σε ένα πολιτιστικό χώρο. Για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού κατασκευάζεται και αντίστοιχη ειδική τουριστική υποδομή (π.χ. για την ανάπτυξη συνεδριακού τουρισμού απαιτούνται ξενοδοχεία που να παρέχουν τις κατάλληλες υπηρεσίες προς τους τουρίστες αυτού του είδους).

Ø Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού εμπεριέχονται στις ειδικές μορφές και χαρακτηρίζονται επίσης από την ύπαρξη ενός κυρίαρχου ειδικού κινήτρου στη ζήτηση, που συνδέεται με συγκεκριμένα θέματα όπως είναι η φυσιολατρία, τα ταξίδια περιπέτειας, ο αθλητισμός, η περιήγηση, το περιβάλλον και η γνωριμία με την τοπική παράδοση. Στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού συχνά επιλέγεται ως τρόπος οργάνωσης και διεξαγωγής του ταξιδιού η αυτονομία στις επιλογές και η περιήγηση, με μικρή ή πολλές φορές ακόμα και ελάχιστη χρήση υπηρεσιών οργανωμένου τουρισμού. Επιπλέον, στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτυπώνεται η

ανάπτυξης μιας ειδικής υποδομής, η οποία εξυπηρετεί τους τουρίστες αυτού του είδους. Τέλος, βασική παράμετρος τόσο στην ζήτηση όσο και στην προσφορά εναλλακτικών μορφών τουρισμού αποτελεί ο σεβασμός της τοπικής κοινωνικής και περιβαλλοντικής δομής.

Τα τελευταία χρόνια η αξιοσημείωτη ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε διάφορες περιοχές του κόσμου, έχει συμβάλει στη διαμόρφωση ενός μοντέλου που συγκροτείται από υποδομές και τις υπηρεσίες που αναπτύσσονται σε αυτές, εξυπηρετώντας αυτού του είδους τον τουρισμό. Το πρότυπο αυτό έχει αναπτυχθεί κυρίως σε περιοχές της υπαίθρου με πλούσιους περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς πόρους. Σε κάποιες περιπτώσεις το πρότυπο ανάπτυξης στηρίζεται στην επικράτηση μιας μόνον εναλλακτικής μορφής, όπως για παράδειγμα του οικοτουρισμού, ενώ σε άλλες περιπτώσεις στηρίζεται στην ανάπτυξη περισσότερων μορφών (όπως οικοτουρισμός, αγροτουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός κ.α.). Απώτερος στόχος μιας τέτοιου είδους ανάπτυξης είναι η ένταξη στην κοινωνική παραγωγική δομή της περιοχής, με παράλληλη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Τέλος, στην ανάπτυξη αυτού του προτύπου συνάγεται ότι είναι αναγκαίος ο ορθολογικός σχεδιασμός, ο προγραμματισμός, η οργάνωση και διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης. (Σωπασή, 2007)

2.2 Η οικονομική και αναπτυξιακή διάσταση του τουρισμού

Ο κλάδος του τουρισμού είναι από τους μεγαλύτερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας στον κόσμο και μάλιστα ξεπερνά κλάδους όπως η αυτοκινητοβιομηχανία, η σιδηροβιομηχανία, τα ηλεκτρονικά και τον αγροτικό τομέα. Σε πλήθος χωρών τα έσοδα από τον τουρισμό αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο κομμάτι των εσόδων της χώρας ενώ σε κάποιες άλλες τα έσοδα από τον τουρισμό κατατάσσονται στην πρώτη τριάδα. Είναι προφανές ότι ο τουρισμός αποτελεί μια τεράστια οικονομική αλλά και κοινωνική δύναμη παγκοσμίως. Για το τουριστικό προϊόν είναι δύσκολο να δοθεί ορισμός ένας σαφής ορισμός όπως γίνεται με τους υπόλοιπους κλάδους παραγωγής, και αυτό γιατί, το τουριστικό προϊόν είναι ένα καταναλωτικό προϊόν το οποίο αποτελείται από πολλά άλλα προϊόντα τόσο υλικά όσο και άυλα. (Smith, 1994)

Ένα τυπικό ταξίδι αναψυχής συνεπάγεται κάποιες πιθανές ενέργειες-δαπάνες οι οποίες γίνονται πριν ξεκινήσει και φυσικά στην διάρκεια του ταξιδιού. Έτσι μπορεί κανείς να δει τον υποψήφιο ταξιδιώτη να προμηθεύεται τουριστικό οδηγό ή οδηγούς για διάφορες χώρες, πριν επιλέξει προορισμό, να επισκέπτεται πιθανώς τουριστικά γραφεία, προμηθευόμενος ενημερωτικό υλικό για τη χώρα που διάλεξε και έπειτα να κάνει κράτηση θέσης σε κάποιον μεταφορικό μέσο, να κάνει κράτηση σε κάποιο κατάλυμα στον τόπο προορισμού του και να προβαίνει σε προμήθεια καταναλωτικών αγαθών που πιστεύει ότι θα κάνουν το ταξίδι του πιο ξεκούραστο και ενδιαφέρον. Όταν ο επισκέπτης αφιχθεί στον τόπο που επισκέπτεται, συνήθως χρησιμοποιεί μέσα μεταφοράς της περιοχής αρχικά για να πάει στο ξενοδοχείο όπου διαμένει, έπειτα θα χρειαστεί υπηρεσίες εστίασης και συνήθως προτιμά τοπικά προϊόντα ή τοπικές κουζίνες, θα επισκεφτεί χώρους διασκέδασης όπως π.χ. κλαμπ, θα προβεί σε αγορές διαφόρων προϊόντων, είτε καταναλώνοντας τα άμεσα είτε παίρνοντας τα μαζί του στον τόπο μόνιμης διαμονής του. Επιπρόσθετα, ο τουρίστας μπορεί να επισκεφτεί τα τοπικά αξιοθέατα όπως είναι για παράδειγμα ένας αρχαιολογικός χώρος ή ένα μουσείο, ενώ είναι πολύ πιθανόν να συμμετάσχει σε μια τοπική πολιτιστική εκδήλωση είτε ως θεατής είτε ως ενεργό μέλος (για παράδειγμα σε ένα φεστιβάλ), ενώ μπορεί ακόμα να προβεί σε ενοικίαση αυτοκινήτου ή να συμμετέχει σε κάποια εκδρομή που θα γίνει τοπικά.

Δεν είναι απίθανο να χρειαστεί ο τουρίστας να χρησιμοποιήσει ιατρικές υπηρεσίες ή ακόμα και να αναγκαστεί να εισαχθεί σε κάποιο νοσοκομείο, ενώ σχεδόν βέβαιο είναι ότι θα πραγματοποιήσει τηλεφωνικές συνομιλίες. Αναμφίβολα, η παράθεση των πιθανών δαπανών ενός τουρίστα δεν τελειώνει εύκολα, ωστόσο οι δαπάνες αυτές εξαρτώνται από τις ιδιαιτερότητες του κάθε ανθρώπου και από τον τρόπο που αντιλαμβάνεται ο καθένας τις διακοπές τους αλλά και το είδος του τουρισμού που επιλέγει.

Μέσα από την ποικιλία των δαπανών αυτών, διακρίνεται ένας μεγάλος αριθμός κλάδων παραγωγής, οι οποίοι άμεσα ή έμμεσα σχετίζονται με την εξυπηρέτηση τουρίστα και αποτυπώνονται παρακάτω:

- Το κατάλυμα.
- Η μεταφορά από και προς το κατάλυμα.
- Τα γραφεία διακίνησης τουριστών.

- Τα εστιατόρια, μπαρ και οι καφετέριες.
- Το εμπόριο αναψυκτικών και ποτών.
- Οι βιοτεχνίες τουριστικών ειδών (παραδοσιακών και άλλων).
- Το εμπόριο τουριστικών ειδών (παραδοσιακών και άλλων).
- Ο κλάδος υγείας.
- Οι τηλεπικοινωνίες.

Εκτός των κλάδων παραγωγής που εμπλέκονται άμεσα στην εξυπηρέτηση του ταξιδιώτη –τουρίστα, υπάρχουν και οι έμμεσα εμπλεκόμενοι κλάδοι παραγωγής που παρουσιάζονται στη συνέχεια:

- Οι βιομηχανικοί κλάδοι, που τροφοδοτούν τους κλάδους που έχουν αναφερθεί με υλικά προϊόντα, όπως ξενοδοχειακό εξοπλισμό, μεταφορικά μέσα, τουριστικά προϊόντα (π.χ. σουβενίρ) κτλ.
- Υπηρεσίες που υποστηρίζουν τους προαναφερθέντες κλάδους όπως τους tour operators, τις υπηρεσίες καθαρισμού κτλ.
- Φορείς που ελέγχουν την τουριστική ανάπτυξη και συμβάλουν στην επιμόρφωση όλων αυτών που εμπλέκονται με τον κλάδο (π.χ. Σ.Ε.Τ.Ε.)

Στον τομέα παροχής υπηρεσιών οι επιχειρήσεις καλύπτουν:

- ∅ Τις ανάγκες για φιλοξενία, όπως για παράδειγμα ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, ξενώνες, κέντρα κατασκήνωσης, διαμερίσματα για τουριστική χρήση, εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης κέντρων χειμερινού τουρισμού ή ιαματικών πηγών ή ιστορικών κτιρίων.
- ∅ Τις εξειδικευμένες ανάγκες των τουριστών, που μπορεί να είναι τα σύνθετα κέντρα με θαλασσοθεραπεία, γκολφ κτλ.
- ∅ Τις ανάγκες διατροφής των τουριστών, όπως εστιατόρια και γενικότερα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος.
- ∅ Τις ανάγκες ψυχαγωγίας και των τουριστών, όπως είναι κέντρα διασκέδασης, τα πολιτιστικά κέντρα κλπ.
- ∅ Τις ανάγκες για μεταφορά (όπως μετάβαση από και προς το αεροδρόμιο κ.α.)

Σε μια ευρύτερη προσέγγιση του τουρισμού, διαπιστώνεται ότι αποτελεί μια δραστηριότητα που σχετίζεται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής που αναπτύσσεται και από το σύνολο των πόρων είτε φυσικών είτε ανθρώπινων. Τόσο

άμεσα όσο και έμμεσα ο τουρισμός συνιστά μεγάλο κομμάτι της παγκόσμιας οικονομίας. (Κομίλης Π. , 1986)

2.2.1 Ο ρόλος του τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη

Ο τουρισμός συμβάλει και ενισχύει την περιφερειακή ανάπτυξη καθώς η χωρική διασπορά των φυσικών, πολιτιστικών και άλλων πλεονεκτημάτων που αποκαλούμε τουριστικούς πόρους, τον καθιστούν περιφερειακή δραστηριότητα. Οι τουριστικοί πόροι σε μια περιοχή αποτελούν σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα, αφού δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την τουριστική ανάπτυξη. (Ζοπουνίδης & Σίσκος, 2006)

Οι τουριστικοί πόροι κατηγοριοποιούνται ως εξής:

Ø Στους φυσικούς πόρους, οι οποίοι σε συνδυασμό με άλλους πόρους που διαθέτει μια περιφέρεια διαμορφώνουν τη συνολική τουριστική «ελκυστικότητα», επηρεάζοντας τη χωρική κατανομή των τουριστικών ροών και διαμορφώνοντας το είδος του τουρισμού που θα αναπτύξει μια περιοχή (για παράδειγμα αν είναι μαζικός τουρισμός, οικοτουρισμός ή αγροτουρισμός κλπ.). Τα δάση, οι λίμνες, οι θαλάσσιες ακτές, τα εθνικά πάρκα, τα τοπία είναι πόροι υψηλής τουριστικής ελκυστικότητας και αξίας και συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής.

Ø Στους πολιτιστικούς πόρους, οι οποίοι είναι ανθρωπογενείς πόροι και χαρακτηρίζουν τα επιτεύγματα του ανθρώπου στην ικανοποίηση της ανάγκης για επικοινωνία, ανάπτυξη της κουλτούρας, του πνεύματος και της γνώσης. Οι ανθρωπογενείς πόροι είναι δημιούργημα του ανθρώπου και είναι συνήθως σύνθετοι (πολιτισμός, ιστορία, περιβάλλον). Οι πολιτιστικοί και ιστορικοί πόροι αποτελούν το δεύτερο δυναμικό άξονα ζήτησης και τη βάση για τα ταξίδια με κίνητρο τις διακοπές, αλλά και την ανάπτυξη του πολιτιστικού, του θρησκευτικού και του εκπαιδευτικού τουρισμού.

Ø Στις τουριστικές υποδομές και υπηρεσίες, οι οποίες αποτελούν το μέσο για την αξιοποίηση των προαναφερθέντων πόρων, ενώ το εύρος, η ποιότητα και η διαχείριση τους καθορίζουν ποιοτικά και ποσοτικά τα επίπεδα τουριστικής προσφοράς. Είναι αποδεκτό ότι οι υποδομές και οι υπηρεσίες μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά στους προαναφερθέντες άξονες και σε κάποιες

περιπτώσεις να συνεισφέρουν κατά το ίδιο ποσοστό ή και περισσότερο στην έλξη τουριστικών ροών.

Ø Τις ειδικές τουριστικές υποδομές, οι οποίες αποτελούν σύνθετους φυσικούς και ανθρωπογενείς πόρους καθορίζοντας εκτός από την προσφορά και τα κίνητρα της ζήτησης, ενώ διαμορφώνουν την προσφορά ειδικών μορφών τουρισμού, όπως ο ιαματικός και ο συνεδριακός τουρισμός.

Με αφορμή το γεγονός ότι οι τουριστικοί πόροι είναι διάσπαρτοι χωρικά και η κατανάλωση τουριστικού προϊόντος γίνεται στον τόπο παραγωγής του, ο τουρισμός μπορεί να χαρακτηριστεί ως δραστηριότητα από τη φύση της αποκεντρωμένη. Θετική είναι η συνεισφορά του τουρισμού στο εισόδημα και την απασχόληση των τόπων προορισμού, ιδιαίτερα στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες. Με τον τρόπο αυτό ο τουρισμός ενισχύει την άμβλυνση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών διαχέοντας την οικονομική ανάπτυξη στον γεωγραφικό χώρο. (Τζένος & Σιταράς, 2007)

Ειδικότερα ο τουρισμός:

- Δημιουργεί θέσεις εργασίας. Η επίπτωση του τουρισμού στην απασχόληση είναι δύσκολο να εκτιμηθεί επακριβώς, καθώς ο τρόπος με τον οποίο συλλέγονται και επεξεργάζονται τα δεδομένα της απασχόλησης είναι διαφορετικός. Ωστόσο, αναμφίβολη είναι συμμετοχή του τουρισμού στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και ανάλογα με την περιοχή και το είδος του τουρισμού μπορεί να χαρακτηρίζονται ως θέσεις πλήρους απασχόλησης ή εποχιακές.

- Αυξάνει την εισροή συναλλάγματος, περιορίζοντας το άνοιγμα του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

- Δημιουργεί πολλαπλασιαστικές τάσεις στην τοπική οικονομία, συμβάλλοντας στην ενίσχυση και την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και σε διαφορετικούς κλάδους, των οποίων οι δραστηριότητες σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τον τουρισμό, όπως για παράδειγμα ο αγροτικός τομέας, η βιομηχανία, η βιοτεχνία, οι κατασκευές, οι μεταφορές, το εμπόριο και άλλες υπηρεσίες.

- Συμβάλει στην αύξηση των δημοσιονομικών εσόδων, άμεσα με την επιβολή φόρων στο εισόδημα των ιδιωτών και των εταιριών που δραστηριοποιούνται στον τουριστικό τομέα και έμμεσα από τους φόρους και τους δασμούς που επιβάλλονται στα αγαθά και τις υπηρεσίες που προσφέρονται στους τουρίστες.

- Συμβάλει στη δημιουργία νέων επενδύσεων, που σχετίζονται όχι μόνο με τον τομέα του τουρισμού αλλά και με άλλους κλάδους της οικονομίας. Επιπλέον, ενισχύει την δημιουργία υποδομών και τη διατήρηση του πολιτισμικού αποθέματος των περιοχών όπου αναπτύσσεται.

- Φέρνει σε επαφή λαούς με διαφορετικά ήθη, έθιμα και κουλτούρα, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην προώθηση της παγκόσμιας κατανόησης και ειρήνης.

Ο τουρισμός μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις στη μεταβολή του φυσικού, κοινωνικού και οικονομικού ιστού καθώς και των παραδόσεων. Σημαντικό κομμάτι των τουριστικών εσόδων διαρρέουν έξω από την εγχώρια οικονομία, καθώς λίγες χώρες έχουν τους πόρους και τα μέσα για να ικανοποιούν πλήρως την τουριστική ζήτηση. Έχει παρατηρηθεί ότι πολλές μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις αγοράζουν εισαγόμενα προϊόντα, απασχολούν προσωπικό από άλλες χώρες και ανήκουν ή διοικούνται από άτομα τα οποία δεν διαμένουν μόνιμα στην περιοχή της τουριστικής δραστηριότητας.

Αναμφίβολα, ο τουρισμός κάτω από κάποιες προϋποθέσεις μπορεί να αποτελέσει παράγοντα προόδου και ευημερίας. Ωστόσο, για να γίνει αυτό θα πρέπει να μην αναπτύσσεται μονόπλευρα καθώς όταν συμβαίνει αυτό αποδυναμώνει τους άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας όπως τη βιομηχανία και τη γεωργία, μεταβάλλοντας σταδιακά την οικονομία της χώρας και της περιοχής σε οικονομία υπηρεσιών. Η μονόπλευρη εξάρτηση από τον τουρισμό μιας περιοχής δημιουργεί σημαντικά προβλήματα καθώς εξαρτάται η περιοχή από αλλοδαπούς τουρίστες και είναι ευάλωτη στις οικονομικές και πολιτικές συγκυρίες. Έστω και κάτω από συνθήκες μονόπλευρης ανάπτυξης ο τουρισμός λύνει προσωρινά κάποια οικονομικά προβλήματα της περιφέρειας και κατ' επέκταση της χώρας.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, συνάγεται ότι η ανάπτυξη του τουρισμού επιβάλλεται να γίνεται ταυτόχρονα με τους άλλους κλάδους της οικονομίας, δηλαδή να είναι προγραμματισμένη, ισόρροπη, αρμονική και να χρησιμεύει ως βοηθητικό μέσο προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης και όχι ως κύριο. Επιπρόσθετα, προκειμένου να αποφευχθούν οι αρνητικές συνέπειες που δημιουργούνται από την αλόγιστη επέκταση της τουριστικής δραστηριότητας θα πρέπει να προσδιοριστούν τα όρια της τουριστικής ανάπτυξης της κάθε περιοχής με βάση την φέρουσα ικανότητα.

Με τον όρο φέρουσα ικανότητα νοούνται οι δυνατότητες της συγκεκριμένης περιοχής να δεχθεί και να ενσωματώσει συγκεκριμένο όγκο υποδομών καθώς και αριθμό τουριστών, χωρίς σημαντικές επιπτώσεις στο φυσικό, κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον της. (Αποστολόπουλος & Σδράλη, 2009)

2.3 Πολιτιστική ανάπτυξη

Ο «πολιτιστικός τουρισμός» είναι μια εναλλακτική μορφή τουρισμού που έχει σαν κύρια δραστηριότητα τη γνωριμία των επισκεπτών με τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής, την τοπική γαστρονομία, τη συμμετοχή ή την παρακολούθηση ποικίλων πολιτιστικών εκδηλώσεων, τις επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους καθώς και τη γνωριμία με την ιστορία και γενικότερα με τους πολιτιστικούς πόρους του τόπου υποδοχής.

2.3.1 Πολιτιστικοί πόροι

Οι πολιτιστικοί πόροι καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα χαρακτηριστικών περιλαμβάνοντας χαρακτηριστικά και στοιχεία από τον τρόπο ζωής του παρελθόντος και του παρόντος. Επιπλέον, περιλαμβάνουν νοοτροπίες και κοινωνικά χαρακτηριστικά καθώς επίσης και στοιχεία της ιστορίας του τόπου για παράδειγμα αρχαία μνημεία και ερείπια, κάστρα, φρούρια και ιστορικές οικίες. Στους πολιτιστικούς πόρους ανήκουν ακόμα στοιχεία βασισμένα σε ιστορικά γεγονότα και σε ιστορικά αντικείμενα όπως μουσεία, περιοχές ιστορικής κληρονομιάς αλλά και κατασκευές όπως κτίρια και οικήματα σε ιστορικές πόλεις και κωμοπόλεις.

Οι πολιτιστικοί πόροι αναδεικνύουν βασικές πληροφορίες για μια κοινωνία και τον τρόπο με τον οποίο άνθρωποι σε διαφορετικές περιοχές και με διαφορετική εθνικότητα, θρησκεία ζουν, εργάζονται και διασκεδάζουν. Επίσης, στους πολιτιστικούς πόρους συγκαταλέγονται οι θρησκευτικές δοξασίες και πεποιθήσεις, τα στοιχεία της εθνικότητας, οι τοποθεσίες όπου εξελίχθηκαν σημαντικά κοινωνικά γεγονότα, για παράδειγμα γύρισμα διάσημων κινηματογραφικών ταινιών ή

τηλεοπτικών σειρών. Στον πίνακα που παρατίθεται αναφέρονται οι κυριότεροι πολιτιστικοί πόροι. (Καραγιάννης & Έξαρχος, 2006)

Πίνακας 1: Κυριότερες μορφές πολιτιστικών πόρων

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ		
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ	ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ	ΆΛΛΟΙ ΠΟΡΟΙ
• Ναοί χριστιανικοί, μουσουλμανικοί, βουδιστικοί, συναγωγές • Παρεκκλήσια • Τάφοι • Βωμοί • Προσκυνήματα	• Κάστρα • Οχυρά • Ιστορικά κτίρια • Ιστορικές οικίες • Τόποι γέννησης ιστορικών προσώπων • Ιστορικές τοποθεσίες • Αγροικίες • Αρχοντικά • Χωριά • Πόλεις • Λαϊκές παραδόσεις • Μουσεία αρχαιολογικά, εθνολογικά, λαογραφικά, μοντέρνας τέχνης • Φυσικά μνημεία • Τεχνολογικά μνημεία • Αρχαιολογικοί τόποι • Ερείπια παλαιών εποχών • Διατηρητέα κτίρια • Τόποι όπου έγιναν μάχες • Αρχαίες οδοί • Αρχαία μονοπάτια	• Εθνικές γιορτές • Πολιτισμός ντόπιων (χορός, ενδυμασία, γλώσσα, διάλεκτος, φαγητό, ποτά, μουσική, τέχνη, εργασία, βιομηχανία, οικοτεχνία, χειροτεχνήματα) • Αρχαιολογικοί τόποι • Τόποι διάσημων κατοίκων • Τοποθεσίες γυρισμάτων (κινηματογραφικών ταινιών, τηλεοπτικών σειρών) • Λαϊκές τοπικές παραδόσεις

2.3.2 Η σχέση του πολιτισμού με τον τουρισμό

Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη μπορεί να στηριχθεί στην ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, στον εμπλουτισμό και τη διαφοροποίηση του καθώς και στην ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού. Όπως προαναφέρθηκε στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού συμπεριλαμβάνεται και ο πολιτιστικός τουρισμός, ο οποίος συνδέεται με άλλες εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Μέχρι το 1950 ο πολιτιστικός τουρισμός στην Ελλάδα αποτελούσα πολύ σημαντική τουριστική προτεραιότητα, στα πλαίσια της οποίας μπορούσε ο τουρίστας να αναπτύξει παράλληλα δραστηριότητες άλλων μορφών τουρισμού. Σήμερα, συμβαίνει το αντίθετο, δηλαδή η τουριστικοπολιτιστική δραστηριότητα είναι κυρίως δευτερεύουσα και αναπτύσσεται παράλληλα με κύριες δραστηριότητες τουρισμού, όπως για παράδειγμα τον παράκτιο τουρισμό. Το ίδιο συμβαίνει και σε άλλες χώρες, αν και σε κάποιες περιπτώσεις σε ορισμένους τουριστικούς προορισμούς, η κρατούσα μορφή τουρισμού παραμένει ο πολιτιστικός τουρισμός. (Σφακιανάκης, 2000)

Ο πολιτιστικός τουρισμός συνδέεται με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού ως εξής:

- Σχέση πολιτιστικού τουρισμού και αγροτουρισμού

Ο αγροτουρισμός αποτελεί μια ήπια μορφή τουρισμού και αναπτύσσεται στην ύπαιθρο. Οι τουρίστες διαμένουν σε αγροτουριστικά καταλύματα, κοντά ή και μέσα στα αγροκτήματα, και πολλές φορές συμμετέχουν σε αγροτικές εργασίες, ενώ τα προϊόντα της διατροφής που καταναλώνουν προέρχονται είτε από το αγρόκτημα όπου διαμένουν είτε από κοντινά αγροκτήματα. Οι τουρίστες αυτοί έρχονται σε επαφή με τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής, συμμετέχοντας σε τοπικές εορτές, απολαμβάνοντας τα πολιτιστικά προϊόντα. Έτσι, ενώ είναι αγροτουρίστες γίνονται παράλληλα και πολιτιστικοί τουρίστες. Τα προϊόντα των δυο αυτών μορφών αλληλοσυμπληρώνονται στον ίδιο τόπο υποδοχής επισκεπτών. Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται σε πολλές χώρες της Ευρώπης, όπως για παράδειγμα η Ιταλία αλλά και στην Ελλάδα υπάρχουν περιοχές που έχουν αναπτύξει αυτή τη μορφή τουρισμού όπως για παράδειγμα η Μηλιά στην Περιφερειακή Ενότητα Χανίων στην Κρήτη.

- Σχέση πολιτιστικού τουρισμού με το θρησκευτικό τουρισμό

Ο θρησκευτικός τουρισμός πραγματοποιείται σε τόπους θρησκευτικής λατρείας, όπως είναι οι εκκλησίες, τα μοναστήρια και οι περιοχές που έχουν θρησκευτικά μνημεία. Η θρησκεία αποτελεί πολύ σημαντικό στοιχείο του πολιτισμού και τα θρησκευτικά μνημεία είναι πολιτιστικά στοιχεία όπως επίσης και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις. Επομένως, ένας θρησκευτικός τουρίστας είναι ταυτόχρονα και πολιτιστικός τουρίστας. Στο εξωτερικό γνωστοί προορισμοί θρησκευτικού τουρισμού είναι οι Άγιοι Τόποι και ο Άγιος Πέτρος στη Ρώμη, ενώ στην Ελλάδα ο θρησκευτικός τουρισμός ανθεί στην Παναγία της Τήνου, στον Άγιο Ραφαήλ, στη Μυτιλήνη, στα Μετέωρα κτλ.

- Σχέση πολιτιστικού τουρισμού με τον περιπατητικό τουρισμό και τον τουρισμό υπαίθρου

Τα περιπατητικά μονοπάτια, όπως είναι τα Ευρωπαϊκά μονοπάτια, χαράσσονται τις περισσότερες φορές παράλληλα με τα πολιτιστικά μονοπάτια, δηλαδή τα μονοπάτια που περνάνε από τα πολιτιστικά στοιχεία μιας περιοχής και έτσι ο περιπατητικός τουρίστας γίνεται ταυτόχρονα και πολιτιστικός τουρίστας.

- Σχέση του πολιτιστικού τουρισμού με τον οικοτουρισμό

Ο οικοτουρισμός σχετίζεται με δραστηριότητες περιήγησης και επιστημονικής διερεύνησης του φυσικού περιβάλλοντος. Οι τουρίστες επιδιώκουν να αποκτήσουν εμπειρίες από την ενεργό συμμετοχή τους σε διάφορες δραστηριότητες, όπως να φωτογραφίσουν ή να παρατηρήσουν άγρια ζώα και πτηνά σε διάφορα εθνικά πάρκα ή σε βιοτόπους με πλούσια χλωρίδα και πανίδα. Ο οικοτουρισμός και ο πολιτιστικός τουρισμός έχουν κοινή επιδίωξη την προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος και αποδέχονται ότι η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί πολιτιστική δραστηριότητα. Στην Ελλάδα αξιοσημείωτη τουριστική κίνηση αυτού του είδους εμφανίζει το νησί της Λέσβου καθώς επίσης και το Δέλτα του Έβρου, για να παρατηρήσουν οι τουρίστες τα διάσημα φλαμίνγκο και άλλα σπάνια πουλιά.

- Σχέση του πολιτιστικού τουρισμού με τον αστικό τουρισμό

Ο αστικός τουρισμός είναι το ταξίδι που πραγματοποιείται από τους τουρίστες σε μια πόλη, με κίνητρο να επισκεφτούν τα πολιτιστικά της μνημεία, να κάνουν τα ψώνια τους, να γνωρίσουν συνήθειες και συμπεριφορές του αστικού κέντρου, να παρακολουθήσουν πολιτιστικές δραστηριότητες κλπ. Ένα πολύ σημαντικό κομμάτι

των τουριστών αυτού του είδους ασχολείται με την γνωριμία της πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης. Ο αστικός τουρίστας είναι παράλληλα και πολιτιστικός τουρίστας. Πόλεις που υποδέχονται πολλούς αστικούς τουρίστες είναι η Βαρκελώνη, η Βενετία, το Παρίσι και στον ελλαδικό χώρο η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη.

· Σχέση του πολιτιστικού τουρισμού με τον συνεδριακό, τον εκθεσιακό και τον τουρισμό τρίτης ηλικίας

Ο συνεδριακός τουρισμός σχετίζεται με τους τουρίστες που πραγματοποιούν ένα ταξίδι με σκοπό να παρακολουθήσουν ένα συνέδριο. Σκοπός του εκθεσιακού τουρισμού είναι οι επισκέπτες να γνωρίσουν προϊόντα και υπηρεσίες, και εάν επιθυμούν στη συνέχεια, να κλείσουν κάποια συμφωνία με τις εταιρείες που συμμετέχουν στην έκθεση. Ο τουρισμός που αφορά τα άτομα τρίτης ηλικίας πραγματοποιείται συνήθως με κρατική αρωγή σε περιοχές με ήπιο κλίμα.

Ο συνεδριακός, ο εκθεσιακός και ο τουρισμός τρίτης ηλικίας συνήθως πραγματοποιούνται σε μεγάλες ιστορικές πόλεις που έχουν μεγάλο πολιτιστικό πλούτο και διαθέτουν ιδιαίτερη ιστορική και πολιτιστική παράδοση. Επομένως, παράλληλα με την κύρια δράση τους είναι και αστικοί τουρίστες και έτσι με την παραπάνω αναφορά που έχει γίνει συνδέονται και με τον πολιτιστικό τουρισμό.

· Σχέση του πολιτιστικού τουρισμού και του τουρισμού υγείας

Τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί σε παγκόσμιο επίπεδο και γίνονται και προσπάθειες από την Ελλάδα για την ανάπτυξη του τουρισμού υγείας, που έχει σκοπό την πρόληψη, την επανάκτηση και τη διατήρηση της υγείας. Ο τουρίστας υγείας έχει ως στόχο να βρεθεί σε κάποιο τουριστικό προορισμό όπου θα μπορεί να «ξεφύγει» από την κατάσταση του και συνήθως επιλέγει να παρακολουθήσει μια πολιτιστική εκδήλωση και έτσι κάνει παράλληλα και πολιτιστικό τουρισμό. Παράδειγμα τουρισμού υγείας αποτελούν οι επισκέπτες του Κέντρου ΒΕΜΜΟ στο Ηράκλειο Κρήτης όπου πάνε για να θεραπεύσουν οφθαλμολογικά προβλήματα (π.χ. μείωση της μυωπίας και άλλων οφθαλμολογικών παθήσεων με τη βοήθεια λέιζερ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Πολιτιστικός Τουρισμός

3.1 Εισαγωγή – έννοια του πολιτιστικού τουρισμού

Όπως έχει ήδη αναφερθεί ο πολιτιστικός τουρισμός συνιστά μια μορφή εναλλακτικού τουρισμού που είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα, ενώ αφορά τις ενέργειες που σχετίζονται με την ανάδειξη και προστασία των πολιτιστικών πόρων. (Αποστολόπουλος & Σδράλη, 2009) Οι ρίζες του πολιτιστικού τουρισμού προέρχονται από την αρχαία Ρώμη, όπου οι κάτοικοι της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ταξίδευαν στον τότε γνωστό και αναπτυγμένο κόσμο, Ελλάδα και Αίγυπτο χωρίς ωστόσο να αποτελούν μια ιδιαίτερη κατηγορία τουριστών όπως συμβαίνει σήμερα, όπου ο πολιτιστικός τουρισμός διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο στην ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας. Πλήθος δραστηριοτήτων σχετίζονται και συνδέονται με τον έννοια του πολιτιστικού τουρισμού διαδραματίζοντας εξέχοντα ρόλο στην ανάπτυξη και ανάδειξη ορισμένων περιοχών ή πόλεων. (Ioan-Frank & Istoc, 2007)

Κάθε ταξίδι που γίνεται με σκοπό να έρθει σε επαφή ο ταξιδιώτης με τον πολιτισμό, την ιστορία και να γνωρίσει την κουλτούρα και τα τοπικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής, καθώς και τον τρόπο ζωής τόσο στο παρελθόν όσο και τον σύγχρονο, μπορεί να ενταχθεί στον πολιτιστικό τουρισμό. Ο πολιτιστικός τουρίστας στα πλαίσια του ταξιδιού του μπορεί να επισκεφτεί σημεία που να περιλαμβάνουν μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικά μνημεία, αναπαλαιωμένα κτίρια υψηλής αρχιτεκτονικής αξίας, παραδοσιακούς οικισμούς, ιστορικά κέντρα πόλεων ενώ ταυτόχρονα μπορεί να συμμετέχει ή απλά να είναι θεατής σε πολιτιστικά γεγονότα που διαδραματίζονται στην περιοχή που επισκέπτεται όπως φεστιβάλ χορού, παρουσιάσεις και αναβιώσεις εθίμων, γαστριμαργικές αναζητήσεις, επισκέψεις σε περιοχές με ιδιαίτερη φυσική ομορφιά κτλ. (McIntosh & Goeldner, 1986)

Στο παρελθόν έχει διατυπωθεί πλήθος ορισμών για την έννοια του πολιτιστικού τουρισμού κάποιοι εκ των οποίων είναι οι ακόλουθοι:

- Ο πολιτιστικός τουρισμός στηρίζεται κατά βάση στα κίνητρα και την αίσθηση των επισκεπτών-τουριστών ενός τόπου και λιγότερο στα ιδιαίτερα

χαρακτηριστικά του προορισμού. Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μια ειδική μορφή τουρισμού, όπου το κίνητρο του τουρίστα για να επισκεφτεί μια περιοχή είναι το ενδιαφέρον του για τον πολιτισμό όπως τον αντιλαμβάνεται ο ίδιος με βάση τις γνώσεις και τις εμπειρίες που έχει.

- Ο πολιτιστικός τουρισμός έχει ως βασικό συστατικό του την απόκτηση εμπειριών καθώς και βιωματικής γνώσης ενώ παρέχεται σαν πολιτισμική αναγνώριση και εκτίμηση.
- Η αναπόληση του παρελθόντος και η διάθεση για την απόκτηση νέων εμπειριών μέσω γνωριμίας των πολιτιστικών πόρων, συναντώνται στον πολιτιστικό τουρισμό που αποτελεί μια ειδική μορφή τουρισμού.
- Ένα ταξίδι στον χρόνο με πλήθος συναισθημάτων στο διάβα του, έντονο ρομαντισμό, αισθητική αναδρομή είναι στοιχεία που συνθέτουν τον πολιτιστικό τουρισμό.
- Ο πολιτιστικός τουρισμός θεωρείται υποσύνολο του οικοτουρισμού και σχετίζεται με επισκέπτες που θέλουν να έρθουν σε επαφή με το ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον μιας περιοχής καθώς και την σύνδεση του περιβάλλοντος αυτού με τον πολιτισμό.
- Ο πολιτιστικός τουρισμός εκφράζει την εξερεύνηση βιωματικά του τρόπου διαβίωσης τόσο κατά το παρελθόν όσο και στην τωρινή εποχή.
- Ο πολιτιστικός τουρισμός συνδέεται με ξεναγήσεις σε σημαίνοντα σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος όπως για παράδειγμα οι αρχαιολογικοί χώροι και συνδέει τους τουρίστες με τα πολιτιστικά γεγονότα της περιοχής που επισκέπτονται, όπως είναι φεστιβάλ και οι χοροί. (Βερνίκος, Δασκολοπούλου, Μπαντιμαρούδης, Μπουμπάρης, & Παπαγεωργίου, 2004)

Το ICOMOS (International Scientific Committee on Cultural Tourism), ορίζει τον πολιτιστικό τουρισμό ως μια δραστηριότητα που δίνει την δυνατότητα στους τουρίστες να έρθουν σε επαφή και να γνωρίσουν σε βάθος τον τρόπο ζωής των ανθρώπων που μένουν μόνιμα στον τόπο που επισκέπτονται. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω της γνωριμίας και συμμετοχής των τουριστών στα τοπικά έθιμα και τις παραδόσεις, επίσης μέσω της γνωριμίας και εξερεύνησης του φυσικού περιβάλλοντος και την κατανόηση των ιδιαίτερων αρχιτεκτονικών, πολιτιστικών και αρχαιολογικών χώρων. (ICOMOS, 1997)

Ο ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος που διαδραματίζει ο πολιτιστικός τουρισμός τόσο στην τουριστική όσο και στην πολιτιστική ανάπτυξη των περιοχών όπου αναπτύσσεται, πιστοποιείται και από το ενδιαφέρον διεθνών φορέων με κύρος και μακροχρόνια παρουσία. Ειδικότερα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, η Παγκόσμια Τράπεζα, η UNESCO και το Συμβούλιο της Ευρώπης ασχολούνται ενεργά με την ανάδειξη των ευκαιριών γύρω από τον πολιτιστικό τουρισμό, ενσωματώνοντας τις δράσεις αυτές στις πολιτικές για βιώσιμη ανάπτυξη, σεβασμό στο περιβάλλον και διατήρηση της τοπικής ταυτότητας των πολιτισμών. Σύμφωνα με τον παγκόσμιο οργανισμό τουρισμού, μέχρι το 2020 ο πολιτιστικός τουρισμός προβλέπεται να αποτελεί κύριο σημείο ενδιαφέροντος του παγκόσμιου τουριστικού προϊόντος. Με την αύξηση του βιοτικού επιπέδου στις σύγχρονες κοινωνίες η πολιτιστική ανάπτυξη είναι άμεσα συνυφασμένη με την γενικότερη οικονομική ανάπτυξη. (Abankina, 2013)

3.2Οι πολιτιστικοί τουρίστες

Οι πολιτιστικοί τουρίστες δεν συνιστούν μια ενιαία αγορά, αλλά εμφανίζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ τους, καθώς διακρίνονται από διαφορετικά χαρακτηριστικά, επιθυμίες και κίνητρα. Επειδή κάθε άτομο αντιλαμβάνεται τον πολιτισμό αλλιώς και έχει διαφορετικά πολιτιστικά ενδιαφέροντα, αυτό αποτυπώνεται κατά την διάρκεια του πολιτιστικού τουρισμού. Σύμφωνα με το θεωρία του Silberberg (1995) αυτό εξηγείται με τη χρήση των ομόκεντρων κύκλων ως ακολούθως:

Στο κέντρο του κύκλου βρίσκεται ο μικρότερος κύκλος που σχετίζεται με τους τουρίστες που έχουν ως βασικό κίνητρο τον πολιτισμό. Εδώ μπορούν να συμπεριληφθούν τουρίστες που επισκέπτονται μια χώρα ή μια πόλη για κάποιο συγκεκριμένο πολιτιστικό γεγονός, για παράδειγμα κάποιος που ταξιδεύει σε μια χώρα για να παρακολουθήσει μια παράσταση κάποιας διάσημης όπερας, ή αντίστοιχα κάποιος που ταξιδεύει στην πρωτεύουσα της χώρας του για να ακούσει από κοντά το παγκοσμίου φήμης συγκρότημα που τραγουδά σπάνια στη χώρα του. Ο δεύτερος κύκλος, αφορά τους τουρίστες που έχουν ως κίνητρο τον πολιτισμό αλλά συνήθως το συνδυάζουν και με κάποια άλλη δραστηριότητα π.χ. μια επίσκεψη σε συγγενικά τους

πρόσωπα ή διεκπεραίωση κάποιας δουλειάς. Ο τρίτος κύκλος, σχετίζεται με τα άτομα που αξιολογούν τον πολιτισμό ως συμπληρωματικό κίνητρο. Ο τουρίστας σε αυτή την κατηγορία επισκέπτεται ένα τόπο π.χ. για δουλειά και επί της ευκαιρίας σχεδιάζει και επισκέπτεται μια θεατρική παράσταση ή συμμετέχει σε ένα φεστιβάλ πολιτισμού. Ο τέταρτος και εξωτερικός κύκλος, αφορά τους πολιτιστικούς τουρίστες οι οποίοι ονομάζονται τυχαίοι, και αυτό γιατί αυτοί οι τουρίστες δεν έχουν σκοπό να επισκεφτούν κάποιο μνημείο π.χ. ή να πάνε σε κάποια μουσική παράσταση, ωστόσο λόγω κάποιου τυχαίου γεγονότος, για παράδειγμα γειννίαση του ξενοδοχείου τους με κάποιο μνημείο επισκέπτονται τον αντίστοιχο χώρο ή συμμετέχουν στο αντίστοιχο πολιτιστικό γεγονός. Έξω από τους κύκλους που προαναφέρθηκαν, τοποθετούνται τα άτομα που δεν θα επισκεφτούν κάποιο πολιτιστικό χώρο ή κάποιο αξιοθέατο ή δεν θα συμμετέχουν σε κάποιο πολιτιστικό γεγονός με οποιεσδήποτε συνθήκες. (Silberberg, 1995)

Σύμφωνα με μια άλλη θεωρία (Niemczyk 2013) οι πολιτιστικοί τουρίστες κατατάσσονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Ø Στην 1^η κατηγορία τοποθετούνται οι τουρίστες που επισκέπτονται προγραμματισμένα έναν πολιτιστικό προορισμό κατόπιν σχεδιασμού. Σε αυτή τη κατηγορία, οι τουρίστες ενδιαφέρονται να γνωρίσουν τον πολιτισμό μιας διαφορετικής χώρας από αυτή που διαμένουν, ή να συμμετέχουν σε ένα πολιτιστικό γεγονός πάλι προγραμματισμένα όπως για παράδειγμα να παρακολουθήσουν μια αρχαία θεατρική παράσταση. Τις περισσότερες φορές αυτού του είδους οι πολιτιστικοί τουρίστες έχουν γνώσεις και καλή κατανόηση τόσο των πολιτιστικών εκθεμάτων, όσο και των πολιτιστικών γεγονότων που επίκειται να παρακολουθήσουν.
- Ø Στην 2^η κατηγορία ανήκουν αυτοί που τυχαία βρέθηκαν σε κάποια πολιτιστικά μνημεία. Αυτοί οι πολιτιστικοί τουρίστες δεν λαμβάνουν υπόψη τους πολιτιστικούς προορισμούς εντός της περιοχής που επισκέπτονται ούτε τα πολιτιστικά γεγονότα, κατά τον σχεδιασμό του ταξιδιού τους. Ωστόσο, όταν έχουν ήδη επισκεφτεί τον τουριστικό προορισμό αποφασίζουν να επισκεφτούν κάποιο πολιτιστικό αξιοθέατο ή να συμμετέχουν ενεργά σε κάποιο πολιτιστικό γεγονός

(π.χ. σε ένα φεστιβάλ). Οι τουρίστες αυτοί δεν δείχνουν συνήθως ιδιαίτερο ενδιαφέρον για εις βάθος απόκτηση πολιτιστικών εμπειριών.

- Ø Στην 3^η κατηγορία εντάσσονται οι τουρίστες οι οποίοι τυχαία επισκέπτονται πολιτιστικούς προορισμούς όσο διαρκεί το ταξίδι τους. Αυτή η κατηγορία συνήθως ενδιαφέρεται για πιο βιωματικές μορφές πολιτιστικής δραστηριότητας όπως μπορεί να είναι η παρακολούθηση μιας θεατρικής παράστασης.
- Ø Στην επόμενη κατηγορία κατατάσσονται οι «απλοί» πολιτιστικοί τουρίστες, οι οποίοι δεν προγραμματίζουν κάποια επίσκεψη σε κάποιο πολιτιστικό χώρο ή σε κάποιο πολιτιστικό δρώμενο, αλλά ούτε και ενδιαφέρονται κατά τη διάρκεια του ταξιδιού να προγραμματίσουν κάτι. Εάν τυχαία επισκεφτούν κάποιο πολιτιστικό προορισμό δεν τους ενδιαφέρει η εις βάθος κατανόηση των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων.
- Ø Στην τελευταία κατηγορία τοποθετούνται οι τουρίστες που σκοπεύουν να επισκεφτούν έναν πολιτιστικό αξιοθέατο ή να παρακολουθήσουν ένα πολιτιστικό γεγονός και το έχουν προγραμματίσει πριν την έναρξη του ταξιδιού τους. Ωστόσο, αυτοί οι τουρίστες εστιάζουν κυρίως σε πολιτιστικές δραστηριότητες που έχουν πιο ψυχαγωγικό χαρακτήρα, παράλληλα όμως μπορούν να γνωρίσουν τα ιδιαίτερα πολιτιστικά χαρακτηριστικά της περιοχής που επισκέπτονται. (Niemczyk, 2013)

Το προφίλ των πολιτιστικών τουριστών

Είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουμε το «προφίλ» των πολιτιστικών τουριστών που επισκέπτονται έναν τόπο αφενός για να αναδειχθεί κατάλληλα σε αυτό το κοινό και αφετέρου για να γνωρίζουν αυτοί που σχεδιάζουν την προβολή αυτών των σημείων, που οριοθετούνται οι άξονες αυτής της προβολής. Ένας ολοένα αυξανόμενος αριθμός πολιτιστικών τουριστών ταξιδεύει έχοντας ως στόχο την ικανοποίηση και εκπλήρωση πολιτιστικών ενδιαφερόντων τους.

Ο πολιτιστικός τουρίστας θέλει να κατανοήσει βαθύτερα έναν τόπο που επισκέπτεται, διεισδύοντας βαθύτερα στην ιστορία του και γνωρίζοντας λεπτομέρειες για τις συμπεριφορές των ανθρώπων μέσα στην ιστορία. Ο τουρίστας αυτού του είδους, θέλει να μεταφερθεί σε έναν άλλο πολιτισμό, είτε αυτός είναι ένα πολιτισμός της χώρας του σε προγενέστερη χρονική περίοδο είτε είναι ένας

πολιτισμός μιας άλλης χώρας που διαφέρει με αυτόν του τουρίστα. Ο πολιτιστικός τουρίστας μέσα από πιθανές ιστορικές αναδρομές έχει τη δυνατότητα να κατανοήσει τα αίτια των αλλαγών που συντελέστηκαν κατά τις διάφορες χρονικές περιόδους, ενώ του δίνεται η δυνατότητα να συγκρίνει καταστάσεις, συμπεριφορές και δεδομένα του χθες και του σήμερα. (Λιναρδάτου, 2007)

Οι πολιτιστικοί τουρίστες χαρακτηρίζονται συνήθως από υψηλό μορφωτικό επίπεδο και ανήκουν συνήθως σε μεσαία και υψηλά οικονομικά στρώματα. Τις περισσότερες φορές πρόκειται για άτομα που αγαπάνε την μάθηση και θέλουν διαρκώς να γνωρίζουν νέα πράγματα και να βιώνουν νέες εμπειρίες. Επειδή εκτός από αυτά οι πολιτιστικοί τουρίστες επιδιώκουν συνήθως συνδυασμό της μόρφωσης με την χαλάρωση και την διασκέδαση, μεγάλο μέρος των πολιτιστικών τουρισμών είναι άτομα μεγαλύτερη ηλικίας καθώς αυτά διαθέτουν μεγαλύτερα εισοδήματα αλλά και τον κατάλληλο χρόνο να δαπανήσουν για να απολαύσουν αγαθά πολιτιστικού τουρισμού. (Κοκκώσης, Τσάρτας, & Γκρίμπα, 2011)

Σύμφωνα με μια έρευνα της Mintel ένας στους τέσσερις Ευρωπαίους τουρίστες αποφασίζει να επισκεφτεί έναν προορισμό δίνοντας αυξημένη βαρύτητα στην πολιτιστική κληρονομιά και το πόσο αναπτυγμένος είναι εκεί ο πολιτιστικός τουρισμός. Επίσης, μεγάλο ποσοστό παγκοσμίως από τουρίστες επιλέγει προορισμούς που έχουν κάποια ιδιαίτερα πολιτιστικά στοιχεία ή έχουν αναπτύξει κάποια πολιτιστικά δρώμενα. Αυτοί οι τουρίστες επιδιώκουν να βιώσουν κάποιες εμπειρίες που να σχετίζονται με τον πολιτισμό, να έχουν έντονο το τοπικό στοιχείο και να χαρακτηρίζονται από αυθεντικότητα. (Mintel, 2015) Λαμβάνοντας υπόψη στοιχεία από την στατιστική υπηρεσία ATLAS, τα μουσεία και τα μνημεία μεγάλης ιστορικής σημασίας βρίσκονται πρώτα στις προτιμήσεις τους για να τα επισκεφτούν. Ενώ οι νέοι τουρίστες ηλικίας 15-24 δεν φαίνεται να προτιμούν τον πολιτιστικό τουρισμό, καθώς κατά την επίσκεψη τους σε έναν τόπο τους ενδιαφέρει κυρίως η διασκέδαση και η αναψυχή, οι άνθρωποι μεγαλύτερη ηλικίας κυρίως άνω των 60 ετών, φαίνεται να δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση στον πολιτιστικό τουρισμό. Ανεξάρτητα από την ηλικία των τουριστών, αυτοί που είναι περισσότερο μορφωμένοι και διαθέτουν ευρύτερες από το αντικείμενο τους γνώσεις, προτιμούν να επιλέγουν πολιτιστικούς τουρισμούς, καθώς έχουν γνώσεις για την τοποθεσία και τον πολιτισμό που θα επισκεφτούν και έχουν αναπτύξει μια

διαφορετική κουλτούρα που συνάδει απόλυτα με τον τόπο ή τους τόπους που επισκέπτονται.

Ο πολιτιστικός τουρίστας που συναντάμε στις μέρες μας διαθέτει ανεξάρτητη και πολυσύνθετη σκέψη, ενώ ταυτόχρονα είναι ευέλικτος στις μετακινήσεις του και στην λειτουργία και χρήση νέων τεχνολογιών που διευκολύνουν το ταξίδι του και βελτιώνουν τις υπηρεσίες του τουριστικού προϊόντος. Ο σύγχρονος τουρίστας προσπαθεί να ανακαλύψει μόνος του την περιοχή που επισκέπτεται στηριζόμενος στα βιώματα που θα αποκομίσει και επιδιώκει να είναι φυσικά και αυθεντικά. Απαραίτητα στοιχεία για τον πολιτιστικό τουρίστα είναι η ποιότητα, οι καλές υπηρεσίες και η απαίτηση του να πληρώνει για αυτό το οποίο λαμβάνει (value for money). Επιπλέον, σε σχέση με άλλες κατηγορίες τουριστών είναι περισσότερο περιβαλλοντικά ενημερωμένος και ευαίσθητοποιημένος, ενώ διαθέτει και μεγαλύτερες καταναλωτικές δυνατότητες. Εν κατακλείδι ο πολιτιστικός τουρίστας διαφοροποιείται από τον «μαζικό τουρίστα», καθώς πρεσβεύει και εκπροσωπεί μια διαφορετική φιλοσοφία. (Richards & Bonik, 1992)

3.3 Είδη πολιτιστικού τουρισμού

Με βάση το περιεχόμενο του πολιτιστικού τουρισμού αλλά και με βάση τις δραστηριότητες που δύναται να αναπτύξει ο πολιτιστικός τουρίστας στην περιοχή που επισκέπτεται, ο πολιτιστικός τουρισμός διακρίνεται στις εξής κατηγορίες:

3.3.1 Θρησκευτικός τουρισμός

Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι ένα είδος τουρισμού που αναπτύχθηκε από την αρχαιότητα. Ειδικότερα, από την αρχαιότητα υπήρχε η θέληση των κατοίκων μιας περιοχής να ταξιδέψουν προς μια άλλη περιοχή αναζητώντας το θείο. Αυτή η επιθυμία ενέπνευσε τους Έλληνες αλλά και τους ξένους πληθυσμούς να ταξιδέψουν σε θρησκευτικούς χώρους στον τότε γνωστό κόσμο. Αλληλένδετη από εκείνα τα χρόνια είναι η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ της θρησκείας ως

πολιτισμικό φαινόμενο και του τουρισμού, ενώ η θρησκεία αποτελεί σημαντικό παράγοντα για μια χώρα αλλά και για ένα λαό συνολικά. (Honari, Goudarzi, Heidari, & Emani, 2010)

Με βάση το κίνητρο για τη πραγματοποίηση του ο θρησκευτικός τουρισμός διακρίνεται σε:

- Προσκυνηματικό, όπου σε αυτή την περίπτωση σκοπός του τουρίστα είναι το προσκύνημα σε ένα συγκεκριμένο θρησκευτικό σημείο, χωρίς να υπάρχει πάντοτε ιδιαίτερη ιστορική και πολιτιστική αξία στον συγκεκριμένο τόπο και η παρακίνηση του γίνεται από το έντονο θρησκευτικό συναίσθημα. Για παράδειγμα, τέτοια ταξίδια για προσκυνηματικό τουρισμό γίνονται σε περιοχές όπου γεννήθηκε, πέθανε ή έζησε ένα θρησκευτικός ηγέτης.
- Ειδικό προσκυνηματικό, όπου και εδώ εμπεριέχεται το προσκύνημα, ωστόσο η επίσκεψη συνοδεύεται και από ένα συγκεκριμένο γεγονός, όπως μπορεί να είναι η εκπλήρωση ενός τάματος ή η συμμετοχή στις εκδηλώσεις για τον εορτασμό της μνήμης ή μπορεί να είναι η σύμπτωση θρησκευτικών εορτών με αργίες.
- Θρησκευτικό τουρισμό με ιδιαίτερο πολιτιστικό ενδιαφέρον, όπου ο τουρίστας δεν ενδιαφέρεται άμεσα για τον θρησκευτικό χαρακτήρα της επίσκεψης που θα πραγματοποιήσει, αλλά κυρίως για την πολιτιστική αξία του θρησκευτικού μνημείου που θα επισκεφτεί (όπως είναι για παράδειγμα για μια εκκλησία η ιστορία του στο πέρασμα του χρόνου, η αρχιτεκτονική του ταυτότητα, ο τύπος των αιογραφιών που ενδεχομένως υπάρχουν). (Τσερώτα, 2008)

Οι θρησκευτικοί τουρίστες μπορούν να χωριστούν στις ακόλουθες κατηγορίες με βάση το προφίλ τους και τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα τους:

- Στις ομάδες τουριστών που επισκέπτονται θρησκευτικούς τουρισμούς οργανωμένα, έχοντας ως κίνητρο την αρχιτεκτονική και πολιτιστική ιδιαιτερότητα των θρησκευτικών αξιοθέατων, Οι ομάδες αυτές εντάσσουν στο πρόγραμμα διακοπών τους τα θρησκευτικά αξιοθέατα και συνήθως τα συνδυάζουν με όλες τις άλλες δραστηριότητες που

μπορούν να πραγματοποιήσουν στην περιοχή όπου βρίσκεται το τουριστικό αξιοθέατο.

- Στους επισκέπτες που οι ίδιοι ατομικά ή σε μικρή ομάδα (π.χ. οικογένεια) διοργανώνουν την επίσκεψη τους σε έναν θρησκευτικό προορισμό και τις περισσότερες φορές η επίσκεψη αυτή αποτελεί μία μόνο δραστηριότητα από το πρόγραμμα των διακοπών τους.
- Στους πολιτιστικούς τουρίστες που έχουν εξειδικευμένα ενδιαφέροντα, όπως για παράδειγμα μπορεί να είναι η αρχιτεκτονική, ή η αγιογραφία και συνήθως η επίσκεψη στο τουριστικό αξιοθέατο διαρκεί μεγάλο διάστημα καθώς αναλύουν ή μελετούν διεξοδικά διάφορες παραμέτρους του.
- Στους προσκυνητές, οι οποίοι με οργανωμένο τρόπο επισκέπτονται έναν τουριστικό προορισμό με στόχο να παρακολουθήσουν κάποιο πρόγραμμα πνευματικής κατάρτισης.
- Στους προσκυνητές, οι οποίοι ατομικά εκφράζουν επιθυμία να παρακολουθήσουν ένα πρόγραμμα πνευματικής κατάρτισης. (Rinschede, 1992)

Στην Ελλάδα, ο μεγαλύτερος αριθμός θρησκευτικών τουριστών προέρχεται από το εσωτερικό της χώρας και από τις γειτονικές βαλκανικές χώρες με την ίδια θρησκεία όπως είναι η Βουλγαρία και η Ρουμανία, ενώ αξιοσημείωτος είναι και ο αριθμός επισκεπτών από την Ρωσία, δεδομένου ότι και οι Ρώσοι είναι χριστιανοί ορθόδοξοι. Το μεγαλύτερο ποσοστό θρησκευτικών τουριστών στην Ελλάδα είναι οικογένειες με παιδιά είτε άτομα που είναι άνω των 60 ετών και τους ενδιαφέρει η περιήγηση και η αποκόμιση γνώσεων για τα θρησκευτικά μνημεία της χώρας μας που χαρακτηρίζονται από υψηλή πολιτισμική και ιστορική αξία. (Μοίρα, 2009)

Σημαντικά θρησκευτικά μνημεία στην Ελλάδα μεταξύ άλλων είναι: Η ιδιαίτερης αξίας και μοναδική Αυτόνομη Μοναστική Πολιτεία του Αγίου Όρους, τα μοναστήρια των Μετέωρων που συνθέτουν ένα μοναδικό τοπίο, η Πάτμος που είναι το νησί της Αποκάλυψης του Αγίου Ιωάννη, το Βυζαντινό μοναστικό κέντρο του Παπικίου στη Ροδόπη, οι περιοχές όπου ταξίδεψε και δίδαξε ο Απόστολος Παύλος στη Μακεδονία, οι ιεροί χώροι και οι εκκλησίες που είναι αφιερωμένοι στην Παναγία στην Τήνο. Φυσικά εκτός από αυτούς τους θρησκευτικούς προορισμούς, η Ελλάδα διαθέτει

πλήθος εκκλησιών και βυζαντινών μνημείων που μπορεί να συναντήσει κανείς σε όλο την χώρα και ανάλογα με το πόσο γνωστά και αναπτυγμένα είναι προσελκύουν τον αντίστοιχο αριθμό τουριστών. (Greece All Time Classic, 2015)

3.3.2 Πολιτιστικός τουρισμός κληρονομιάς

Με τον όρο πολιτιστικός τουρισμός κληρονομιάς, γίνεται αναφορά στο ταξίδι για να γνωρίσει κάποιος την εμπειρία άλλων τόπων, μέσω των βιωμάτων, των εμπειριών και των δραστηριοτήτων. Στον πολιτιστικό τουρισμό κληρονομιάς, ο τουρίστας έρχεται σε επαφή με αυθεντικό τρόπο με τις ιστορίες και τους ανθρώπους της περιοχής που επισκέπτεται, μέσω της επαφής του με ιστορικούς, πολιτιστικούς και φυσικούς πόρους της περιοχής.

Ο πολιτιστικός τουρισμός κληρονομιάς λόγω της αυξημένης του ζήτησης έχει τονώσει την ανταγωνιστικότητα του τουριστικού τομέα. Οι διαρκείς αλλαγές που συντελούνται στο φυσικό περιβάλλον δημιουργούν προβλήματα στην αρμονική συνύπαρξη παλιού και καινούργιου, παρελθόντος και μέλλοντος καθώς και της πολιτιστικής μνήμης με την σύγχρονη δημιουργία. (Λάββας & Καραβασίλη, 2003)

Η UNESCO κατηγοριοποιεί τα διάφορα στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς σε τέσσερις κατηγορίες, μνημειώδη, κινητά, άυλα και αυτά που είναι παγκόσμιας κληρονομιάς. Επιπλέον, δύναται να υπάρξει άλλη μία διάκριση που σχετίζεται με τις υλικές διαστάσεις της κληρονομιάς, όπου εκεί υπάγεται η αρχιτεκτονική κληρονομιά, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς και τα εθνικά και ιστορικά μνημεία), με τις μη υλικές διαστάσεις τις κληρονομιάς, όπου εδώ μπορεί να μιλήσει κανείς για λογοτεχνία, τέχνες και λαογραφία και με αυτές που είναι αμιγούς πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως είναι για παράδειγμα τα μουσεία, οι συλλογές έργων τέχνης, τα θέατρα, οι βιβλιοθήκες καθώς και οι τοποθεσίες που διεξάγονται κάποιες εκδηλώσεις όπως και οι αναμνήσεις που σχετίζονται με ιστορικά πρόσωπα. (Csapo, 2012)

Ο πολιτιστικός τουρισμός κληρονομιάς, βρίσκει ραγδαία άνθηση τα τελευταία χρόνια και οφείλεται σε μια σειρά παραγόντων και σχετίζονται με την αλλαγή του

τρόπου ζωής παγκοσμίως αλλά και με την διαμόρφωση της τουριστικής βιομηχανίας. Ενδεικτικά κάποιοι παράγοντες είναι:

- Η διαρκώς αυξανόμενη διαφήμιση των χώρων πολιτιστικής κληρονομιάς, τόσο στα συμβατικά παραδοσιακά μέσα επικοινωνίας όσο και στα διαρκώς εξελισσόμενα κοινωνικά δίκτυα (social networks), έκανε γνώριμους στους τουρίστες τους προορισμούς πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Τα τελευταία χρόνια αυξήθηκε το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού και αυτό είχε ως επακόλουθο να αυξηθεί η ζήτηση για επίσκεψη και «γνωριμία» των τουριστών με τους προορισμούς πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Η υποστήριξη από παγκόσμιους φορείς, όπως είναι η UNESCO για παράδειγμα καθώς και υποστήριξη από τις κυβερνήσεις έχει αυξηθεί από το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα. (Csapo, 2012)

3.3.3 Πολιτιστικά δίκτυα

Η πολιτιστική διαδρομή είναι ένα επώνυμο τουριστικό προϊόν πολιτιστικού τουρισμού, το οποίο δημιουργείται έχοντας ως βάση ένα συγκεκριμένο συνεκτικό στοιχείο. Η διαδρομή αυτή καλύπτει μια συγκεκριμένη χωρικά περιοχή δημιουργώντας «τουριστική ταυτότητα» με μια συγκεκριμένη επωνυμία (brand). Οι βασικοί στόχοι μιας πολιτιστικής διαδρομής είναι οι ακόλουθοι:

- Να μπορεί να προσελκύει τουρίστες στην περιοχή όπου αναπτύσσεται.
- Να μπορεί να δημιουργήσει ευκαιρίες για την δημιουργία επιχειρήσεων και για την προώθηση των προϊόντων και υπηρεσιών τοπικών παραγωγών με στόχο να μεγιστοποιηθεί το οικονομικό όφελος και να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας.
- Να συμβάλλει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.
- Να εξασφαλίσει κάποιους οικονομικούς πόρους για την συντήρηση και ομαλή λειτουργία των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων που βρίσκονται σε εκείνη την περιοχή.

Μια πολιτιστική διαδρομή είναι δομημένη γύρω από ένα κεντρικό πυρήνα και εμπεριέχει αξιοθέατα και συναφείς υποδομές, όπως μνημεία, μουσεία, χώρους περιήγησης και επικουρικές ως προς την λειτουργία αυτών υποδομές, προσπελάσιμες και συντηρημένες προκειμένου ο πολιτιστικός τουρίστας να μπορεί χωρίς εμπόδια να ολοκληρώσει την διαδρομή του. Το στοιχείο που ενοποιεί όλους αυτούς τους χώρους που αναφέρθηκαν μπορεί να είναι το είδος των μνημείων (για παράδειγμα τα κάστρα ή τα θρησκευτικά προσκυνήματα), η χρονική περίοδος στην οποία αυτά κατατάσσονται (για παράδειγμα αρχαιότητα, βυζάντιο, νεότερη εποχή) ή και η γεωγραφική τους κατανομή (όπως είναι για παράδειγμα το τρίγωνο μνημείων Διον-Βεργίνα-Πέλλα που βρίσκονται στην Μακεδονία). Ιδιαίτερα δημοφιλές κρίνεται το πρόγραμμα που εφάρμοσε το Συμβούλιο της Ευρώπης, το οποίο στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία, και αφορούσε τις πολιτιστικές διαδρομές (Cultural Rotes of the Council of Europe), το οποίο στόχευε στην προβολή των κοινών πολιτιστικών στοιχείων των χωρών της Ευρώπης και στην προώθηση και ενδυνάμωση της διακρατικής συνεργασίας. (Moulin & Bonifance, 2001)

Σημαντικό για την επιτυχία της πολιτιστικής διαδρομής κρίνεται η σύνδεση της με επί μέρους σημεία περιήγησης και υποδομών όπως είναι το οδικό δίκτυο, τα μονοπάτια πεζοπορίας, οι ποδηλατοδρόμοι, τα δίκτυα συγκοινωνιών κτλ. Έτσι δίνεται η δυνατότητα στους πολιτιστικούς τουρίστες να έρθουν σε επαφή και με άλλα είδη τουρισμού και ενδεχομένως να το δοκιμάσουν ή να τα συνδυάσουν εξ αρχής στο πρόγραμμα τους παράλληλα με την πολιτιστική διαδρομή. Τέλος, η ύπαρξη επιχειρήσεων που προσφέρουν υψηλής ποιότητας υπηρεσίες και προωθούν τοπικά προϊόντα συμβάλουν στην δημιουργία μιας ολοκληρωμένης εμπειρίας για τον τουρίστα. Πολλές φορές οι πολιτιστικές διαδρομές μπορούν να συνδυαστούν και με άλλου είδους διαδρομές όπως π.χ. περιπατητικές, οικοτουρισμού κτλ. (ΔΙΑΖΩΜΑ, 2015)

Ιδιαίτερα διαδεδομένα είναι τα Δίκτυα Μουσείων, που προκύπτουν κατόπιν λειτουργικής διασύνδεσης μεταξύ των μουσείων που βρίσκονται στην ίδια πόλη ή σε μια ευρύτερη περιοχή (όπως για παράδειγμα ένας Δήμος ή μια Περιφερειακή Ενότητα ή ένα νησί). (Κόνσολα, "Δίκτυα Μουσείων στην σύγχρονη πόλη"- Ανακοίνωση στο 10ο Επιστημονικό Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης, 2011) Η διαδρομή που σχηματίζεται με τα προτεινόμενα προς επίσκεψη μουσεία έχει ονομαστεί διαδρομή μουσείων, και δίνει την δυνατότητα

στον επισκέπτη να ακολουθήσει μια συγκεκριμένη πορεία που τον κάνει να γνωρίσει τα σημαντικότερα μουσεία μιας πόλης ή μιας ευρύτερης περιοχής, παρέχοντας του ολοκληρωμένες πληροφορίες. Όταν υπάρχουν γειτονικά κτίρια μουσείων και επικοινωνούν, ενώ παρεμβάλλεται μεταξύ τους δημόσιος χώρος, τότε χρησιμοποιείται η έννοια των Συνοικιών Μουσείων (Museum Quarters). Από τις πιο διάσημες Συνοικίες Μουσείων βρίσκονται στην Βιέννη και στο Άμστερνταμ, αποτελώντας ιδιαίτερα σημαντικούς τουριστικούς πόλους για τους τουρίστες στον ευρωπαϊκό χώρο. Τα μουσεία που συμμετέχουν σε ένα δίκτυο εκμεταλλεύονται τις οικονομίες κλίμακας που δημιουργούνται καθώς, μπορούν και σχεδιάζουν και υλοποιούν από κοινού την προβολή τους, τόσο από φυλλάδια όσο και από κοινούς ιστοτόπους ή κοινά μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ενώ μπορούν με σχετική ευχέρεια να διοργανώσουν γεγονότα μεγάλης κλίμακας όπως για παράδειγμα το διάσημο Φεστιβάλ της όχθης των μουσείων στη Φρανκφούρτη.

Επιπλέον, τα Δίκτυα Φεστιβάλ λειτουργούν για την προβολή και τη προώθηση των φεστιβάλ που έχουν παγκόσμιο αντίκτυπο και χαρακτηρίζονται ως φεστιβάλ μεγάλης κλίμακας και υψηλών προδιαγραφών αλλά και των φεστιβάλ που γίνονται σε τοπικό επίπεδο και είναι μικρότερου βεληνεκούς. Τα δίκτυα φεστιβάλ επιδιώκουν την προσέλκυση επισκεπτών είτε από τοπικό είτε από παγκόσμιο επίπεδο και οι συνέργειες που διαμορφώνονται συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση. Μέσω των δικτύων φεστιβάλ δίνεται η δυνατότητα στους διοργανωτές να ανταλλάσουν εμπειρίες, να προωθούν τις συμπαραγωγές μεγιστοποιώντας τα οφέλη, να δημιουργούν ευνοϊκό περιβάλλον για χρηματοδότηση τους. Μερικά γνωστά δίκτυα είναι τα European Festival Association και το World Festival Network, τα οποία επισκέπτεται πλήθος κόσμου κάθε χρόνο. (Κόνσολα, Πολιτιστική ανάπτυξη και πολιτική, 2006)

3.3.4 Τουρισμός εκδηλώσεων και φεστιβάλ

Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε ραγδαία αύξηση των φεστιβάλ και των εκδηλώσεων τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε τοπικό επίπεδο και έτσι αυξήθηκε ο αριθμός των τουριστικών ταξιδιών που είχαν ως κίνητρο την επίσκεψη σε αυτές τις εκδηλώσεις. Έτσι, προέκυψε και η ανάγκη να οριστεί ο τουρισμός των εκδηλώσεων

ως: « Ο τουρισμός των εκδηλώσεων είναι η πραγματοποίηση ενός τουριστικού ταξιδιού με ειδικό κίνητρο τη συμμετοχή σε εκδήλωση οποιουδήποτε είδους. Επιπρόσθετα, ο όρος περιγράφει τη συστηματική προώθηση των εκδηλώσεων ως μέρος του τουριστικού προϊόντος ενός προορισμού.», ενώ ο φεστιβαλικός τουρισμός ορίζεται ως εξής «Φεστιβαλικός τουρισμός είναι η πραγματοποίηση ταξιδιού με ειδικό κίνητρο τη συμμετοχή σε φεστιβάλ οποιουδήποτε είδους. Από τη σκοπιά της προσφοράς είναι η συστηματική προώθηση των φεστιβάλ ως μέρος του τουριστικού προϊόντος ενός προορισμού».

Ο τουρισμός των εκδηλώσεων παρουσιάζει μια ιδιαιτερότητα καθώς περιλαμβάνει άλλες ειδικές ή εναλλακτικές μορφές τουρισμού και επομένως συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με πολλά ειδικά κίνητρα για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού. Οι κυριότερες συσχετίσεις του τουρισμού των εκδηλώσεων είναι με των επαγγελματικό τουρισμό, τον φεστιβαλικό τουρισμό, τον αθλητικό τουρισμό, τον συνεδριακό και εκθεσιακό τουρισμό, τον τουρισμό περιπέτειας, τον γαστρονομικό τουρισμό και τον μουσικό τουρισμό. Για παράδειγμα, ο τουρισμός των εκδηλώσεων εμπεριέχει τον φεστιβαλικό τουρισμού, που και αυτός εμπεριέχει τον γαστρονομικό τουρισμό (όταν π.χ. διοργανώνεται ένα φεστιβάλ γαστρονομίας) και τον μουσικό τουρισμό. Οι δύο τελευταίες μορφές εντάσσονται με την σειρά τους και αυτές στον πολιτιστικό τουρισμό. (Σκούλτσος, 2014)

Στην Ελλάδα ο αριθμός των φεστιβάλ που διοργανώνονται τα τελευταία χρόνια αυξάνεται διαρκώς. Παρόλο που σχεδόν κάθε δήμος διοργανώνει κάποιου είδους φεστιβάλ ανάλογα με την περιοχή και τις ιδιαιτερότητες της, τα φεστιβάλ που γίνονται ευρύτερα γνωστά και αποκτούν διεθνή χαρακτήρα είναι λίγα και διεξάγονται κατά βάση στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη, το ίδιο συμβαίνει και με τα φεστιβάλ που θα χαρακτηρίζονταν πιο πειραματικά. Η ανάπτυξη δραστηριοτήτων εκτός από τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα, αντιμετωπίζει προβλήματα καθώς οι φορείς και άτομα που μπορούν να διοργανώσουν ένα φεστιβάλ είναι κατά βάση συγκεντρωμένα στις δύο μεγάλες πόλεις. Γνωστά φεστιβάλ που διοργανώνονται στην Ελλάδα είναι το Φεστιβάλ Αθηνών & Επιδαύρου, τα Δημήτρια στη Θεσσαλονίκη, το Φεστιβάλ της Σάνης κτλ. (Konsola & Karachalis, 2010)

3.3.5 Τουρισμός πόλεων

Ο τουρισμός πόλεων, ή City Break, όπως ορίζεται διεθνώς, είναι μια τάση στην τουριστική αγορά που αναπτύσσεται δυναμικά και αφορά έμπειρους τουρίστες. Οι άνθρωποι που προτιμούν αυτό το είδος τουρισμού αναζητούν μια ουσιαστικότερη σχέση με την περιοχή που επισκέπτονται, που δεν θα είναι τόσο τυποποιημένη και επιδερμική. Οι τουρίστες που προτιμούν αυτό του είδους του τουρισμού αναζητούν μια βαθύτερη γνωριμία με τον πολιτισμό μιας πόλης, μια ουσιαστικότερη επαφή με τους ντόπιους κάτοικους και με την ταυτότητα της πόλης, καθώς κάθε πόλη έχει διαφορετική μοναδική ταυτότητα και χαρακτήρα. Είναι γεγονός ότι στον ελλαδικό χώρο, ακόμα και οι πόλεις που γειτνιάζουν έχουν να επιδείξουν διαφορετική πολιτισμική ταυτότητα, διαφορετικά μνημεία, διαφορετικά περιαστικά τοπία, διαφορετικές παραδόσεις διαμορφώνοντας μια έναν μοναδικό αστικό πολιτισμό. (VisitGreece, 2015) Ο τουρισμός πόλεων, συνδέεται και με άλλες μορφές τουρισμού όπως είναι ο επαγγελματικός-συνεδριακός, ο εκθεσιακός τουρισμός αλλά και ο τουρισμός αναψυχής. (Ζαβιτσάνου & Τουφεγγοπούλου, 2010)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θέσπισε το 1985 το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής πολιτιστικής πρωτεύουσας, που είναι μια πολύ αξιόλογη πολιτιστική πρωτοβουλία. Στόχος του προγράμματος από την ίδρυση του ήταν η ανάδειξη της ποικιλομορφίας των Ευρωπαϊκών πολιτισμών, των ιδιαίτερων στοιχείων που τους συνθέτουν αλλά και της κουλτούρας της κάθε χώρας, ενισχύοντας το κοινό αίσθημα του ευρωπαϊού πολίτη. Οι πόλεις που φιλοξενούν το θεσμό επιλέγονται από μια ανεξάρτητη επιτροπή θέτοντας ως κριτήριο το πολιτιστικό πρόγραμμα που έχει καταρτίσει η κάθε πόλη, από το οποίο δεν πρέπει να απουσιάζει ο ευρωπαϊκός χαρακτήρας, ενώ παράλληλα θα πρέπει να συμμετέχουν μέλη της τοπικής κοινωνίας κάθε ηλικίας συμβάλλοντας στην μακροπρόθεσμη ανάπτυξης της πόλης. Επιπρόσθετα, στις πόλεις που επιλέγονται να γίνουν πολιτιστικές πρωτεύουσες της Ευρώπης, τους δίνετε μια ευκαιρία να προσελκύσουν πλήθος τουριστών, να «μπει» το όνομα της πόλης τους στους παγκόσμιους τουριστικούς χάρτες καθώς και να χαράξουν μια μακρόπνοη αναπτυξιακή στρατηγική που θα έχει ως βάση τον πολιτισμό. (European Commission, 2013) Οι θετικές επιδράσεις του θεσμού πέρα από τον πολιτισμό, σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, για την πόλη και την ευρύτερη περιοχή της πολιτιστικής πρωτεύουσας, αποτυπώνονται και από μια μελέτη που παρατηρεί την αύξηση κατά

12% των τουριστών κατά μέσο όρο συγκρίνοντας τον αριθμό των τουριστών πριν ανακηρυχτεί η πόλη ως πολιτιστική πρωτεύουσα. (European Commission, 2013) Οι πόλεις παράλληλα με την χρηματοδότηση ύψους 1,5 εκατομμυρίων ευρώ που λαμβάνουν συμμετέχοντας στο πρόγραμμα έχουν την δυνατότητα να αντλήσουν χρήματα από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, προκειμένου να πραγματοποιήσουν κάποια έργα που εντάσσονται στο πρόγραμμά τους. Στην Ελλάδα, ο θεσμός της Ευρωπαϊκής πολιτιστικής πρωτεύουσας έχει φιλοξενηθεί τρεις φορές, το 1985 στην Αθήνα, το 1997 στην Θεσσαλονίκη, το 2006 στην Πάτρα, ενώ το 2021 έχει επιλεγεί η Ελευσίνα για να φιλοξενήσει τον θεσμό. Το 2017 πολιτιστικές πρωτεύουσες της Ευρώπης είναι η Πάφος (Κύπρος) και το Arhus (Δανία). Υπάρχουν κάποιες πόλεις που κατάφεραν να εκμεταλλευτούν τον θεσμό και παρόλο που μέχρι τότε δεν είχαν πλούσιο ιστορικό και πολιτιστικό παρελθόν, και να προσελκύσουν πλήθος κόσμου. Για παράδειγμα, η Γλασκόβη, μετά που έγινε πολιτιστική πρωτεύουσα κατάφερε να καθιερωθεί ως μια αξιόλογη μεταβιομηχανική Ευρωπαϊκή πόλη στην οποία υπήρχε έντονο ενδιαφέρον για τον πολιτισμό, τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και την γενικότερη ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού. (Bianchini & Parkison, 1993)

3.3.6 Εθνοτικός τουρισμός

Ο τουρισμός αυτής της μορφής μπορεί να διαχωριστεί σε δύο είδη: Σε αυτόν που οι τουρίστες αναζητούν τις «ρίζες τους» και σε αυτό που οι τουρίστες σκοπεύουν να γνωρίσουν ένα διαφορετικό πολιτισμό με μια αυθεντική προσέγγιση. Στην πρώτη κατηγορία είναι για παράδειγμα οι επισκέψεις που πραγματοποιούν οι κάτοικοι των «νέων χωρών», κυρίως της βόρειας Αμερικής σε χώρες όπως η Ισλανδία και η Σκωτία. Αυτά τα ταξίδια έχουν ως κίνητρο την αναζήτηση οικογενειακών ιστοριών και την σύσφιξη των σχέσεων με τον τόπο καταγωγής του τουρίστα. Στην δεύτερη κατηγορία, ο τουρίστας έχει ως κίνητρο να γνωρίσει εις βάθος και βιωματικά την παράδοση και τα έθιμα των ιθαγενών και άλλων εξωτικών λαών, όπως είναι για παράδειγμα οι Εσκιμώοι, οι Ινδοί του Παναμά και οι Toraja στην Ινδονησία. (King, 1994) Κατά τον ορισμό που δίνει η Sanyal (2009) ο εθνοτικός τουρισμός αφορά τα ταξίδια που γίνονται με σκοπό την εξερεύνηση με αυθεντικό τρόπο, την επαφή με

εθνοτικές ομάδες που έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά από τους τουρίστες. Οι τουρίστες που παρακινούνται από εθνοτικά πολιτιστικά κίνητρα, ταξιδεύουν έχοντας ως στόχο να γνωρίσουν και να διεισδύσουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς. Ως κίνητρο που τροφοδοτεί αυτά τα ταξίδια είναι η περιέργεια και ο απαιτούμενος σεβασμός της ιδιαιτερότητας της εθνοτικής ομάδας που επισκέπτονται. (Csapo, 2012)

Στον εθνοτικό τουρισμό μπορεί να γίνει διαφοροποίηση μεταξύ του ανθρωπολογικού και του φυλετικού τουρισμού αλλά και του τουρισμού επίσκεψης στην ύπαιθρο, όπου οι συνθήκες διαβίωσης και οι πολιτισμικές προσεγγίσεις της καθημερινής ζωής μπορούν να μελετηθούν. Ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα του εθνοτικού τουρισμού είναι ότι με αυτή τη μορφή τουρισμού δίνεται η δυνατότητα διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πολιτισμού γενικότερα ολόκληρων περιοχών, ενώ παράλληλα προωθείται η ανοχή και πολιτιστική κατανόηση που μπορούν να στρέψουν τους ανθρώπους σε μια πιο ειρηνική διαβίωση απορροφώντας μέρος των αρνητικών συνεπειών της παγκοσμιοποίησης. Ένα από τους στόχους αυτού του είδους του τουρισμού είναι ο τουρίστας να γνωρίσει τον πολιτισμό μιας άλλης χώρας χωρίς να επηρεάσει αρνητικά τον τοπικό πληθυσμό, καθώς υπάρχει αυτή η απειλή στην ανάπτυξη αυτού του είδους τουρισμού, οδηγώντας κάποιες φορές στον μαζικό τουρισμό με όλες τις πιθανές αρνητικές συνέπειες για τον τοπικό πληθυσμό και πολιτισμό. (Csapo, 2012)

3.3.7 Δημιουργικός τουρισμός

Ο δημιουργικός τουρισμός είναι μια εναλλακτική μορφή τουρισμού, που εντάσσεται στον πολιτιστικό τουρισμό, επιδιώκοντας να συμβάλλει στην απόλαυση της τουριστικής εμπειρίας από μια διαφορετική οπτική, ενώ ταυτόχρονα συνδέει την τουριστική ανάπτυξη με την τοπική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη. Για παράδειγμα, μια συνηθισμένη πρακτική είναι να παίρνουν οι τουρίστες μαζί τους κάποιο σουβενίρ όταν επισκέπτονται κάποιον προορισμό, όπως στην Κρήτη παίρνουν μαζί τους κάποιο αντίγραφο αρχαίου σκεύους της Κρήτης, ενώ στην περίπτωση του δημιουργικού τουρισμού δίνεται στους τουρίστες η δυνατότητα να παρακολουθήσουν μαθήματα κατασκευής τέτοιων αντικειμένων. Σύμφωνα με τους

Raymond & Richards (2010), ο δημιουργικός τουρισμός είναι «ο τουρισμός που δίνει την δυνατότητα στους επισκέπτες να αναπτύξουν τις δημιουργικές τους ικανότητες μέσω της διαδραστικής τους συμμετοχής σε μαθήματα και εμπειρίες μάθησης που χαρακτηρίζουν τον τόπο προορισμού που διάλεξαν για τις διακοπές τους». (Μεταξάς, 2015)

Ο δημιουργικός τουρισμός εμφανίστηκε την δεκαετία του 1990, ως μια φιλόδοξη ιδέα, στα πλαίσια αναζήτησης τρόπων προβολής ποιοτικών προϊόντων, που ήταν κυρίως χειροτεχνίες, στους τουρίστες οι οποίοι εξέφραζαν ως επιθυμία την εκτίμηση της προσωπικής δημιουργίας και την αγορά των προϊόντων. Τέτοια αντικείμενα ήταν κατασκευές από πυλό ή υφαντά, τα οποία εκτός από το να τα αγοράσουν οι τουρίστες, μπορούσαν να κατανοήσουν την διαδικασία παραγωγής αλλά και να γνωρίσουν από κοντά τους δημιουργούς τους, ενώ κάποιες φορές δινόταν η δυνατότητα να κατασκευάσουν οι ίδιοι κάποια προϊόντα. Η σχέση που αναπτύχθηκε μεταξύ της δημιουργικότητας και του τουρισμού ήταν τελείως αντίθετη με την πρακτική του μαζικού τουρισμού χαμηλής ποιότητας που κυριαρχούσε μέχρι τότε και τα προϊόντα που καταναλώνε ήταν και αυτά μαζικής παραγωγής και συνήθως χαμηλής ποιότητας. (Εφη Καρποδίνη-Δημητριάδη, 2014)

Μια σημαντική πρωτοβουλία είναι το Δίκτυο Δημιουργικού Τουρισμού (Creative Tourism Network), το οποίο συστάθηκε το 2010 στην πόλη της Βαρκελώνης από το ίδρυμα FUSIC και επιδίωξη του είναι η προώθηση του δημιουργικού τουρισμού στις πόλεις που έχουν την δυνατότητα να αναπτύξουν αυτή τη μορφή του τουρισμού. Πρωτεύουσες χωρών, πόλεις, χωριά ή και ολόκληρες χώρες αποτελούν μέλη του δικτύου που καλύπτει ευρύ φάσμα περιοχών που εκτείνεται. Πλήθος δραστηριοτήτων μπορούν να λάβουν χώρα κατά την διάρκεια ενός ταξιδιού δημιουργικού τουρισμού. Για παράδειγμα., στο χωριό Biot, οι τουρίστες έχουν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν πενταήμερα μαθήματα κατασκευής γυαλιού, παράλληλα στη Γουατεμάλα προσφέρεται στους τουρίστες η διαδρομή Maya Textile Route, που περιλαμβάνει μια περιοδεία εννιά ημερών σε πόλεις και μουσεία, ενώ ταυτόχρονα οι επισκέπτες έχουν την δυνατότητα να γνωρίσουν με λεπτομέρειες τον παραδοσιακό τρόπο ύφανσης μέσω των εργαστηρίων εκμάθησης. (Tornos News, 2014)

3.4 Η συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη

Η πολιτιστική κληρονομία της κάθε περιοχής, αξιοποιείται στα πλαίσια ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού, με στόχο να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υπηρεσίες και τα προϊόντα που θα δημιουργήσουν το κατάλληλο ενδιαφέρον για την προσέλκυση τουριστών. Με την κατάλληλη αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, προωθώντας τον τουρισμό, αυτή μπορεί να καταστεί πηγή αξιοσημείωτης οικονομικής ανάπτυξης των περιοχών και ιδιαίτερα αυτών που η οικονομία τους είναι σε φθίνουσα πορεία.. (Jolliffe & Smith, 2001) Ο σχεδιασμός σε βάθος χρόνου, η σωστή διαχείριση των πολιτιστικών αγαθών καθώς και η αραστή συνεργασία των φορέων που εμπλέκονται στον πολιτιστικό τουρισμό, εξασφαλίζουν τα πολλαπλά οφέλη του. (Lichorish & Jenkins, 2004)

Η κατάλληλη αξιοποίηση του πολιτιστικού κεφαλαίου μιας τουριστικής περιοχής, δημιουργεί πολλαπλά οφέλη για τους κατοίκους της αλλά και ευρύτερα για την οικονομία. Ειδικότερα, συμβάλλει στην οικονομική, κοινωνική, πολιτισμική ανάπτυξη της περιοχής που δέχεται τους τουρίστες, θέτοντας τα θεμέλια για την αειφόρο ανάπτυξη. Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού συμβάλλει στην δημιουργία νέων εμπορικών επιχειρήσεων αλλά και επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών, που καλύπτουν τις ανάγκες των τουριστών. Για παράδειγμα, καταστήματα εστίασης, ή υπηρεσίες ενοικίασης αυτοκινήτων. Επιπρόσθετα, στις περιοχές όπου αναπτύσσεται ο πολιτιστικός τουρισμός, ανθίζει η επιχειρηματικότητα, καθώς πλήθος νέων επιχειρήσεων κάνει την εμφάνισή του, συνήθως μικρής κλίμακας με έντονα τοπικά χαρακτηριστικά, συμβάλλοντας στην εξυπηρέτηση των πολιτιστικών τουριστών που φιλοξενεί η περιοχή τους. Συνηθισμένες μορφές τέτοιων επιχειρήσεων είναι αυτές που παράγουν τοπικά διατροφικά προϊόντα, όπως μαρμελάδες, αποστάγματα, ζυμαρικά, ή αυτές που παράγουν προϊόντα λαϊκής τέχνης, τα οποία ποικίλλουν ανάλογα με την περιοχή και τις παραδόσεις της. Η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργείτε πρόσθετο εισόδημα που σχετίζεται με τον πολιτιστικό τουρισμό, να υπάρχει διαφοροποίηση εισοδήματος για τους κατοίκους της περιοχής και δημιουργούνται περισσότερες θέσεις εργασίας για

μεγαλύτερο χρονικό διάστημα αντιμετωπίζοντας το σοβαρό πρόβλημα της εποχικότητας του τουρισμού. (Cuccia & Rizzo, 2011)

Ένα εξίσου σημαντικό όφελος της ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού σε μια περιοχή είναι η δημιουργία πληθώρας θέσεων εργασίας. Οι θέσεις αυτές μπορεί να είναι προσωρινές για την δημιουργία υποδομής (παράδειγμα για την ολοκλήρωση των ανασκαφών σε μια περιοχή ή για την κατασκευή ενός μουσείου) ή μπορεί να είναι μόνιμες (για παράδειγμα ξεναγός στον αρχαιολογικό χώρο ή υπάλληλος σε ένα ξενοδοχείο που βρίσκεται στην περιοχή). Εκτός από την μείωση των ποσοστών της ανεργίας που προκύπτουν ως απόρροια της ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού, δίνεται η δυνατότητα και στις πιο ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού να εισέλθουν στην αγορά εργασίας (παράδειγμα αποτελούν οι γυναίκες όπου σε πολλές περιοχές όπου άνθησε ο πολιτιστικός τουρισμός δημιούργησαν γυναικείους συνεταιρισμούς καθώς και οι νέοι οι οποίοι απασχολήθηκαν σε εξειδικευμένες θέσεις π.χ. αρχαιολόγοι αλλά και σε λιγότερης εξειδίκευσης όπως πωλητές προϊόντων στην τοπική αγορά, υπεύθυνοι φύλαξης εγκαταστάσεων κτλ. Επομένως, πέρα από την δημιουργία θέσεων εργασίας ο πολιτιστικός τουρισμός συμβάλλει και στην διατήρηση και αναβίωση επαγγελμάτων που στο παρελθόν έφθιναν ή ακόμα και είχαν εξαφανιστεί. Παράδειγμα, με την δημιουργία προϊόντων λαϊκής τέχνης αναβιώνουν επαγγέλματα του παρελθόντος, ενώ παράλληλα με τα εργαστήρια που μπορούν να αναπτυχθούν εν δυνάμει για να έχουν οι πολιτιστικοί τουρίστες μια βιωματική εμπειρία, μπορούν να μάθουν και οι ίδιοι πως παρασκευάζονται κάποια τοπικά προϊόντα και να κατανοήσουν απόλυτα και με λεπτομέρειες την ιδιαίτερη πολιτιστική ταυτότητα της περιοχής που επισκέπτονται. Από όλα αυτά συνάγεται ότι με την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού, αυξάνεται το εισόδημα των κατοίκων της περιοχής μέσα από ένα πλήθος επαγγελμάτων, ενώ το κράτος εμφανίζει οικονομικά οφέλη, από την φορολογία εισοδήματος, από τους έμμεσους φόρους καθώς και από την απόδοση των ασφαλιστικών εισφορών των εργαζομένων, ενώ ταυτόχρονα η εισροή χρήματος από χώρες του εξωτερικού ενισχύει το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. (Αποστολόπουλος & Σδράλη, 2009)

Με την ανάδειξη νέων πολιτιστικών προορισμών, δημιουργείται διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος για μια χώρα ή και για μια περιοχή, ενώ όταν η ανάπτυξη αυτή γίνεται σε περιοχές όπου δεν διαθέτουν ιδιαίτερους φυσικούς πόρους ή παρουσιάζουν περιορισμένες δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης όπως είναι για

παράδειγμα οι ορεινοί οικισμοί ή τα μικρά και απομονωμένα νησιά το αποτέλεσμα είναι ακόμα πιο σημαντικό. Επιπρόσθετα, σε αγροτικές-κτηνοτροφικές περιοχές που αναπτύσσεται ο πολιτιστικός τουρισμός παρέχεται η δυνατότητα στους κατοίκους της περιοχής να στραφούν και σε μη γεωργικές-κτηνοτροφικές δραστηριότητες, είτε ως κύριες είτε ως επικουρικές των ήδη υπαρχόντων, περιορίζοντας έτσι την έκθεση του εισοδήματος τους στις καιρικές μεταβολές. Παράλληλα, η άφιξη τουριστών και σε κάποιες περιοχές διεθνών τουριστών, δίνει την δυνατότητα στους ντόπιους αγρότες, να προωθούν και να πωλούν τα προϊόντα τους στους τουρίστες, γεγονός που πέρα από τα κέρδη που τους προσφέρει λειτουργεί ως διαφήμιση για αυτούς. Έτσι με όλα αυτά δημιουργούνται ισχυρά κίνητρα συγκράτησης του πληθυσμού στην ύπαιθρο συμβάλλοντας στην περιφερειακή ανάπτυξη και στην αποκέντρωση. (Αποστολόπουλος & Σδράλη, 2009) Εκτός από την ύπαιθρο, ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να δημιουργήσει ισχυρή αναπτυξιακή ώθηση και σε πόλεις που βρίσκονται σε κατάσταση αποβιομηχάνισης, ή ακόμα και να ενισχύσει το γενικότερο τουριστικό ρεύμα σε μια πόλη. Πλήθος παραδειγμάτων από αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς αποδεικνύουν την συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην ανάπτυξη. Παράδειγμα αποτελεί ο χώρος της Τεχνόπολις στο Γκάζι, η Μονή Λαζαριστών στη Θεσσαλονίκη, ο χώρος του πρώην Καναβουργείου στην Έδεσσα κτλ. (Πασχαλίδης & Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2002)

Στις περιοχές που υπάρχει πολιτιστικός τουρισμός, ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι δημιουργείται μια ευρύτερη πολιτιστική άνθηση. Η λειτουργία μουσείων, η ανάδειξη των μνημείων, η συνεχής διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, η αναβίωση εθίμων αλλά και η δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων που μπορούν να γίνουν στην περιοχή, βελτιώνει το τοπικό πολιτιστικό γίγνεσθαι, καθώς μπορούν να συμμετέχουν εκτός από τους τουρίστες, οι γηγενείς κάτοικοι. Παράδειγμα, σε ένα πιθανό πρόγραμμα ανασκαφών που θα διεξαχθεί για να γνωρίσουν οι τουρίστες τον αρχαιολογικό πλούτο, μπορούν να συμμετέχουν και κάτοικοι της περιοχή ή ένα σχολείο για να γνωρίσει βαθύτερα την ιστορία της περιοχής τους. Επίσης, σε ένα φεστιβάλ μπορούν εκτός από τους τουρίστες να συμμετέχουν και ντόπιοι είτε μέσω ενός χορευτικού είτε μέσω ενός μουσικού σχήματος. Μέσω του πολιτιστικού τουρισμού προάγονται οι πολιτιστικές σχέσεις, ανταλλάσσονται εμπειρίες με άλλες περιοχές και έτσι προωθείται η διεθνή συνεργασία και η ειρήνη. (Goeldner & Ritchie, 2003)

Είναι γεγονός, ότι η μετατροπή του πολιτισμού σε τουριστικό πόρο διαμόρφωσε μια διαφορετική εικόνα του πολιτισμού, καθιστώντας τον προϊόν προς πώληση και αυξάνοντας την εμπορευματοποίηση του. Με την ραγδαία ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού δημιουργήθηκε μια μαζική αγορά αγαθών και υπηρεσιών που είχε ως πελάτη-στόχο αποκλειστικά τους τουρίστες. Η κερδοσκοπία και οι επιθετικές αναπτυξιακές κινήσεις οδήγησαν σε ποικίλα προβλήματα, όπως είναι οι καταστροφές οικοσυστημάτων, η αλλοίωση της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής κουλτούρας μιας περιοχής, η αλλοίωση κάποιων πολιτιστικών αγαθών λόγω της συνεχούς χρήσης τους. Επιπλέον, στις αρνητικές επιπτώσεις του πολιτιστικού τουρισμού, εντάσσονται οι αλλοιώσεις τοπικών εθίμων και παραδόσεων, κάτι που έχει σαν αποτέλεσμα την απώλεια της αυθεντικότητας μιας περιοχής και της ιδιαίτερης πολιτιστικής ταυτότητας που αυτή έχει καθώς και την υποβάθμιση της βιωματικής εμπειρίας του τουρίστα. (Lichorish & Jenkins, 2004)

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε το 2011 το «Σήμα Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Πιο συγκεκριμένα, η πρωτοβουλία αυτή, σκοπεύει να αναδείξει τόπους που λειτουργούν ως ορόσημα στην ιστορική εξέλιξη της Ευρώπης και λόγω της ιστορικής τους σημασίας, έχουν αποκτήσει ιδιαίτερη συμβολική αξία, στο βάθος του χρόνου, ξεπερνώντας την απλή αισθητική αξία. Στους τόπους αυτούς εμπεριέχονται μνημεία, φυσικές, υποθαλάσσιες, αρχαιολογικές, βιομηχανικές ή αστικές τοποθεσίες, πολιτιστικά τοπία, τόποι μνήμης ενώ περιλαμβάνονται ακόμη και πολιτιστικά αντικείμενα καθώς και άυλη κληρονομία που σχετίζονται με μια συγκεκριμένη περιοχή. Το Park Carnuntum (Αυστρία) και το Camp Westerbork στην Ολλανδία είναι δύο γνωστές τοποθεσίες που έχουν λάβει το Σήμα Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Αυτός ο θεσμός έχει ως σκοπό την διάχυση των γνώσεων για την πολιτιστική κληρονομιά, καθώς και την τόνωση του ευρωπαϊκού ιδεώδους ενώ στοχεύει παράλληλα στην μείωση των αρνητικών επιπτώσεων που προκύπτουν από τον τουρισμό. (Βασιλειάδης & Μπουτσιούκη, 2015)

3.50 πολιτιστικός τουρισμός στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η κυρίαρχη τάση στον τουρισμό ήταν και σε πολλές περιοχές εξακολουθεί να είναι ο μαζικός τουρισμός, και όχι τόσο ο τουρισμός που στηρίζεται στο ποιοτικό στοιχείο. Ωστόσο, από την ίδρυση του νεοελληνικού Κράτους πλήθος τουριστών από όλον τον πλανήτη επισκέπτονταν την Ελλάδα προκειμένου να έρθουν σε επαφή με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Παρ' όλα αυτά δεν αναπτύχθηκε όλη η χώρα με τον ίδιο βαθμό πάρα μόνο κάποιες συγκεκριμένες περιοχές όπου άνθησε ο μαζικός τουρισμός. Επειδή όμως αυτό το πλάνο ανάπτυξης του τουρισμού συνάντησε πλήθος προβλημάτων, όπως ανταγωνισμό από όμορες φθηνότερες χώρες, τέθηκαν προ εικοσιπενταετίας περίπου στον δημόσιο διάλογο προτάσεις ευρύτερης ανάπτυξης του τουρισμού κυρίως από τον Ε.Ο.Τ., όπου θα δινόταν προτεραιότητα σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως είναι ο αγροτουρισμός, ο πολιτιστικός κτλ. (Λύρατζης, 2010)

Ο πολιτισμός για την Ελλάδα, είναι ένας ιδιαίτερα σημαντικός πόρος, καθώς η Ελλάδα έχει να επιδείξει πλήθος πολιτιστικών στοιχείων και μνημείων. Όπως για παράδειγμα είναι οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μουσεία, που κάποια από αυτά είναι παγκόσμιου βεληγεκούς. Η οργανωμένη και επαρκής αξιοποίηση του πολιτιστικού προϊόντος, μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη του τουρισμού, του πολιτισμού και της οικονομίας ευρύτερα, αναβαθμίζοντας παράλληλα την ποιότητα του τουρισμού.

Εκτός από το εύρος του πολιτιστικού πλούτου που κατέχει η Ελλάδα, συμμετείχε σε μια σειρά από προσπάθειες για την ενίσχυση και καθιέρωση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως είναι ο πολιτιστικός . Έτσι, η χώρα συμμετείχε στις πολιτιστικές διαδρομές που διοργάνωσε το Συμβούλιο της Ευρώπης, σε πρωτοβουλίες της UNESCO, όπως είναι για παράδειγμα οι Δρόμοι του Μεταξιού αλλά και σε εθνικά προγράμματα που κατά διαστήματα εκπονήθηκαν, όπως είναι οι Δρόμοι του Ορθόδοξου Μοναχισμού. Παρ' όλες αυτές τις προσπάθειες δεν έγινε εφικτό να υπάρξει αξιόλογη μεταβολή τουριστών στον πολιτιστικό τουρισμό. Πολλά από αυτά τα προγράμματα είτε έμειναν στα σχέδια, είτε δεν προβλήθηκαν όπως θα έπρεπε σε συγκεκριμένες ομάδες στόχους που αποτελούν τους δυνητικούς καταναλωτές αυτών των πολιτιστικών προϊόντων. (Εφη Καρποδίνη-Δημητριάδη, 2014)

Σύμφωνα με την μελέτη που διεξήγαγε ο Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού το έτος 2007 (INSETE, 2015) στην χώρα υπάρχουν ως πολιτιστικό απόθεμα τα εξής:

- 476 αρχαιολογικοί χώροι.. Οι αρχαιολογικοί χώροι είναι κατασκευασμένοι σε ένα μεγάλο χρονολογικό πλαίσιο, αναδεικνύοντας πολιτιστικά στοιχεία από πολλές διαφορετικές περιόδους καλύπτοντας μια τεράστια γεωγραφική έκταση, σχεδόν σε όλη τη χώρα.
- 335 μνημεία. Οι εκκλησίες από διάφορες ιστορικές περιόδους, οι αρχαίοι ναοί, τα φρούρια που είναι βρίσκονται σε αρκετά σημεία της Ελλάδας, αλλά και πιο σύγχρονα μνημεία όπως οικισμοί που έχουν χαρακτηριστικοί ως διατηρητέοι κλπ.
- 191 κρατικά μουσεία και 104 μη κρατικά μουσεία, καλύπτοντας ένα τεράστιο φάσμα πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και γεωγραφικής διασποράς.
- 150 περίπου πολιτιστικοί οργανισμοί, άλλοι περισσότερο γνωστοί και καταξιωμένοι και άλλοι στα πρώτα τους βήματα.

Από το 1981, η Ελλάδα, έχοντας συνυπογράψει την Συνθήκη της UNESCO για την προστασία και ανάδειξη των μνημείων και των χώρων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, άρχισε να κάνει τα πρώτα βήματα έτσι ώστε να ενταχθούν και ελληνικά μνημεία και χώροι παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς στο δίκτυο αυτό, που εξασφαλίζει προστασία, παγκόσμια προβολή και πόρους από διάφορα προγράμματα. Τα μνημεία που συγκαταλέγονται στον κατάλογο της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, επιλέγονται και προκρίνονται με κριτήριο την αξία τους, ως τα καλύτερα δείγματα της ευφυΐας του ανθρώπου. Στόχος της UNESCO είναι να προστατευτούν τα μνημεία από κάθε είδους φθορά και καταστροφή, έτσι ώστε να κληροδοτηθούν στις επόμενες γενιές, στην ίδια ή και καλύτερη κατάσταση από ότι αυτές τα παρέλαβαν. Τα μνημεία που έχουν ενταχθεί από την Ελλάδα στη σχετική λίστα όπως κατατάσσονται με την χρονολογική σειρά ένταξης είναι τα ακόλουθα:

- Ø Ο Ναός Επικούρειου Απόλλωνος- Βάσσης , με χρονολογία ένταξης το 1986.
- Ø Αρχαιολογικός χώρος Ακροπόλεως, όπου εντάχθηκε το 1987.
- Ø Αρχαιολογικό χώρο Δελφών, με ένταξη του την ίδια χρονιά.
- Ø Ο Ιερός Ναός του Ασκληπιού στην Επίδαυρο, με ένταξη το 1988.
- Ø Το Άγιον Όρος –Άθως, με ένταξη την ίδια χρονιά.
- Ø Τα Μετέωρα, με χρονολογία ένταξης το 1988.

- Ø Τα ΠαλαιοΧριστιανικά και Βυζαντινά μνημεία Θεσσαλονίκης, με ένταξη το 1988. Εδώ εμπεριέχονται γνωστές εκκλησίες όπως ο Ναός του Αγίου Δημητρίου, η Μονή Βλατάδων κτλ.
- Ø Η Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, όπου εντάχθηκε και αυτή το 1988.
- Ø Ο Αρχαιολογικός χώρος της Ολυμπίας, με χρονολογία ένταξης το 1989.
- Ø Ο Αρχαιολογικός χώρος του Μυστρά, με χρονολογία ένταξης το 1989.
- Ø Ο Αρχαιολογικός χώρος τη Δήλου, όπου εντάχθηκε το 1990.
- Ø Η Μονή Δαφνίου, η Μονή Οσίου Λουκά και η Νέα Μονή Χίου, την ίδια χρονολογία, 1990. Παρόλο που απείχαν σημαντικά καθώς το πρώτο είναι στην Αττική, το δεύτερο στην Φωκίδα και το τρίτο στη Χίο, εντάχθηκαν μαζί καθώς ανήκουν στην ίδια αρχιτεκτονική-πολιτιστική παράδοση.
- Ø Ο Αρχαιολογικός χώρος του Ηραίου της Σάμου, με έτος ένταξης το 1992.
- Ø Ο Αρχαιολογικός χώρος των Αιγών (Βεργίνα), με ένταξη το 1996.
- Ø Οι Αρχαιολογικοί χώροι των Μυκηνών και της Τίρυνθας, όπου εντάχθηκαν το 1999.
- Ø Το Ιστορικό Κέντρο (Χώρα), μαζί με την Μονή Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το Σπήλαιο της Αποκάλυψης στην Πάτμο, το έτος 1999.
- Ø Η Παλαιά πόλη της Κέρκυρας, με χρονολογία ένταξης το 2007.
- Ø Ο Αρχαιολογικός χώρος των Φιλιππων, όπου εντάχθηκε και πιο πρόσφατα μόλις το 2016. (UNESCO, 2015)

Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα εκμεταλλεόμενοι τα χρήματα που δόθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και αξιοποιώντας εθνικούς πόρους, πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση, ολοκληρώθηκαν σημαντικά έργα πάνω στον πολιτισμό που συνέβαλαν στην προστασία, συντήρηση και αναβάθμιση των πολιτιστικών χώρων. Ειδικότερα χρησιμοποιώντας πόρους του Γ'ΚΠΣ αλλά και μετέπειτα του ΕΣΠΑ 2007-2013, πλήθος αρχαιολογικών χώρων απέκτησαν έναν ολοκληρωμένο χαρακτήρα καθιστώντας τους ως τόπους επίσκεψης και ενδιαφέροντος από το κοινό. Επιπλέον, με την συνεργασία τοπικών φορέων όπως η τοπική αυτοδιοίκηση, οι τοπικές εφορίες αρχαιοτήτων, αλλά και ιδιωτικές πρωτοβουλίες και χορηγίες όπως είναι αυτή του Πολιτιστικού Ιδρύματος της Τράπεζας Πειραιώς, δημιουργήθηκαν και υποστηρικτικές υποδομές προκειμένου οι χώροι αυτοί να καταστούν φιλικόι και ελκυστικοί προς τον επισκέπτη, χρησιμοποιώντας για παράδειγμα υψηλής

τεχνολογίας ξενάγηση. Ενδεικτικά αναφέρονται κάποιοι χώροι πολιτισμού που τα τελευταία χρόνια χρηματοδοτήθηκαν και διαμόρφωσαν σύγχρονες υποδομές, αποτελώντας ήδη σημαντικούς προορισμούς πολιτιστικού τουρισμού είτε προορισμούς που τα επόμενα χρόνια θα αποτελέσουν πόλο έλξης για τουρίστες αυτής της κατηγορίας.

- Το Μουσείο Ασιατικής Τέχνης, το Κτήμα Mon Repos και το Παλαιό Φρούριο της Κέρκυρας, ευρισκόμενα όλα στην Κέρκυρα.
- Το Αρχαιολογικό Μουσείο Πύργου, όπου στεγάζει την ανακαινισμένη παλαιά αγορά του Πύργου, ενώ η έκθεση του Μουσείου περιλαμβάνει την ιστορική και αρχαιολογική εξέλιξη της ευρύτερης περιοχής της Ηλείας.
- Το Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Καλαμάτας όπως και το Μοναστηριακό Συγκρότημα Μεταμόρφωσης του Σωτήρος.
- Πλήθος αξιοθέατων στην πόλη της Θεσσαλονίκης όπως είναι: η Ροτόντα, η Αρχαία Αγορά, τα Ανάκτορα του Γαλερίου, το Επταπύργιο και η Άνω Πόλη, η Μονή Λαζαριστών καθώς και το κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης.
- Στην Χίο, το Μετζητιέ Τζαμί, η Νέα Μονή Χίου και η Ιερά Μονή Παναγίας Κρήνας.
- Στην Μυτιλήνη το Κάστρο Μυτιλήνης καθώς και το Μουσείο Τεριάντ.
- Στην Σύρο το Εκκλησιαστικό συγκρότημα Αγίου Γεωργίου όπου βρίσκεται στην Άνω Σύρο.
- Στην Κω, η Ρωμαϊκή Έπαυλη Casa Romana, όπου πρόκειται για ένα αποκατεστημένο μνημείο το οποίο φιλοξενεί έκθεση.
- Στη Σύμη η Ιερά Μονή Ρουκουνιώτη όπως και το Αρχαιολογικό Μουσείο Σύμης, όπου πρόκειται για συγκρότημα κτιρίων που έχει αποκατασταθεί και έχει διεξαχθεί σε αυτό έκθεση για την ιστορία του νησιού στο πέρασμα των χρόνων.
- Το Αρχαίο Θέατρο της Μήλου.
- Στην περιοχή της Καβάλας ο Αρχαιολογικός χώρος και το μουσείο των Φιλίππων, σε συνδυασμό με την ένταξη του αρχαιολογικού χώρου των Φιλίππων στα πολιτιστικά μνημεία της UNESCO, δημιουργούνται συνέργειες, ενώ σημαντικό είναι και το Αρχαιολογικό Μουσείο της Θάσου.

- Στην Σάμο το Ευπαλίνειο Όρυγμα.
- Στην Μονεμβασιά, η Ακρόπολη της Μονεμβασίας.
- Στην περιοχή της Ηγουμενίτσας, το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας, ο Αρχαιολογικός χώρος Γιτάνων και Ντόλιανης ενώ στην ευρύτερη περιοχή σημαντικό αξιοθέατο είναι το Νεκρομαντείο στο Καναλάκι Πρέβεζας.
- Στην περιοχή της Πάτρας το Φρούριο του Ρίου ενώ σημαντικό αξιοθέατο είναι και το Κάστρο Χλεμούτσι, το οποίο βρίσκεται κοντά στο λιμάνι της Κυλλήνης στην Ηλεία.
- Στην περιοχή του Ρεθύμνου, αξιόλογα σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος είναι το Αρχαιολογικό Μουσείο Ρεθύμνου, το ιστορικό κέντρο της πόλης όπως και το Κάστρο Ρεθύμνου-Φορτέζα.
- Στην περιοχή της Σαμοθράκης, ενδιαφέροντα σημεία για ένα πολιτιστικό τουρίστα μπορεί να είναι το Κάστρο της Σαμοθράκης, το Ιερό μεγάλων Θεών καθώς και το Αρχαιολογικό Μουσείο Σαμοθράκης.

Όπως παρατηρούμε από την παράθεση των σημείων πολιτιστικού ενδιαφέροντος που προηγήθηκε, υπάρχουν πολλές ευκαιρίες για να μπορέσει να αναπτυχθεί ο πολιτιστικός τουρισμός. Πολλές τοποθεσίες μπορούν να συνδυαστούν με άλλα είδη τουρισμού αλλά ακόμα και με την κλασική μορφή της θάλασσας και του ήλιου, αφού είτε βρίσκονται κοντά σε γνωστά θέρετρα είτε βρίσκονται σε νησιά. (INSETE, 2015)

Ο Κόμβος ΟΔΥΣΣΕΥΣ

Ο κόμβος ΟΔΥΣΣΕΥΣ, είναι μια πύλη του ελληνικού πολιτισμού στο διαδίκτυο, όπου έχει ως στόχο να παρουσιάζει μνημεία, μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας. Ο κόμβος λειτουργεί υπό την επίβλεψη του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού και μπορεί να παρέχει στον επισκέπτη χρήσιμες πληροφορίες που τον διευκολύνουν κατά την περιήγηση του στο ελληνικό πολιτιστικό απόθεμα. Μέσω της περιήγησης στον πολιτιστικό χάρτη της Ελλάδος, μπορεί ο επισκέπτης να πληροφορηθεί για τις περιοχές που τον ενδιαφέρουν και να ανακαλύψει μουσεία, μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους. Μέσω του χάρτη περιήγησης και της πληθώρας λειτουργιών που έχει ενσωματωμένες, δίνεται η δυνατότητα στον επισκέπτη να περιηγηθεί σε όλες τις περιφερειακές ενότητες της χώρας, συλλέγοντας τις διοικητικές, γεωγραφικές και πολιτιστικές πληροφορίες που τον ενδιαφέρουν.

Επιπρόσθετα, μέσα από το χρονολόγιο που παρατίθεται στην ιστοσελίδα, έχει την ευκαιρία να γνωρίσει σημαντικές στιγμές και γεγονότα της ελληνικής ιστορίας και τέχνης, καθώς περιλαμβάνονται στο χρονολόγιο όλες οι περίοδοι της ελληνικής προϊστορίας και ιστορίας, ξεκινώντας από την Εποχή του Λίθου έως και την σύγχρονη ιστορία. Ακόμη, στην ιστοσελίδα μπορεί να βρεις κανείς φωτογραφικό αρχείο το οποίο χωρίζεται σε τρεις βασικές χρονικές ενότητες, οι οποίες είναι η Αρχαιότητα, το Βυζάντιο και η Νεότερη-Σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας. (ΟΔΥΣΣΕΥΣ, 2013)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Μελέτη περίπτωσης σημείων-μνημείων από την Ευρώπη και την Ελλάδα

4.1 Η Ευρωπαϊκή εμπειρία

4.1.1 Η περίπτωση του Bilbao

Το Μπιλμπάο είναι μια πόλη που υπάγεται διοικητικά στην επαρχία της χώρας των Βάσκων στην Ισπανία. Το 1997, άρχισε να λειτουργεί το κτήριο του Frank Gehry ως Guggenheim Museum Μουσείο του Μπιλμπάο, το οποίο ήταν εντυπωσιακό για τα δεδομένα της εποχής του, καθώς είναι φτιαγμένο από τιτάνιο, γυαλί και ασβεστόλιθο. Το κόστος του ξεπέρασε τα 200 εκατομμύρια δολάρια, ενώ αποτέλεσε ένα αρκετά καινοτόμο εγχείρημα καθώς αποτελούσε μια σύμπραξη ενός δημόσιου οργανισμού ιδιωτικού δικαίου με την διοίκηση του ιδρύματος Guggenheim. (Πολλάλης, 2008)

Το μεγαλύτερο μέρος του Μουσείου αποτελείται από γλυπτά και εγκαταστάσεις σύγχρονων και πρωτοποριακών καλλιτεχνών, με ιδιαίτερα έμφαση στους τοπικούς καλλιτέχνες, που εκθέτουν τα έργα τέχνης τους εκεί. Από την αρχή στόχος της κατασκευής του Μουσείου ήταν να δημιουργηθεί ένα ισχυρό σημείο αναφοράς. Κατόπιν έρευνας που διεξήχθη το περιοδικό «Vanity Fair», με θέμα τα σημαντικότερα αρχιτεκτονήματα μεταξύ του 1980 και του 2010, το κτίριο που κατασκεύασε ο Frank Gehry κατέκτησε τη πρώτη θέση, παρά όλα αυτά κατά την λειτουργία του Μουσείου δεν έλειψαν οι αντιδράσεις αυτών που θεωρούσαν ότι αλλοιώνεται η τοπική κουλτούρα με την κατασκευή του εν λόγω Μουσείου.

Παρόλο που υπήρξαν αντιδράσεις, όπως φάνηκε ακόμη από τον πρώτο χρόνο λειτουργίας το όλο σχέδιο ήταν επιτυχημένο. Η πόλη του Μπιλμπάο, που μέχρι τότε ήταν ελάχιστα γνωστή ξαφνικά μπήκε στο τουριστικό χάρτη και άρχισε να γίνεται σημείο αναφοράς, φτάνοντας το αεροδρόμιο να εξυπηρετεί από 1,4 εκατομμύρια επιβάτες το 1994, 3,8 εκατομμύρια το 2005, που το μουσείο δεν είχε ούτε 10 χρόνια ζωής. Τον πρώτο χρόνο λειτουργίας του το Μουσείο έφτασε σχεδόν το 1,5 εκατομμύριο επισκέπτες, ενώ μέχρι τότε στα τοπικά μουσεία η επισκεψιμότητα δεν ξεπερνούσε τους 100.000 επισκέπτες. Αξιοσημείωτο είναι ότι, το Μουσείο λειτούργησε με πιο εμπορικά δεδομένα, από ότι συνηθιζόταν στον ευρωπαϊκό χώρο μέχρι τότε, και έτσι ανέπτυξε δραστηριότητες όπως λειτουργία καταστήματος δώρων, λειτουργία εστιατορίου και καφέ. Οι δραστηριότητες

αυτές, κατορθώνουν και εξασφαλίζουν το μεγαλύτερο ποσοστό των χρημάτων που απαιτούνται για τη λειτουργία του.

Εν κατακλείδι, παρατηρώντας την ίδρυση και επιτυχημένη λειτουργία του Μουσείου στο Μπιλμπάο, μπορεί να συνειδητοποιήσει την θετική οικονομική επίδραση μιας πολιτιστικής επένδυσης, ιδιαίτερα όταν χαρακτηρίζεται από καινοτομία τόσο κατά τον σχεδιασμό του εγχειρήματος όσο και κατά τη λειτουργία. (Γεωργία Βορυλλά, 2013)

4.1.2 Η περίπτωση του Bordeaux

Η πόλη του Bordeaux είναι η πρωτεύουσα της επαρχίας Gironde και βρίσκεται στην νότιο-δυτική Γαλλία. Το Bordeaux είναι ιδιαίτερα γνωστό για τις ποικιλίες των κρασιών που παράγει, οι οποίες κατατάσσονται στις καλύτερες του κόσμου. Είναι η δεύτερη πιο μεγάλη αμπελουργική περιοχή στον κόσμο παράγοντας 800 εκατομμύρια φιάλες σε ετήσια βάση. Για το λόγο αυτό η πόλη είναι παγκοσμίως γνωστή με αποτέλεσμα να την επισκέπτεται, ένας ιδιαίτερα μεγάλος αριθμός επισκεπτών κάθε χρόνο, με στόχο να γνωρίσουν τον κόσμο του κρασιού και τις ιδιαίτερες ποικιλίες που παράγονται εκεί, όπως είναι για παράδειγμα η Chateau Haut Brion, Chateau Laftile Rotschild κ.α. Στην περιοχή προσφέρονται υπηρεσίες βιωματικού τουρισμού όπως είναι για παράδειγμα οι περιηγήσεις κρασιού, οινογνωσίας αλλά και η «γνωριμία» με τα αμπέλια. Εκτός από αυτά οι περιηγήσεις που πραγματοποιούνται, περιλαμβάνουν επισκέψεις σε γραφικού πύργους ιδιαίτερης ομορφιάς, ενώ κάποιιοι από αυτούς προσφέρουν και υπηρεσίες διαμονής και διατροφής. Σημαντικές για την προσέλκυση τουριστών είναι οι γιορτές που διοργανώνονται κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και αφορούν τις γιορτές κρασιού που συνδυάζονται με την διάσημη εκδήλωση «Bordeaux-fete-le-fleuve», που έχει ως θέμα τον εορτασμό της γης, του ποταμού και της διεθνούς κοινότητας.

Η πόλη του Bordeaux, χαρακτηρίζεται από την UNESCO, ως Μνημείο Πολιτιστικής Κληρονομιάς, και σε αυτό το καθεστώς εντάσσεται η προστασία 347 κτιρίων εντός της πόλης. Αυτό πιστοποιεί και την μακραίωνη παράδοση της πόλης, καθώς για πάνω από 2000 χρόνια είναι διάσημη για την παραγωγή των κρασιών της. Οι κλασικές και νεοκλασικές τάσεις που επικρατούν στην αρχιτεκτονική σχετίζονται

με την χρονική στιγμή της κατασκευής πολλών κτιρίων που τοποθετείται στις αρχές του 18^{ου} αιώνα.

Ο μεγάλος αριθμός αξιοθέατων της πόλης, όπως ο Καθεδρικός του Αγίου Ανδρέα, όπου είναι ένα τυπικό δείγμα γοθικής τέχνης και ο συνδυασμός εκδηλώσεων σε αυτά όπως είναι για παράδειγμα το Διεθνές Φεστιβάλ Οργάνων, που διοργανώνεται κάθε καλοκαίρι, σε συνδυασμό με τις εμπειρίες και τα βιώματα που προσφέρει η πόλη σχετικά με το κρασί, προσελκύουν ποιοτικότερο κόσμο, με περισσότερο διαθέσιμο εισόδημα προς κατανάλωση κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του. Βλέποντας την οργάνωση του Bordeaux και την διαφοροποίηση ως προς το παρεχόμενο τουριστικό προϊόν αφενός και την υψηλή τουριστική προσέγγιση διαπιστώνονται οι ωφέλειες του πολιτιστικού τουρισμού που στηρίζεται στην αειφορία. (Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων - Music Box, 2013)

4.1.3 Η περίπτωση των Midi-Pyrenees

Η περιοχή των Midi-Pyrenees είναι η πιο μεγάλη περιφέρεια σε έκταση της μητροπολιτικής Γαλλίας και οριοθετείται στον γαλλικό νότο. Η περιοχή αυτή διαθέτει πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα, ενώ η πολιτιστική της κληρονομιά είναι καλά διατηρημένη και οριοθετείται χρονικά μεταξύ Μεσαίωνα και Αναγέννησης καλύπτοντας ένα φάσμα από τις πόλεις των Ναϊτών Ιπποτών, μέχρι και τα όμορφα σπίτια που χτίστηκαν κατά την διάρκεια του 16^{ου} αιώνα στη Τουλούζη. Σε αυτά που αξίζει να επισκεφτεί κάποιος τουρίστας συγκαταλέγονται κάστρα, μεσαιωνικά χωριά, οχυρωμένες πόλεις, ενώ σε όλη την ευρύτερη περιοχή υπάρχει πλήθος καθεδρικών ναών και ρωμαϊκών εκκλησιών.

Εντυπωσιακός είναι ο αριθμός των μουσείων που υπάρχουν στην περιοχή καθώς φθάνει τα 180, ενώ κάποιος επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να παρακολουθήσει πλήθος καλλιτεχνικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων σε όλη τη διάρκεια του έτους, που διαφοροποιούνται ανάλογα με την εποχή. Περίπου 200 φεστιβάλ διοργανώνονται με κυριότερα αφιερώματα στη μουσική, τον κινηματογράφο, την αστρονομία κτλ. Μερικά από τα πιο διάσημα φεστιβάλ είναι το φεστιβάλ τζαζ που διοργανώνεται στο Marcillac, το φεστιβάλ latin που διεξάγεται στο Vic-Fezensac, το φεστιβάλ

θηρσκευτικής μουσικής στο Sylvanes καθώς και το φεστιβάλ Rio Loco που διεξάγεται στη Τουλούζη.

Στο Midi-Pyrenees υπάρχει σημαντικός αριθμός αξιοθέατων. Ειδικότερα, ένα γραφικό μεσαιωνικό χωριό το Conques, αποτελούσε στάση για χιλιάδες προσκυνητές κατά το παρελθόν, ενώ σήμερα διατηρείται ως ένα από τα πιο σημαντικά έργα τέχνης σε όλο τον δυτικό κόσμο. Ο καθεδρικός ναός της Notre Dame που βρίσκεται στο Rodez, είναι ένα γοθικό δημιούργημα και έχει κατασκευασμένο ένα επιβλητικό καμπαναριό ύψους 87 μέτρων.

Στο Aveyron μπορεί κανείς να θαυμάσει αυτά που δημιούργησαν Ναΐτες Ιππότες, που αποτελούν προϊόν κληρονομιάς από τους Ιωαννίτες Ιππότες, τα χωριά Sainte-Eulalie de Cernon, La Cavalerie, La Couvertoirade, Le Viala du Pas de Jaux, τα οποία μετρούν πάνω από πέντε αιώνες ζωή, κάτι που τα κάνει ξεχωριστά για τον μεσαιωνικό πολιτιστικό τους πλούτο.

Παράλληλα, με το πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα της περιοχής συνδυάζονται και άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία της ταυτότητας της περιοχής όπως είναι η γαστρονομική παράδοση που οφείλεται στην πλούσια παραγωγή της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, παράγονται τυριά, μαύρη τρούφα, σαφράν και χοιρινό, ενώ είναι πολύ αναπτυγμένη και η βιολογική γεωργία, παράγοντας προϊόντα υψηλής αξίας αλλά και προϊόντα με προστατευόμενες γεωγραφικές περιοχές ένδειξης, Παράλληλα, υπάρχει αναπτυγμένος οινoturισμός που περιλαμβάνει περιηγήσεις σε κελάρια, αμπελώνες καθώς και ετήσιες εκδηλώσεις που σχετίζονται με το κρασί. Έτσι, μαζί με τις αναπτυγμένες μορφές πολιτιστικού τουρισμού δίνεται η δυνατότητα στους τουρίστες να συνδυάσουν και άλλες μορφές τουρισμού, όπως τον αγροτουρισμό, βιώνοντας μια ολοκληρωμένη μοναδική εμπειρία που θα τους αφήσει στις μνήμες τους πληθώρα παραστάσεων και βιωμάτων εν γένει. (Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων - Music Box, 2013)

4.2Η Ελληνική εμπειρία

4.2.1 Η περίπτωση της Πάτμου

Στο νησί της Πάτμου, από το 1999 έχει χαρακτηριστεί ως μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, το Ιστορικό Κέντρο (Χώρα) με τη Μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου καθώς και το Σπήλαιο της Αποκάλυψης του Ιωάννη.

Στην Πάτμο η τουριστική κίνηση συνήθως ξεκινάει νωρίς την άνοιξη (Μάρτιο), όπου κάνουν την εμφάνιση τους τα πρώτα κρουαζιερόπλοια, ενώ το Πάσχα στη Πάτμο είναι ιδιαίτερα φημισμένο και ιδίως η μεγάλη Πέμπτη όπου γίνεται η θρησκευτική εκδήλωση του Νιπτήρα. Από τον Ιούνιο έως και τον Σεπτέμβριο ο αριθμός των τουριστών φθάνει στο μέγιστο σημείο, ενώ από τον Σεπτέμβριο μέχρι το Νοέμβριο ο αριθμός των τουριστών είναι μικρός. Η ανακήρυξη της Πάτμου ως μνημείου Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, έδωσε σημαντική τουριστική ώθηση στο νησί, καθώς αυξήθηκαν κατά 50% και οι διαθέσιμες κλίνες.

Η ανάπτυξη αυτού του είδους του τουρισμού (θρησκευτικός), όπως ήταν αναμενόμενο συνέβαλλε γενικότερα στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, καθώς δημιουργήθηκαν νέα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος, όπως εστιατόρια, ουζερί, αλλά όχι τα νυχτερινά κέντρα, καθώς ένα από τα χαρακτηριστικά της Πάτμου ως τουριστικού προορισμού είναι η γαλήνη και η ηρεμία, καθώς πλήθος τουριστών από όλο το πλανήτη την επισκέπτονται για να προσευχηθούν.

Μετά τον χαρακτηρισμό ως μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, η Πάτμος μπήκε σε όλους τους διεθνείς τουριστικούς οδηγούς, για αυτό έγινε ευρύτερα γνωστή στο εξωτερικό παρά στην Ελλάδα. Η Μονή του Αγίου Ιωάννη, ήταν το μοναδικό μοναστήρι σε όλο τον κόσμο που επέλεξε η Google Art, προκειμένου να το εντάξει στο πρόγραμμα ψηφιακής περιήγησης. Επιπλέον, σημαντικό γεγονός στην Πάτμο είναι το Φεστιβάλ Θρησκευτικής Μουσικής Πάτμου, που διοργανώνεται από το 2001, έχοντας ως στόχο την προώθηση εκδηλώσεων υψηλού μουσικού και πνευματικού επιπέδου, που θα συνάδει με τον ιερό χώρο στον οποίο διεξάγεται. (Πανταζή, 2014)

4.2.2 Η περίπτωση της Κέρκυρας

Η «Παλιά Πόλη της Κέρκυρας» εντάχθηκε στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, σχετικά πρόσφατα, το 2007. Ωστόσο, η ενέργεια αυτή έδωσε δυναμική στην Κέρκυρα για περαιτέρω ανάπτυξη φυσικά συνδυαζόμενη με τον τουρισμό. Η Παλαιά Πόλη εντάχθηκε αξιοποιώντας το τέταρτο κριτήριο ένταξης, δηλαδή ως ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό σύμβολο, εκπροσωπώντας μια ιδιαίτερη σημαντική περίοδο της ανθρώπινης ιστορίας, καθώς το αστικό και λιμενικό συγκρότημα της Κέρκυρας έχοντας ενετικής προέλευσης οχυρώσεις αποτελεί αναμφίβολα, ένα δείγμα εξαιρετικής αρχιτεκτονικής που διατηρεί τόσο την αυθεντικότητα του, όσο και την ακεραιότητα του. Η εικόνα που επικρατεί σήμερα είναι αποτέλεσμα της οικοδομικής δραστηριότητας που έλαβε χώρα τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα, ενώ η αρχιτεκτονική της πόλης, ακολουθεί δυτικά πρότυπα, ενώ ταυτόχρονα διατηρεί ισχυρό το εγχώριο στοιχείο. Παρόλο που η πόλη βομβαρδίστηκε κατά την διάρκεια του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, και παρόλο που συνέβησαν και μετέπειτα αλλοιώσεις, διατηρεί ακέραιο σε μεγάλο βαθμό τον χαρακτήρα της. Αξιοσημείωτο, είναι ότι στον επισκέπτη που επισκέπτεται την Κέρκυρα για πρώτη φορά του δίνεται η αίσθηση της ιστορικής συνέχειας.

Η πόλη της Κέρκυρας μετά την ένταξη της στο Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτισμικής Κληρονομιάς, διεύρυνε την επισκεψιμότητα της, ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο έχει αποκτήσει διεθνές κύρος, κάτι που επιβεβαιώνεται και από τους διεθνείς οργανισμούς. Έτσι, διευρύνεται ο στόχος προσέλκυσης πολιτιστικού τουρισμού, που αποτελεί σημαντικό στόχο για τον πόλη της Κέρκυρας, για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η Κέρκυρα πλέον ως διεθνής πολιτιστικός τουρισμός παρουσιάζει διαρκή αύξηση του αριθμού των επισκεπτών που έρχονται στο νησί, δίνοντας τη δυνατότητα στους τουρίστες η Κέρκυρα να αποτελέσει πόλο έλξης τουριστών που ενδιαφέρονται να επισκεφτούν μνημεία, μοναστήρια, κάστρα, να γνωρίσει ήθη και έθιμα και να έρθει σε επαφή βιωματικά με πολιτιστικές εκδηλώσεις. (Γρηγορίου, 2014)

Με την ένταξη της Κέρκυρας στον Κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, η πόλη της Κέρκυρας απέκτησε δεσμούς με τις άλλες 256 πόλεις του κόσμου που βρίσκονται στην ίδια κατηγορία, αποτελώντας σημείο αναφοράς και για τον ελλαδικό χώρο, παύοντας πλέον να είναι μια νησιωτική επαρχιακή πόλη. Τώρα η πόλη της Κέρκυρας βρίσκεται μεταξύ των 17 Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς που βρίσκονται στην Ελλάδα, αποτελώντας το μοναδικό ελληνικό μνημείο που στην ουσία είναι μια «ζωντανή» πόλη. Σημαντική

μπορεί να είναι η ευκαιρία που δίνεται για την ανάπτυξη της τοπικής κοινωνικής οικονομίας, δίνοντας μία διαφορετική έξοδο από την κρίση στους κατοίκους της περιοχής. Ως δράσεις κοινωνικής οικονομίας μπορούν να χαρακτηριστούν οι πολιτιστικές, περιβαλλοντικές, οικολογικές δραστηριότητες καθώς και η ανάδειξη των τοπικών προϊόντων μαζί με την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. (Λαμπρόπουλος, 2013)

Έτσι, διερευνήθηκε η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμών, τόσο στην παλιά πόλη της Κέρκυρας, όσο και ευρύτερα, καθώς εντός της παλαιάς πόλης υπάρχει πλήθος πολιτιστικών πόρων, όπως αξιοθέατα πολιτιστικού, αρχαιολογικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος. Απώτερος στόχος είναι να ξεφύγει η Κέρκυρα από τον μαζικό τουρισμό που είναι η κυρίαρχη τάση στον νησί από την αρχή ανάπτυξης του τουρισμού. Επιπρόσθετα, τα τελευταία χρόνια αυξήθηκε η ανταγωνιστικότητα της Κέρκυρας έναντι άλλων προορισμών, ενώ οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις αυξάνονται διαρκώς από 2010 και έπειτα. Παράλληλα, με την παλιά πόλη της Κέρκυρας η ανάπτυξη και άλλων υποδομών όπως το Μουσείο Ασιατικής Τέχνης, στο κέντρο της πόλης, μαζί με την διοργάνωση πλήθους πολιτιστικών εκδηλώσεων όλο το χρόνο όπως εκδηλώσεις των διάσημων φιλαρμονικών, φεστιβάλ, οι εκδηλώσεις που γίνονται για τον εορτασμό του Πάσχα κ.α. αυξάνουν τον αριθμό των τουριστών που θα την επισκεφτούν. (Γρηγορίου, 2014)

4.2.3 Η περίπτωση των Μυκηνών-Τίρυνθας

Οι Μυκήνες μαζί με την πόλη της Τίρυνθας, που απέχουν 20 χιλιόμετρα, είναι οι δύο μεγαλύτερες πόλεις του μυκηναϊκού πολιτισμού, ο οποίος επικράτησε στον χώρο της μεσογείου μεταξύ του 15^{ου} αιώνα και του 12^{ου} αιώνα π.Χ. Οι Μυκήνες-Τίρυνθα προτάθηκε από κοινού ως Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς και η πρόταση έγινε αποδεκτή το 1989. Ο οικουμενικός χαρακτήρας που έχει ο μυκηναϊκός πολιτισμός πιστοποιείται από την γλωσσική και αρχιτεκτονική οργάνωση του χώρου. Η αυθεντικότητα των χώρων δεν μπορεί να αμφισβητηθεί, καθώς τα ευρήματα που ήρθαν στο φως της δημοσιότητας, διατήρησαν τον ανόθευτο χαρακτήρα τους. Με την κατασκευή του Αρχαιολογικού Μουσείου Μυκηνών που έγινε προ δεκαπενταετίας, ξεκίνησαν να εκτίθενται με σύγχρονο και λειτουργικό τρόπο τα προϊστορικά και

ιστορικά ευρήματα της περιοχής όπως είχαν ανακαλυφθεί μέχρι τότε. (UNESCO, 2013)

Σημαντικά πλεονεκτήματα-δυνατότητες που παρουσιάζει ο Αρχαιολογικός Χώρος Μυκηνών-Τίρυνθας είναι:

- Αποτελεί χώρο εξαιρετικής Παγκόσμιας Αξίας της UNESCO.
- Υπάρχουν μουσεία πολύ κοντά και στους δύο αρχαιολογικούς χώρους.
- Ιδιαίτερα σημαντικό για την προστασία των μνημείων θεωρείται η ύπαρξη μεγάλης έκτασης περιβάλλοντος χώρου-ζωνών (“buffer zones”), γύρω από τους αρχαιολογικούς χώρους.
- Τα μνημεία διατηρούν τα στοιχεία της ακεραιότητας, της οικουμενικότητας, της αυθεντικότητας και επιδέχονται προστασίας.
- Υπάρχει διευρυμένο ωράριο λειτουργίας του Αρχαιολογικού Χώρου των Μυκηνών από τον Μάιο έως τον Οκτώβριο, όπου είναι ανοικτός από τις 08:00 μέχρι της 20:00, ενώ ο κύριος όγκος των επισκεπτών εντοπίζονται στον Αρχαιολογικό Χώρο των Μυκηνών. (UNESCO, 2013)

Η ανάδειξη των Αρχαιολογικών Χώρων Μυκηνών-Τίρυνθας, συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην τοπική οικονομική ανάπτυξη τόσο στην περιοχή των Μυκηνών και της Τίρυνθας, όσο και στην ευρύτερη περιοχή του Ναυπλίου και του Άργους, Αρχικά, αυξήθηκε το ατομικό εισόδημα των κατοίκων μέσω της ανάπτυξης των τουριστικών τους επιχειρήσεων, ενώ ο αριθμός των ξενοδοχείων και των κλινών διαμονής γενικότερα σημείωσε μια αύξηση της τάξης του 30% από τη δεκαετία του 1980 και μετά, προκειμένου να καλυφθεί η ζήτηση από τους τουρίστες. Σημαντική αύξηση παρατηρήθηκε και στην δημιουργία νέων καταστημάτων, ένδυσης, εστίασης, λαϊκής τέχνης κτλ.. Οι αρχαιολογικοί χώροι εμφανίζουν ως εισπράξεις από τα εισιτήρια, ένα διόλου ευκαταφρόνητο ποσό που ξεπερνά τα 2.000.000€ Η ανάπτυξη των αρχαιολογικών χώρων, παρέσυρε και την τοπική ανάπτυξη και σχηματίστηκαν δυο σημαντικές κωμοπόλεις όπως είναι οι Μυκήνες και η Νέα Τίρυνθα, ενώ παράλληλα ενισχύθηκαν τόσο η πόλη του Ναυπλίου όσο και η πόλη του Άργους. (Δήμος Άργους Μυκηνών, 2015)

Σε πολιτιστικό επίπεδο αξιοσημείωτη είναι η προσφορά των αρχαιολογικών χώρων αυτών στην βαθύτερη γνώση και κατανόηση του μυκηναϊκού πολιτισμού, και

κυρίως στην ανάδειξη της γλωσσικής οργάνωσης αυτού. Η αποκρυπτογράφηση της γραμμικής Β' καταδεικνύει την ελληνικότητα της, θέτοντας τα θεμέλια για το ελληνικό αλφάβητο που ακολούθησε αλλά και για το λατινικό, που είχε ως βάση το ελληνικό. (Προμπονάς, 1990)

Ο Δήμος Άργους για να καταστήσει πιο ελκυστικούς τους προορισμούς, έχει διοργανώσει δύο ιδιαίτερες διαδρομές από πλευράς φυσικής ομορφιάς, όπου δίνεται η δυνατότητα στον τουρίστα να γνωρίσει τα μνημεία που υπάρχουν στην περιοχή, κάνοντας την βόλτα του σε χαλαρούς ρυθμούς, ενώ παράλληλα βελτιώνεται και η υγεία του μέσω της εισπνοής οξυγόνου από την φύση. (Δήμος Άργους Μυκηνών, 2015)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Τα Μνημεία-Μουσεία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

5.1 Γενικά

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας το βορειοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου καθώς και το δυτικό άκρο της Στερεάς Ελλάδας. Η Περιφέρεια αποτελείται από 3 Περιφερειακές Ενότητες, την Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας, την Π.Ε. Αχαΐας και την Π.Ε. Ηλείας.

5.2 Μνημεία-Μουσεία

Τα Μουσεία¹ που υπάρχουν στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι τα ακόλουθα:

Πίνακας 2: Μουσεία στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας²

Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας	Π.Ε. Αχαΐας	Π.Ε. Ηλείας
Αγρινίου	Αιγίου	Αρχαίας Ολυμπίας
Θέρμου	Πάτρας	Μουσειακή συλλογή Ήλιδας
Θυρρείου		Μουσείο Ιστορίας Ολυμπιακών Αγώνων

Οι Αρχαιολογικοί χώροι που υπάρχουν στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι οι εξής:

Πίνακας 3: Αρχαιολογικοί χώροι στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας	Π.Ε. Αχαΐας	Π.Ε. Ηλείας
Αρχ. Χώρος Καλυδόννας	Αρχ. Χώρος Βουντένης	Αρχαία Ολυμπία
Αρχ. Χώρος Οινιάδων	Φρούριο Ρίου	Κάστρο, Χλεμούτσι Ηλείας
Αρχ. Χώρος Παλαίρου		Ναός Επικούρειου

¹ Εννοούμε τα Δημόσια Μουσεία μόνο

² Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ)

		Απόλλωνα
Αρχ. Χώρος Πλευρώνας		
Ρωμαϊκές Θέρμες Αγ. Θωμά		

Πίνακας 4: Επισκέπτες Μουσείων³ Α' τρίμηνο 2014

	Ιανουάριος	Φεβρουάριος	Μάρτιος
Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας	151	373	136
Αγρινίου	89	257	0
Θέρμου	62	116	84
Θυρρείου	0	0	52
Π.Ε. Αχαΐας	912	1.920	1.593
Αιγίου	93	156	178
Πάτρας	819	1.764	1.415
Π.Ε. Ηλείας	2.210	3.591	9.153
Αρχαίας Ολυμπίας	1.975	3.196	8.378
Μουσειακή συλλογή Ηλιδας	71	174	116
Μουσείο Ιστορίας Ολυμπιακών Αγώνων	164	221	609

Πίνακας 5: Επισκέπτες Μουσείων Β' τρίμηνο 2014

	Απρίλιος	Μάιος	Ιούνιος
Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας	368	616	376
Αγρινίου	200	394	315
Θέρμου	168	170	61
Θυρρείου	0	52	0
Π.Ε. Αχαΐας	2.257	2.783	759
Αιγίου	217	218	63
Πάτρας	2.040	2.565	696
Π.Ε. Ηλείας	21.592	16.698	15.463
Αρχαίας Ολυμπίας	20.078	14.539	13.658
Μουσειακή συλλογή Ηλιδας	230	497	335
Μουσείο Ιστορίας Ολυμπιακών Αγώνων	1.284	1.662	1.650

Πίνακας 6: Επισκέπτες Μουσείων Γ' τρίμηνο 2014

³ Εννοείται ο αριθμός όσων πλήρωσαν εισοδο για να μπουν και δεν προσμετρούνται τα άτομα με ελεύθερη εισοδο

	Ιούλιος	Αύγουστος	Σεπτέμβριος
Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας	128	336	387
Αγρινίου	28	53	201
Θέρμου	34	185	68
Θυρρείου	66	28	118
Π.Ε. Αχαΐας	807	833	1.060
Αιγίου	84	71	29
Πάτρας	723	762	1.031
Π.Ε. Ηλείας	19.258	22.970	18.628
Αρχαίας Ολυμπίας	16.613	19.772	16.563
Μουσειακή συλλογή Ήλιδας	173	336	113
Μουσείο Ιστορίας Ολυμπιακών Αγώνων	2.472	2.862	1.952

Πίνακας 7: Επισκέπτες Μουσείων Δ' τρίμηνο 2014

	Οκτώβριος	Νοέμβριος	Δεκέμβριος
Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας	543	315	304
Αγρινίου	373	206	262
Θέρμου	158	64	42
Θυρρείου	12	45	0
Π.Ε. Αχαΐας	1.906	1.375	936
Αιγίου	147	231	73
Πάτρας	1.759	1.144	863
Π.Ε. Ηλείας	15.800	4.289	2.794
Αρχαίας Ολυμπίας	14.119	3.444	2.641
Μουσειακή συλλογή Ήλιδας	272	434	15
Μουσείο Ιστορίας Ολυμπιακών Αγώνων	1.409	411	138

Όπως προκύπτει από την παράθεση των στοιχείων για την επισκεψιμότητα των Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων κατά το έτος 2014, η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας δεν διαθέτει ιδιαίτερα αναπτυγμένο τουρισμό στο κομμάτι αυτό, με εξαίρεση βεβαίως την Αρχαία Ολυμπία. Από την άλλη παρατηρούμε μια εποχικότητα στις αφίξεις τουριστών, κυρίως το καλοκαίρι επισκέπτονται την Αρχαία Ολυμπία.

Πίνακας 8: Επισκέπτες Αρχαιολογικών Χώρων Α' τρίμηνο 2014

	Ιανουάριος	Φεβρουάριος	Μάρτιος
Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας	147	235	230
Αρχ. Χώρος Καλυδώνας	28	39	34
Αρχ. Χώρος Οινιάδων	19	0	0
Αρχ. Χώρος Παλαίρου	0	0	0
Αρχ. Χώρος Πλευρώνας	91	109	159
Ρωμαϊκές Θέρμες Αγ. Θωμά	9	87	37
Π.Ε. Αχαΐας	195	481	392
Αρχ. Χώρος Βουντένης	142	446	321
Φρούριο Ρίου	53	35	71
Π.Ε. Ηλείας	7.539	5.513	16.022
Αρχαία Ολυμπία	6.814	4.937	14.492
Κάστρο, Χλεμούτσι Ηλείας	191	217	391
Ναός Επικούρειου Απόλλωνα	534	359	1.139

Πίνακας 9: Επισκέπτες Αρχαιολογικών Χώρων Β' τρίμηνο 2014

	Απρίλιος	Μάιος	Ιούνιος
Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας	900	801	227
Αρχ. Χώρος Καλυδώνας	25	50	54
Αρχ. Χώρος Οινιάδων	432	335	38
Αρχ. Χώρος Παλαίρου	59	58	0
Αρχ. Χώρος Πλευρώνας	339	347	102
Ρωμαϊκές Θέρμες Αγ. Θωμά	45	11	33
Π.Ε. Αχαΐας	535	888	289
Αρχ. Χώρος Βουντένης	488	793	164
Φρούριο Ρίου	47	95	125
Π.Ε. Ηλείας	53.233	56.031	61.605
Αρχαία Ολυμπία	50.032	53.926	57.495
Κάστρο, Χλεμούτσι Ηλείας	775	1.358	1.943
Ναός Επικούρειου Απόλλωνα	2.426	2.747	2.167

Πίνακας 10: Επισκέπτες Αρχαιολογικών Χώρων Γ' τρίμηνο 2014

	Ιούλιος	Αύγουστος	Σεπτέμβριος
Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας	302	303	433
Αρχ. Χώρος Καλυδώνας	11	27	48
Αρχ. Χώρος Οινιάδων	103	144	125
Αρχ. Χώρος Παλαίρου	125	47	41
Αρχ. Χώρος Πλευρώνας	40	50	186
Ρωμαϊκές Θέρμες Αγ. Θωμά	23	35	33
Π.Ε. Αχαΐας	290	313	341
Αρχ. Χώρος Βουντένης	114	117	112
Φρούριο Ρίου	176	196	229
Π.Ε. Ηλείας	76.624	76.021	70.622
Αρχαία Ολυμπία	72.593	66.329	65.574
Κάστρο, Χλεμούτσι Ηλείας	1.884	2.933	1.741
Ναός Επικούρειου Απόλλωνα	3.767	6.759	3.307

Πίνακας 11: Επισκέπτες Αρχαιολογικών Χώρων Δ' τρίμηνο 2014

	Οκτώβριος	Νοέμβριος	Δεκέμβριος
Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας	484	335	95
Αρχ. Χώρος Καλυδώνας	55	36	41
Αρχ. Χώρος Οινιάδων	151	85	8
Αρχ. Χώρος Παλαίρου	0	0	27
Αρχ. Χώρος Πλευρώνας	195	114	7
Ρωμαϊκές Θέρμες Αγ. Θωμά	83	100	12
Π.Ε. Αχαΐας	551	508	124
Αρχ. Χώρος Βουντένης	471	424	100
Φρούριο Ρίου	80	84	24
Π.Ε. Ηλείας	54.288	15.198	8.636
Αρχαία Ολυμπία	51.032	14.021	7.745
Κάστρο, Χλεμούτσι Ηλείας	750	253	118
Ναός Επικούρειου Απόλλωνα	2.506	924	775

Από τον πίνακα 12 που παρατίθεται παρακάτω, παρατηρούμε ότι η είσοδος στα Μουσεία με εισιτήριο έχει τριπλασιαστεί και από 60,000 περίπου άτομα το 2010 φθάσαμε στις 175.000. Αύξηση της τάξης του 20% σημείωσε και ο αριθμός

επισκεπτών στους Αρχαιολογικούς Χώρους. Επίσης, παρατηρούμε και εδώ ότι η συντριπτική πλειοψηφία των τουριστών κατευθύνεται στην Π.Ε. Ηλείας λόγω Ολυμπιάδας.

Πίνακας 12: Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας: Επισκέπτες σε Μουσεία/Αρχαιολογικούς χώρους⁴

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας: Επισκέπτες σε Μουσεία/Αρχαιολογικούς χώρους							
Περιφερειακές Ενότητες	Μουσεία	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	Αρχαιολογικοί χώροι						
Αιτωλοακαρνανία	Μουσεία	0	0	1.354	4.705	4.033	2.731
	Αρχαιολογικοί χώροι	0	0	742	3.763	4.492	3.812
Αχαΐα	Μουσεία	14.152	3.054	11.379	19.524	17.141	19.569
	Αρχαιολογικοί χώροι	0	0	1.220	2.177	4.907	5.320
Ηλεία	Μουσεία	46.666	63.179	83.943	123.046	152.626	152.353
	Αρχαιολογικοί χώροι	419.989	465.964	451.496	498.657	504.954	477.236
Σύνολο	Μουσεία	60.818	66.773	96.676	147.275	173.800	174.653
	Αρχαιολογικοί χώροι	419.989	465.964	453.458	504.597	514.353	486.368

5.3 Αρχαιολογικά μνημεία – Π.Ε. Ηλείας

Όπως διαπιστώθηκε και παραπάνω, η Π.Ε. Ηλείας διαθέτει πλούσια πολιτιστική κληρονομιά. Το πιο χαρακτηριστικό μνημείο είναι η Αρχαία Ολυμπία, η οποία αναλύεται διεξοδικά στη συνέχεια. Ιδιαίτερα αξιόλογο αξιοθέατο είναι το Μουσείο της Αρχαίας Ολυμπίας, στο οποίο εμπεριέχονται σημαντικά έργα τέχνης μοναδικής αξίας, παγκόσμιου βεληνεκούς, όπως για παράδειγμα είναι το άγαλμα του Ερμή του Πραξιτέλη, το οποίο κατασκευάστηκε το 340 π.Χ., ή το άγαλμα της Νίκης κτλ. Επιπλέον, σημαντικό αξιοθέατο που μπορεί κάποιος να θαυμάσει την περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας είναι το Μουσείο των Ολυμπιακών Αγώνων, το οποίο από το 2004 αναδεικνύει τον μεγάλο πλούτο εκθεμάτων που σχετίζονται με τους Ολυμπιακούς Αγώνες, παρουσιάζοντας παράλληλα την μεγάλη και αξιόλογη ιστορία αυτών. (ΟΔΥΣΣΕΥΣ, 2013)

Ο ναός του Επικούρειου Απόλλωνα, είναι ένα σπάνιο αριστούργημα της αρχαιότητας, ενώ από το 1986, αποτελεί και αυτός Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Επιπρόσθετα, σημαντικό αξιοθέατο είναι η Αρχαία Ήλιδα, που βρίσκεται στην ανατολική κοιλάδα του Πηνειού, ενώ αποτελούσε

⁴ Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

μια ιδιαίτερα αξιόλογη πόλη με πολιτικό και θρησκευτικό κέντρο, το οποίο αναλάμβανε και υποστήριζε τους πρώτους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ένα ακόμη σημαντικό ιστορικό μνημείο είναι ο Αρχαιολογικός Χώρος Λέπρεου, ο οποίος κατοικήθηκε κατά τη διάρκεια της νεολιθικής εποχής. Οι κάτοικοι του οικισμού αυτού αξιοποίησαν τους τοπικούς φυσικούς πόρους και ανέπτυσαν εμπορικές δραστηριότητες. Κάποιες μελέτες ταυτίζουν τον οικισμό αυτό με το ομηρικό Αίπυ, ενώ αναμφίβολα το Λέπρεο διαδραμάτισε εξέχοντα ρόλο μεταξύ των πόλεων της Τριφυλίας καθώς είχε το πάνω χέρι στον έλεγχο των κινήσεων των δρόμων που συνέδεαν την Ηλεία, τη Μεσσηνία και την Αρκαδία.

Άλλο ένα σημαντικό μνημείο-αρχαιολογικός χώρος στην Π.Ε. Ηλείας αποτελεί το κάστρο στο Χλεμούτσι, που βρίσκεται στο δυτικότερο ακρωτήριο της Πελοποννήσου. Το Χλεμούτσι, διατηρεί τον έντονο φράγκικο χαρακτήρα του, ενώ αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά και πιο καλοδιατηρημένα φρούρια στην Ελλάδα, αποτελώντας ένα εξαιρετικό δείγμα της φρουριακής αρχιτεκτονικής της εποχής της Φραγκοκρατίας στην Πελοπόννησο. (ΟΔΥΣΣΕΥΣ, 2013)

5.4Η Αρχαία Ολυμπία ως χώρος παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς

Στη κοιλάδα του ποταμού Αλφειού, στην Δυτική Πελοπόννησο, βρίσκεται ένα από τα μεγαλύτερα ιερά της αρχαιότητας που είναι αφιερωμένο στον Δία, τον πατέρα των Θεών. Το ιερό βρίσκεται σε ένα χώρο μεταξύ των ποταμών του Αλφειού και του Κλαδέου, σε ένα χώρο που αποπνέει ομορφιά και εκεί βρίσκεται η «Άλτις» το ιερό άλσος των Θεών του Ολύμπου. Η Ολυμπία είναι γνωστή σε όλη την ανθρωπότητα από τα αρχαία χρόνια καθώς αποτελεί τον χώρο που ξεκίνησαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Το 776 π.Χ. αναδιοργανώθηκαν αγώνες που γίνονται παλαιότερα προς τιμή του Δία, από τους βασιλείς της Ήλιδας, της Πίσας και της Σπάρτης, οι οποίοι και θέσπισαν την «ιερή εκεχειρία», δηλαδή την ειρήνη μεταξύ των πόλεων-κρατών που συμμετείχαν στους αγώνες, ενώ αυτοί τηρούσαν κάθε τέσσερα χρόνια, ενώ δεν άργησε να εξαπλωθεί η φήμη των αγώνων στον τότε γνωστό κόσμο. (Βικιάτου, 2006)

Η Αρχαία Ολυμπία προτάθηκε ως Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς για την ένταξη του στον κατάλογο των μνημείων της UNESCO και εντάχθηκε το 1989. Η ένταξη του μνημείου έγινε καθώς πιστοποιείται η παγκόσμια αξία του αρχαιολογικού χώρου, αφού απολαμβάνει την οικουμενικότητα και την αυθεντικό του στο πέρασμα του χρόνου, καθώς οι Ολυμπιακοί Αγώνες τόσο πριν την αναβίωση τους το 1896, όσο και μετά πρεσβεύουν και υποστηρίζουν πανανθρώπινες ηθικές, πνευματικές, κοινωνικές και αθλητικές αξίες.

Μετά τις εκτεταμένες πυρκαγιές που συνέβησαν το 2007, ο χώρος επανήλθε στην προτεραιότητα κατάσταση, μέσω της αποκατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος, αφού έγιναν αναδασώσεις, ενώ ευτυχώς τα μνημεία του χώρου δεν υπέστησαν ζημιές από τις καταστροφικές πυρκαγιές. Οι αποκαταστάσεις που έγιναν σε συνδυασμό με την απαγόρευση της κυκλοφορίας των οχημάτων που προκρίθηκε στην ευρύτερη περιοχή του αρχαιολογικού χώρου, συνετέλεσε στο να μειωθεί η περιβαλλοντική ρύπανση, ενώ οι πλημμύρες και οι φωτιές εξακολουθούν να αποτελούν κίνδυνο για την περιοχή. (UNESCO, 2015)

5.5 Η συμβολή της Αρχαίας Ολυμπίας στην ανάπτυξη της περιοχής

Αναμφίβολα, η περιοχή του Αρχαιολογικού χώρου της Αρχαίας Ολυμπίας παρουσιάζει τις ακόλουθες δυνατότητες-πλεονεκτήματα:

- Είναι ένας χώρος εξαιρετικής Παγκόσμιας Αξίας, όπως έχει ανακηρυχθεί από τον UNESCO.
- Τα μνημεία του χώρου χαρακτηρίζονται από ακεραιότητα, από οικουμενικότητα, από αυθεντικότητα, ενώ επιδέχονται προστασίας τόσο από την ελληνική νομοθεσία, όσο και από τους διεθνείς κανονισμούς της UNESCO.
- Οι Ολυμπιακοί Αγώνες, που αποτελούν διεθνούς φήμης γεγονός αποτελούν ένα ισχυρό “brand-name” της περιοχής σε συνδυασμό με την αφή της Ολυμπιακής Φλόγας, που παίρνει παγκόσμιες διαστάσεις κάθε φορά που διοργανώνονται οι Ολυμπιακοί Αγώνες.
- Σημαντικό πλεονέκτημα για τον χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας είναι το γεγονός ότι εκεί στεγάζεται η μεγαλύτερη συλλογή χάλκινων αντικειμένων στον Ελλαδικό χώρο.

- Στον Αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας, εφαρμόζεται διευρυμένο ωράριο λειτουργίας του αρχαιολογικού χώρου τους μήνες από τον Απρίλιο μέχρι τον Οκτώβριο, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγαλύτερη επισκεψιμότητα, όπως αποδείχτηκε και από τα στατιστικά στοιχεία που παρατέθηκαν και παραπάνω. (UNESCO - World Heritage Centre)

Η ανάπτυξη που επήλθε λόγω του αρχαιολογικού χώρου, επέφερε πολύ σημαντικά οικονομικά αποτελέσματα για την περιοχή. Αρχικά, παρατηρήθηκε αύξηση του ατομικού εισοδήματος των κατοίκων της περιοχής κυρίως λόγω της ενασχόλησης τους με τον τουρισμό. Από την δεκαετία του 1980 μέχρι σήμερα ο αριθμός των ξενοδοχειακών μονάδων και των υποδομών φιλοξενίας αυξήθηκε κατά 50%, προκειμένου να καλυφθεί η αυξημένη ζήτηση που υπάρχει από τους τουρίστες. Σημαντική αύξηση παρατηρήθηκε και στα καταστήματα ένδυσης, εστίασης (όπως εστιατόρια, ταβέρνες), καφέ, μπαρ και καταστήματα με είδη λαϊκής τέχνης. Ιδιαίτερα σημαντικό πλέον είναι και το ποσό που προέρχεται από τις εισπράξεις των εισιτηρίων του αρχαιολογικού χώρου που προσεγγίζει τα 3.000.000€ ένα ιδιαίτερο σημαντικό ποσό για την ευρύτερη περιοχή. (Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας, 2017)

Σημαντική είναι η ώθηση που δόθηκε σε κοινωνικό-αστικό επίπεδο στην περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας, καθώς δημιουργήθηκε το φαινόμενο της «εξειλιγμένης αστικοποίησης», αφού η ευρύτερη περιοχή που ήταν μέχρι κάποιο διάστημα απομονωμένη και σε υπανάπτυξη, εξελίχθηκε σε ένα πολυδύναμο αστικό κέντρο που στηρίζει την λειτουργία του αρχαιολογικού χώρου, στο οποίο υπάρχει διαρκής οικονομική, κοινωνική και διοικητική ανάπτυξη. Η διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων και οι εργασίες που προκλήθηκαν τόσο στον αρχαιολογικό χώρο, όσο και στα αρχαιολογικό και μουσείο Ολυμπιακών Αγώνων, έδωσαν την ώθηση για την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού. Έτσι, διοργανώθηκαν συνέδρια με βασική θεματολογία ιστορικά, φιλολογικά, πολιτιστικά θέματα και θέματα που σχετίζονται με την διεξαγωγή και την ιστορική εξέλιξη των Ολυμπιακών Αγώνων. Ενδιαφέρον είναι ότι από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα το Ολυμπιακό τοπίο παραμένει αναλλοίωτο, ενώ αυστηρά μέτρα λαμβάνονται προκειμένου να μην υπάρχει περιβαλλοντική υποβάθμιση, τόσο μέσω αναδάσωσης ιδίως μετά τις φωτιές του 2007, όσο και ευρύτερη προστασία. Σημαντική πρωτοβουλία αποτέλεσε τα τελευταία χρόνια και η κατασκευή του «Ολυμπιακού Βοτανικού Κήπου», που δίνει την δυνατότητα στον επισκέπτη, να έρθει σε επαφή με τα δέντρα και τα φυτά που φύονται στην περιοχή από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα, δίνοντας μια άλλη διάσταση στις ιστορικές γνώσεις. Έτσι, ο αρχαιολογικός χώρος κατάφερε να προσεγγίσει πλήθος τουριστών με οικολογικά ενδιαφέροντα είτε από το εξωτερικό είτε πολλά σχολεία από την Ελλάδα, όπου παράλληλα με όλες τις άλλες

πληροφορίες για την περιοχή μπορούσαν να μάθουν και αυτά. (UNESCO - World Heritage Centre)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

6.1 Συμπεράσματα

Ο πολιτισμός με τον τουρισμό είναι δύο έννοιες που είναι αλληλένδετες, ενώ συνδέονται με το οικονομικό, το κοινωνικό και το φυσικό περιβάλλον. Τα τελευταία χρόνια σε Παγκόσμιο επίπεδο και σε κάποιες περιπτώσεις και μεμονωμένα στον Ελλαδικό χώρο, γίνονται προσπάθειες, προώθησης του μοντέλου της βιώσιμης πολιτιστικής και τουριστικής ανάπτυξης. Το μοντέλο αυτό εμπεριέχει παράγοντες υλικούς, όπως για παράδειγμα είναι οι αρχαιολογικοί χώροι, τα μνημεία, η αρχιτεκτονική, τα μουσεία και οι βιβλιοθήκες, αλλά και άυλους, όπως είναι η γλώσσα, η θρησκεία, η γαστρονομία, οι τέχνες.

Η μακραίωνη ιστορία και τα πολιτιστικά αγαθά που έχει η Ελλάδα διάσπαρτα σε όλη την επικράτεια μπορούν να συμβάλλουν στην πραγματική ανάπτυξη της χώρας και της οικονομίας και επομένως και του τουρισμού. Ήδη πολλά από αυτά τα επισκέπτεται πλήθος τουριστών από όλο τον πλανήτη, με στόχο να γνωρίσει εις βάθος τον ελληνικό πολιτισμό και μάλιστα στις διαφορετικές περιόδους που άκμασε. Οι υποδομές που κατασκευάστηκαν όλα τα προηγούμενα χρόνια όπως είναι τα νέα μουσεία σε πολλές περιοχές, τα ψηφιακά εργαλεία ξεναγήσεων είτε διευκολύνουν γενικά τους τουρίστες, είτε κάποιες συγκεκριμένες ομάδες αυτών (π.χ. αυτούς που αντιμετωπίζουν προβλήματα όρασης), η ψηφιοποίηση των αρχείων που έδωσε την δυνατότητα εύκολης και γρήγορης σχετικά μελέτης αυτών σε σχέση με το παρελθόν, μπορούν να συμβάλλουν στην προσπάθεια ενίσχυσης του πολιτιστικού τουρισμού.

Οι τουρίστες θέλουν διαρκώς να αναζητούν νέες εμπειρίες να γνωρίζουν νέους ανθρώπους, να κάνουν διαφορετικά πράγματα από τα συνηθισμένα και μέσω του πολιτιστικού τουρισμού και της ορθής χρήσης του πολιτιστικού αποθέματος μπορούν να προκύψουν πολύ θετικά αποτελέσματα.

Η στροφή στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού εκτός από το άμεσο οικονομικό όφελος, καθώς οι τουρίστες αυτού του είδους δαπανάνε περισσότερα χρήματα από τους συμβατικούς, δημιουργεί και πρόσθετα κέρδη καθώς δίνει την δυνατότητα σε άλλους τοπικούς κλάδους να συμβάλλουν στην παραγωγή ενός

τοπικού τουριστικού ολοκληρωμένου προϊόντος όπως για παράδειγμα ο αγροδιατροφικός τομέας.

Στην παρούσα πτυχιακή, εξετάστηκαν επιτυχημένα παραδείγματα επιτυχημένης σύνδεσης και ανάπτυξης του πολιτισμού με τον τουρισμό, από τον Ευρωπαϊκό χώρο, από τον Ελληνικό χώρο αλλά και από την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος και συγκεκριμένα την Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας.

Στα πλαίσια της «Ευρωπαϊκής εμπειρίας», εξετάστηκε η πόλη του Μπιλμπάο της Ισπανίας, όπου η κατασκευή ενός σύγχρονο και με πολλά στοιχεία καινοτομίας μουσείου, κατάφερε να δώσει ισχυρή αναπτυξιακή ώθηση στην περιοχή, καθώς αυξήθηκε θεαματικά η επισκεψιμότητα της πόλης, ενώ το μουσείο μετατράπηκε σε ισχυρό τοπόσημο, προσελκύοντας πλήθος τουριστών από όλο τον πλανήτη. Στην πόλη του Bordeaux, οι τοπικοί φορείς εκμεταλλεύτηκαν το ισχυρό πλεονέκτημα που τους παρείχε η μακρά παράδοση στην παραγωγή του κρασιού και έτσι η ένταξη της πόλης στα Μνημεία Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, ήρθε να συνδεθεί με αυτό, ενώ παράλληλα διοργανώνονται σε ετήσια βάση μεγάλος αριθμός πολιτιστικών γεγονότων. Αυτά έχουν ως αποτέλεσμα, την προσέλκυση χιλιάδων τουριστών πολιτιστικού τουρισμού κάθε χρόνο, οι οποίοι μπορούν να αναπτύξουν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων. Στην περίπτωση της επαρχίας Midi-Pyrenees, έχει αξιοποιηθεί η πολιτιστική κληρονομιά, που είναι σε πολύ καλό επίπεδο διατηρημένη και συνδέεται με ένα μεγάλο πλήθος πολιτιστικών εκδηλώσεων που διεξάγονται όλες τις εποχές του χρόνου. Σημαντικός παράγοντας ενίσχυσης του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος είναι ο γαστρεντερικός πλούτος που παράγεται στην περιοχή και παρέχεται στους τουρίστες πέρα από διατροφικό στοιχείο, ως στοιχείο του πολιτισμού της περιοχής. Όπως διαπιστώνουμε, οι περιοχές εκτός από πολύ ισχυρή πολιτιστική ταυτότητα και ιστορία αιώνων, διαθέτουν κάποια στοιχεία που ενισχύουν τις πιθανές δράσεις που μπορεί να κάνει ο πολιτιστικός τουρίστας σε αυτές. Έτσι, παρέχουν ένα ολοκληρωμένο βιωματικό τουριστικό προϊόν, το οποίο μπορεί να απευθύνεται σε ένα ευρύ φάσμα υποψήφιων καταναλωτών, καθιστώντας το εγχείρημα του πολιτιστικού τουρισμού πετυχημένο.

Στην Ελλάδα, εξετάστηκε η περίπτωση της Πάτμου αρχικά, που αποτελεί Μνημείο Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Ειδικότερα, παρατηρήσαμε ότι μετά την ένταξη του νησιού στον σχετικό κατάλογο της UNESCO, αυξήθηκε σε

μεγάλο βαθμό ο αριθμός των τουριστών που επισκέπτονταν το νησί για θρησκευτικούς λόγους., δημιουργώντας πολλαπλά οφέλη για την τοπική κοινωνία. Η Κέρκυρα, ήταν η δεύτερη περίπτωση που εξετάσαμε από την Ελλάδα, η οποία συμπεριλαμβάνετε και αυτή τον κατάλογο Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, και σε αυτή την περίπτωση η ένταξη της οδήγησε σε σημαντική αύξηση τον αριθμό των επισκεπτών, ωστόσο λόγω του ότι έχουν περάσει μόνο δέκα χρόνια από τότε, τα πλήρη αποτελέσματα δεν έχουν γίνει ακόμα ορατά. Η τρίτη περίπτωση που εξετάστηκε ήταν αυτή των Μυκηνών-Τίρυνθας, που και αυτοί βρίσκονται στον κατάλογο της Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, διαθέτοντας ένα πλούσιο ιστορικό και πολιτιστικό παρελθόν. Η διαρκής εξέλιξη αυτών των αρχαιολογικών χώρων συνέβαλε στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των περιοχών όπου βρίσκονται. Διαπιστώνουμε ότι και οι τρεις περιοχές, μόλις εντάχθηκαν στον κατάλογο Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, αυξήθηκε ο αριθμός των επισκεπτών τους, αυτό είναι λογικό καθώς με την ένταξη αυτή γίνονται διεθνώς γνωστοί αυτοί οι αρχαιολογικοί χώροι-μνημεία, δημιουργώντας ένα διεθνές “brand-name”, προσελκύοντας πλήθος τουριστών από όλο τον κόσμο. Βέβαια, σε κάθε περίπτωση, ο κάθε προορισμός μπορεί να συνδυαστεί με διαφορετικές δραστηριότητες π.χ. στις Μυκήνες κάποιος μπορεί πολύ εύκολα να συνδυάσει την επίσκεψη του με μια θεατρική παράσταση στην Επίδαυρο, ενώ αντίστοιχα στην Κέρκυρα, η επίσκεψη στην παλιά πόλη μπορεί να συνδυαστεί από τουρισμό χαλάρωσης, κάνοντας μπάνια στο νησί.

Στην παρούσα πτυχιακή εξετάστηκαν επίσης, τα μνημεία-αρχαιολογικοί χώροι της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και κυρίως της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας. Από την παράθεση των στατιστικών στοιχείων για όλη την Περιφέρεια παρατηρούμε ότι τα μνημεία-αρχαιολογικοί χώροι της περιφέρειας δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένοι, με εξαίρεση φυσικά τον Αρχαιολογικό Χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας και το αντίστοιχο μουσείο. Επίσης, σημαντική παρατήρηση είναι η μεγάλη εποχικότητα που παρατηρείται στην επισκεψιμότητα, όπου τους καλοκαιρινούς μήνες αυξάνεται κατά πολύ μεγάλο βαθμό ο αριθμός των τουριστών που επισκέπτονται αυτούς τους χώρους. Για παράδειγμα, το μουσείο της Αρχαίας Ολυμπίας τον Ιανουάριου του 2014 το επισκέφτηκαν 1.975 ενώ τον Αύγουστο του ίδιου έτους 19.772, δηλαδή δεκαπλάσιος αριθμός τουριστών. Από την παράθεση των σημαντικότερων αρχαιολογικών χώρων, προκύπτει ότι υπάρχουν περαιτέρω

δυνατότητες για τουριστική αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων της περιφέρειας και ιδίως στην Ηλεία.

6.2 Προτάσεις τουριστικής-πολιτιστικής ανάπτυξης

Από όσο ειπώθηκαν παραπάνω είναι φανερό πως η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, είναι ένας αναξιοποίητος προορισμός., παρόλο που οι επισκέπτες της Ολυμπίας ξεπερνάν τις 450.000 τον χρόνο, συνήθως έρχονται με κρουαζιερόπλοιο ή έρχονται αυθημερόν από Αθήνα. Σύμφωνα με μελέτη που πραγματοποίησε το ΙΝΣΕΤΕ⁵ στην περιφέρεια υπάρχουν πέντε ενδιαφέροντα μικρά αρχαία θέατρα στην Αιτωλοακαρνανία (Οινιάδων, Στράτου, Πλευρώνας, Καλυδώνας και Μακύνειας), τα οποία θα μπορούσανε σχετικά απλά να αξιοποιηθούν. Επιπρόσθετα και σημαντικότερο ίσως είναι η ανάδειξη του πλήθους αρχαιολογικών μνημείων που υπάρχουν κατά μήκος της «Ολυμπίας Οδού» - από την Πάτρα μέχρι και την Ελευσίνα.

Η ιδιαιτερότητα και συνάμα θετικό στοιχείο είναι ότι στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, τα μνημεία της αποτελούν συνέχεια των μνημείων της Περιφέρειας Πελοποννήσου δηλαδή Επίδαυρο-Μυκήνες, Αρχαία Μεσσήνη. Οπότε μια λύση για δημιουργία ισχυρών συνεργειών είναι να δημιουργηθεί ένα δίκτυο αρχαιολογικών χώρων μεταξύ των δύο Περιφερειών, καθιστώντας ευκολότερη την παγκόσμια προβολή της περιοχής τους και με πιο αποτελεσματικό τρόπο.

---

⁵ Πηγή: http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/06/2015_Politistikos_Tourismos.pdf

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abankina, T. (2013). Regional Development Models Using Cultural Heritage Resources. *Internatioanl Journal of Culture, Tourism and Hospitality* .
- Bianchini, F., & Parkison, M. (1993). *Cultural policy and urban regeneration. The West European experience*. Manchester: Manchester University Press.
- Bull, A. (2002). *Τουριστική Οικονομία, Επιμέλεια Γιάννης Κατσαντώνης*. Αθήνα: Εκδόσεις Κλειδάριθμος.
- Csapo, J. (2012). *The Role and Importance of Cultural Tourism in Modern Tourism Industry*. Budapest: University of Pecs - Institute of Geography.
- Cuccia, T., & Rizzo, I. (2011). Tourism seasonality in cultural destinations: Empirical evidence from Sicily. *Tourism Management* .
- European Commission. (2013). Ανάκτηση Απρίλιος 27, 2017, από https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en
- European Commission. (2013). Ανάκτηση Απρίλιος 29, 2017, από http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc413_en
- Goeldner, R. C., & Ritchie, R. B. (2003). *Tourism, Principles, Practices, Philosophies*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Greece All Time Classic. (2015). Ανάκτηση Απρίλιος 17, 2017, από <http://www.visitgreece.gr/>
- Honari, H., Goudarzi, M., Heidari, A., & Emani, A. (2010). A comparison of the viewpoints of tourists, interested managers and cultural heritage organization managers regarding sport-tourism-driven job income creation in Mazandaran-Iran Procedia. *Social and Behavioral Sciences* .
- ICOMOS. (1997). *ICOMOS Charter for Cultural Tourism*.
- INSETE. (2015, Νοέμβριος). *INSETE*. Ανάκτηση Απρίλιος 30, 2017, από http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/06/2015_Politistikos_Tourismos.pdf
- Ioan-Frank, V., & Istoc, E. M. (2007). "Cultural Tourism and Sustainable Development". *Romanian Journal of Economic Forecasting* .
- Jolliffe, L., & Smith, R. (2001). Heritage, Tourism and Museums: the case of the North Atlantic islands of Skye, Scotland and Prince Edward Islands, Canada. *International Journal of Heritage Studies* .
- King, B. (1994). What is ethnic tourism? An Australian perspective. *Tourism Management* .
- Konsola, D., & Karachalis, N. (2010). The creative potential of medium-sized greek cities: critical reflections on contemporary cultural strategies. *International Journal of Sustainable Development* .

- Lichorish, L., & Jenkins, C. (2004). *"Μια εισαγωγή στον Τουρισμό"*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- McIntosh, R. W., & Goeldner, C. R. (1986). *Tourism: Principles, Practices and Philosophies*. New York: John Wiley & Sons.
- Mintel. (2015). Ανάκτηση 4 18, 2017, από Τοποθεσία Web της Mintel: <http://www.mintel.com/>
- Moulin, C., & Bonifance, P. (2001). "Routeing Heritage for Tourism: Making Heritage for Tourism: Making Heritage and Cultural Tourism networks for Socio-Economic Development". *International Journal of Heritage Studies* .
- Niemczyk, A. (2013). *"An attempt to classify them"*. Cracow: Cracow University of Economics.
- Richards, G. (2004). *European Cultural Tourism: A view from Barcelona*. Vienna: Tilburg University, the Netherlands.
- Richards, G., & Bonik, C. (1992). *European cultural tourism: myth and reality*. Wallingford.
- Rinschede, G. (1992). Forms of religious tourism. *Annals of Tourism Research* .
- Silberberg, T. (1995). "Cultural tourism and business opportunities for museums and heritage sites". *Tourism Management* .
- Smith, S. J. (1994). *Tourism Analysis*. London: Longman.
- Tornos News. (2014). Ανάκτηση Απρίλιος 30, 2017, από <http://www.tornosnews.gr/permalink/4440.html>
- UNESCO - World Heritage Centre. (n.d.). *UNESCO-World Heritage Centre*. Ανάκτηση Μάιος 5, 2017, από <http://whc.unesco.org/en/decisions/3634>
- UNESCO. (2006). *Towards Sustainable Strategies for Creative Tourism*. UNESCO.
- UNESCO. (2013). *UNESCO*. Ανάκτηση Μάιος 8, 2017, από <http://whc.unesco.org/en/list/941>
- UNESCO. (2015). *Ελληνική Εθνική Επιτροπή UNESCO*. Ανάκτηση Απρίλιος 30, 2017, από http://www.unesco-hellas.gr/gr/3_5_1.htm
- VisitGreece. (2015). Ανάκτηση Απρίλιος 28, 2017, από VisitGreece: <http://www.visitgreece.gr/el/citybreak>
- World Economic Forum. (2009). *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2009*. Geneva Switzerland: World Economic Forum.
- Αποστολόπουλος, Δ. Κ., & Σδράλη, Β. Δ. (2009). *Εναλλακτικός και Ηπιος Τουρισμός Υπαίθρου: Θεωρητική Προσέγγιση & Εφαρμογές*. Αθήνα: Ελληνοεκδοτική.

- Βαρβαρέσος, Σ. (2008). *Οικονομική του Τουρισμού, Εννοιολογικές, Θεωρητικές και Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις από τον 19ο αιώνα έως τον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.
- Βασιλειάδης, Ν., & Μπουτσιούκη, Σ. (2015). *Πολιτιστική Διπλωματία*. Αθήνα: ΣΕΑΒ.
- Βενετσανοπούλου, Μ. Γ. (2006). *Η Κρατική Συμβολή στον Τουρισμό, Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, Ιστορική Εξέλιξη - Θεσμικό Πλαίσιο*. Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks.
- Βερνίκος, Ν., Δασκολοπούλου, Σ., Μπαντιμαρούδης, Φ., Μπουμπάρης, Ν., & Παπαγεωργίου, Δ. (2004). *Πολιτιστικές Βιομηχανίες-Διαδικασίες, Υπηρεσίες και Αγαθά*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Βικάτου, Ο. (2006). *Ολυμπία. Ο αρχαιολογικός χώρος και τα μουσεία*. Αθήνα: Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών Α.Ε. .
- Γεωργία Βορυλλά. (2013, Ιανουάριος). *Academia.edu*. Ανάκτηση Μάιος 1, 2017, από https://www.academia.edu/6510958/%CE%9C%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%84%CE%B7_%CE%B3%CE%B9%CE%B1_%CF%84%CE%B7_%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%84%CE%B7_%CE%B8%CE%AD%CF%83%CE%B7_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%
- Γρηγορίου, Δ. (2014). *"Ο πολιτιστικός τουρισμός ως πυλώνας ανάπτυξης σε τοπικό και εθνικό επίπεδο: η περίπτωση της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας"*. Αθήνα: Ε.Α.Π.
- Δήμος Άργους Μυκηνών. (2015). *Δήμος Άργους Μυκηνών*. Ανάκτηση Μάιος 7, 2017, από www.argos-tourism.gr
- Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας. (2017). *Δήμος Αρχαίς Ολυμπίας*. Ανάκτηση Μάιος 3, 2017, από www.arxaiolympia.gov.gr/portal/page/portal/municipality/Diamerismata
- Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων - Music Box. (2013). *Μελέτη υφιστάμενης κατάστασης αναφορικά με το ρόλο του πολιτισμού στην τουριστική ανάπτυξη στο δήμο Τζουμέρκων*. Θεσσαλονίκη: Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων-Music Box.
- ΔΙΑΖΩΜΑ. (2015). Ανάκτηση Απρίλιος 27, 2017, από http://www.diazoma.gr/GR/Page_01-01.asp?Reset=1
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού. (2015). *Εγχειρίδιο Τουριστικής Ταυτότητας ΕΟΤ*. Ανάκτηση Μάρτιος 25, 2017, από Τοποθεσία Web του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού: <http://www.gnto.gov.gr/>
- Έφη Καρποδίνη-Δημητριάδη. (2014). Ανάκτηση Απρίλιος 30, 2017, από <http://ekarpodini.com/>
- Ζαβιτσάνου, Ζ., & Τουφεγοπούλου, Α. (2010). *Μια ειδική μορφή τουρισμού με προορισμό τις πόλεις: Αστικός τουρισμός*. Αθήνα: Ε.Μ.Π.- ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ.
- Ζοπουνίδης, Κ., & Σίσκος, Γ. (2006). *Τουριστικό Μάνατζμεντ*. Αθήνα: Εκδόσεις Κλειδάριθμος.

- Καραγιάννης, Σ., & Έξαρχος, Γ. (2006). *Τουρισμός: Τουριστική Οικονομία, Ανάπτυξη, Πολιτική*. Ηράκλειο: Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης.
- Καφούρος, Β. (2015). *Προτάσεις για την Ανάπτυξη του Πολιτιστικού Τουρισμού στην Ελλάδα*. Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π., & Γκρίμπα, Ε. (2011). *Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού: Ζήτηση και Προσφορά Νέων Προϊόντων Τουρισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Κοκώσης, Χ., & Τσάρτας, Π. (2001). *Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Κομίλης, Π. Ε. (2001). *Οικοτουρισμός - Η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης*. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.
- Κομίλης, Π. (1986). *Τουριστικές δραστηριότητες*. Αθήνα: ΚΕΠΕ.
- Κόνσολα, Ν. (2011). "Δίκτυα Μουσείων στην σύγχρονη πόλη"-Ανακοίνωση στο 10ο Επιστημονικό Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης. Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Περιφερειακής Επιστήμης.
- Κόνσολα, Ν. (2006). *Πολιτιστική ανάπτυξη και πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κωστάκης, Μ. (2003). "Τουρισμός-Πολιτισμός, Η διεθνής εμπειρία". Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης - Ινστιτούτο Επιμόρφωσης.
- Λάββας, Γ. Π., & Καραβασίλη, Μ. Ν. (2003). *Φάκελος μαθήματος "Πολιτιστική κληρονομιά"*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Ε.Μ.Μ.Ε.
- Λαγός, Δ. Γ. (2005). *Τουριστική οικονομική*. Αθήνα: Κριτική Α.Ε.
- Λαμπρόπουλος, Κ. (2013). *Εξοδος από την κρίση: Πράσινη Επιχειρηματικότητα- Εταιρική κοινωνική ευθύνη-Κοινωνική οικονομία*. Αθήνα: ΙΕΚΕΜ ΤΕΕ.
- Λιναρδάτου, Χ. (2007). *Πολιτιστικός Τουρισμός- Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*. Αθήνα: Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ) - Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης.
- Λύρατζης, Κ. (2010). *Διπλωματική Εργασία: Πολιτιστικός Τουρισμός: Η ταυτότητα των ορεινών οικισμών του νομού Δράμας μέσα από την ερμηνεία των μασκοφορικών εθίμων*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.-Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Μοσεολογίας.
- Μεταξάς, Θ. (2015). *Δημιουργικός Τουρισμός - Καινοτόμα Επιχειρηματικότητα και Τουριστική Ανάπτυξη-Δράσεις του τουριστικού προϊόντος Θεσσαλίας*. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας- Τμήμα Οικονομικών Επιστημών.
- Μοίρα, Π. (2009). *Θρησκευτικός Τουρισμός*. Αθήνα: Εκδόσεις "Interbooks".
- Μυλωνόπουλος, Π., & Μοίρα, Π. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και τουρισμός*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- ΟΔΥΣΣΕΥΣ. (2013). *ΟΔΥΣΣΕΥΣ*. Ανάκτηση Μάιος 2, 2017, από <http://odysseus.culture.gr/>

Πανταζή, Σ. (2014). *Εργασία-Οι Διαστάσεις των Πολιτισμικών Φαινομένων*. Αργοστόλι: Ε.Α.Π.

Πασχαλίδης, Γ., & Χαμπούρη-Ιωαννίδου, Α. (2002). *Οι Διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων. Εισαγωγή στον Πολιτισμό*. Πάτρα: Ε.Α.Π.

Πολλάλης, Δ. (2008, Μάρτιος 29). *Η Καθημερινή*. Ανάκτηση 30 Απριλίου, 2017, από http://www.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_2_29/03/2008_264378

Προμπονάς, Ι. (1990). *Σύντομος Εισαγωγή εις την Μυκηναϊκήν Φιλολογίαν*. Αθήνα.

Σκούλτσος, Σ. (2014). *"Τα event/εκδηλώσεις ως τουρισμός ειδικού ενδιαφέροντος και ως δραστηριότητα ελεύθερου χρόνου: χαρακτηριστικά της αγοράς και σχεδιασμός"* - Διδακτορική Διατριβή. Χίος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου - Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων.

Σφακιανάκης, Μ. (2000). *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*. Αθήνα: ΕΛΛΗΝ.

Σωπασή, Ε. (2007). *Τουριστικά Θέματα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΔΡ.Α.Τ.Τ.Ε.

Τζένος, Χ., & Σιταράς, Θ. (2007). *Εισαγωγή στη Θεωρία του Τουρισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks.

Τσερώτα, Τ. (2008). *Ο θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα-Πτυχιακή Εργασία*. Ηράκλειο: Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης- Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας-Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων.